

Ludo Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 35
15 – 16/2020
11. apríl 2020

Cena 1,20 €

ZALOŽIL LUDOVIT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

MONS. STANISLAV ZVOLENSKÝ
POSILUJE SLOVÁKOV NÁDEJOU
Strana 4.

V OČAKÁVANÍ VZKRIESENIA
A NOVÉHO LEPŠIEHO ŽIVOTA
Strana 6.

KOMPLETNÉ STANOVY
MATICE SLOVENSKEJ
Strana 9. – 13.

MOSKVA VYSOKO NAD ZEMOU,
AJ HLBOKO POD POVRCHOM...
Strana 14.

MOROVÉ RANY SVET
DECIMOVALI ODDÁVNA
Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Ešte prvého apríla – na Deň vtákov – pár dní pred Veľkonočným trojdním bolo pod Tatrami a v Zmagurí hlboko pod nulou. Týždeň predtým nasnežilo ako na vianočných pohľadniciach a vločky sa sypali ďalších sedem dní; „kašľali a kýčali“ na kalendárnu jar aj na to, že už je oficiálne letný čas. Zima cerila zubiská ako na slamenej figurine Moreny folkloristov z Jezerska a nie a nie ju odťažito vyprášiť aj s vírusmi, ktoré zrazu zmrazili celý svet...

Kfímidlo oproti oknu v domci, kde už mesiac vyčkávam na teplo, bolo stále plné stehlíkov, sýkoriek a hýľov. Naučili sa sem prilietat' aj pinky, brhličky, strnádky i plaché hrdličky. Na vonkajšej anténe k počítaču si zriadil linku ďateľ veľký a z tohto svojho posedu zakaždým rozprášiť krídlik hodujúcich malých operencov, keď sa aj on „spustil“ na vtáči zob a vegetariánsku stravu. Vybodol sa na červy a drevokaznú háveď, veď kde by ju v takom nečase vydobal!? Celá tá ornitologická pereput', nezbajúc na karanténu, ako o ratu lúskala slnečnicu, len tak frkali okolo lupienky zrn, ani čoby zbierali mannu. Nestihal som im zrníek slnka dosypať...

Lúto mi bolo bociana. Toho posla dobrých správ, vraj aj posvätného vtáka bohyne Héry a symbolu vzkriesenia. Počúvnuc zakodovaný kompas a genetické JPS už v polovici marca, keď ten zlomený zimný čas chytal druhý dych, bol vo svojom hniezde a po svojich žabích trasách lietal ponad vybielený chotár hľadajúc márne čosi pod zobák. O tri dni po ňom priletela na hniezdo jeho družka. Lebo smutno je bocianovi samému. Taká je príroda, jej rytmy a vitálny kolobeh, odkedy je svet svetom. Taká je legislatíva neba a jeho zákonitosti, aj keď sa završuje ročné obdobie a cykly pomýlia a pobijú. Napokon všetko nájde svoj pokoj a mier. A keďže sa svety bohov, ľudí, flóry a fauny navzájom prelínajú a splietajú, mytológia a náboženstvo sa družia a ovplyvňujú, prisvedčme jasnozrivému Homérovi, ktorý nie záletníckeho Dia, ale jeho manželku nazýva kráľovnou nebies, tiež ochrankyňou manželstva, čo posliela manželom potomstvo a pomáha matkám pri pôrodoch... Lebo bocian. Nie zima a mraz, nie choroby a smrť – ale život víťazí!
Kristus vstal z mŕtvych!

Emil SEMANCO

Chov oviec treba zachovať, je kultúrnym dedičstvom našich predkov Ovečka, ovečka, trojaký úžitok

Ivan KRAJČOVIČ – Foto: Emil SEMANCO

Veľkú noc si nevieme predstaviť bez maľovaných vajčiek, v zahraničí, najmä v Taliansku, zase bez veľkonočného jahňata. Slovensko, aj keď bolo v tomto smere európskou veľmocou, sa na veľkonočnom obchode s jahňatami podieľa v súčasnosti len dvoma percentami. Doma o jahňacinu nie je záujem aj pre vysokú cenu v porovnaní s ostatnými druhmi mias. A tak väčšina slovenských jahňat v tomto období končí na talianskom trhu, zvyšok spotrebúje Rakúsko.

Slovensko je agrárna krajina mierneho klimatického pásma s osemstotisíc hektármi kvalitných horských a podhorských pasienkov, ale stavy oviec neúprosne klesajú, a tým aj produkcia všetkých ovčích výrobkov, a následne sa u nás spracováva a predáva dovážané ovčie mlieko alebo menej kvalitné jahňacie mäso zo zahraničia.

Počet oviec časom klesol na súčasných približne tristošesťdesiat tisíc. Na vine je viacero faktorov. Vlna sa takmer nevypúje, pritom náklady na strihanie nepokryvali ani v minulosti zisky z nej. Výkupná cena jahňacieho mäsa je pod tri eurá, v supermarketoch sa však predáva aj štyrikrát drahšie. Časť slovenskej bryndze robíme z mlieka, ktoré sa dováža z Francúzska, pretože tam je jeho cena dotovaná štátom.

■ BAČOVA CESTA

O renesanciu slovenského ovčiarstva a salašníctva sa usiluje dvanásť rokov aj Občianske združenie Bačova cesta. Za ten čas podľa predsedu združenia Ľudovíta Urbanovského prijali rad krátkodobých, ale aj rôznych systémových opatrení na propagáciu ovčiarskych produktov, ale aj kultúry architektúry, bačovských zvykov a obyčají. Okrem salašov a chovateľov oviec spolupracujú aj s mestami a obcami v Trenčianskom a Žilinskom samosprávnom kraji a s Liptovským múzeom v Ružomberku – Múzeom liptovskej dediny v Pribyline. Dobrá spolupráca je aj so Zväzom chovateľov oviec a kôz, kde vo svojej činnosti majú veľa spoločných podujatí.

Ovčiarske pastorále – ako ho môžu precítiť iba tí, čo zostali chovu oviec verní...

Podľa slov Ľ. Urbanovského zvyšovaniu stavu oviec pomôže len zvýšenie potreby všetkých ovčích výrobkov. Mali by sme direktívne zásobovať naše regióny, školy, nemocnice, sociálne zariadenia, všetko, čo kontroluje samospráva alebo štát, a znížiť alebo zastaviť dovoz všetkých ovčiarskych produktov, výrobkov alebo surovín. Ostatné opatrenia zo strany zodpovedných inštitúcií sú podľa neho neúčinné.

„Vôbec nevieme využiť pôdno-klimatické podmienky, ktoré máme, pretože už v medzivojnovom období sa u nás chovalo milión päťstotisíc kusov oviec, z ktorých produkcia sa vo väčšej miere využívala doma a malá časť išla do Viedne alebo Budapešti,“ hovorí Ľ. Urbanovský.

„Navyše k znížovaniu stavu oviec prispievajú aj každoročné nárasty vstupov do organizácie chovu oviec, teda elektrina, nafta, mzdy, krmivá, technológia. Pritom máme nedostatok kvalifikovaných pracovníkov pri chove oviec – bačov, valachov, honelníkov... Na Slovensku nie je nijaké učilište pre tieto profesie – je to hanba.“

■ STAVY KLESAJÚ

Záujem chovateľov o chov oviec má neustále klesajúcu tendenciu. Za posledných päť rokov došlo k poklesu chovaných oviec na Slovensku o približne pätnásť percent. „Veľké straty pri chove oviec nám spôsobujú každoročne zákonom chránené šelmy, teda vlk a medveď. Je administra-

tívne náročné dostať odškodnenie za tieto vzniknuté škody,“ pripomína Ľ. Urbanovský. Kritizuje aj to, že doteraz sme nemali v parlamente nijakého odborníka pre gazdu, roľníka a sedliaka, a to, že neraz sa predaj všetkých ovčích výrobkov deje hlboko pod výrobné náklady. To potom mladých farmárov odrádza a zostávajú len starší, ktorí chovajú malé stáda skôr zo zotrvačnosti ako pre zisk.

Podľa údajov Zväzu chovateľov oviec a kôz na Slovensku sa zo Slovenska vyváža pred veľkonočnými sviatkami vyše osemdesiat tisíc jahňat, počet však kolíše. Na vianočný trh smeruje asi desatina z tohto počtu. Najväčšími výkupcami sú Agrokombinát, a. s., Sabinov a Agrofarma, s. r. o., Červený Kameň. Aj tam sa však stretávajú so stále zvyšujúcimi sa tlakmi na znížovanie výkupných cien zo strany zahraničného odberateľa.

■ SEDLIACKY ROZUM

Kým si v zmysle zdravého sedliackeho rozumu neuvedomíme, že chov oviec zvyšuje zamestnanosť v oblastiach, znižuje regionálne rozdiely medzi Bratislavou a dolinami, podieľa sa na výrobe vynikajúcich zdravých potravín a spásaním trávy a bylín sa prirodzene udržiava a obnovuje krajina, nepohne sa ďalej. Vina padá čiastočne aj na nás spotrebiteľov. Jedna vec je vytváranie podmienok na chov oviec zo strany štátu a profesijných združení, druhá sú naše spotrebiteľské návyky, keďže si len veľmi pomaly uvedomujeme, že slovenské jahňacie mäso, syry a bryndza sú skutočne výnimočné.

3 OTÁZKY PRE:

Mariána GEŠPERA, súčasného predsedu Matice slovenskej

Matičná práca pre národ neochabne

• **Koronavírus sa rozšíril do celého sveta, aj na Slovensko. Aké opatrenia prijala Matica slovenská?**

Ustanovizeň je súčasťou širšej verejnej správy, preto sme bezodkladne zaviedli prísne bezpečnostné opatrenia, rovnako ako to urobila štátna správa. Išli sme dokonca nad štandard, keď sme pre verejnosť uzavreli sídla v Martine a Bratislave a domy a oblastné pracoviská MS v regiónoch. Od 23. marca sme nastavili striedavý systém práce z domu a na pracovisku, aby útvary naďalej fungovali, ale aby bol na väčšine pracovísk iba jeden pracovník. Som veľmi vďačný najmä zamestnancom na finančnom a technickom útvare, ktorí momentálne pracujú na úvierke roka 2019, a tiež pracovníckam

Šatnice MS, ktoré šijú rúška pre sociálne slabých obyvateľov.

• **Mnohé inštitúcie aj organizácie verejného sektora prijali mnohé bezpečnostné opatrenia na ochranu pred nákazou. Uvažujete nad reorganizáciou práce útvarov Matice?**

Pracoviská sa prioritne presmerujú na činnosť, kde nedochádza k širšiemu kontaktu s verejnosťou. Členské ústredie a domy MS pripravujú mapovanie národných kultúrnych pamiatok, späť s matičným životom. Chceme upozorniť kompetentné orgány na ich horší technický stav.

• **Je zrejmé, že ustanovizeň musela zrušiť desiatky, a napo-**

kon to budú aj stovky kultúrnych podujatí po celom Slovensku. Čo v súčasnosti matičnú činnosť najviac obmedzuje?

Najzávažnejšie je, že nemôžeme realizovať plánované podujatia v prvom polroku 2020. Práve tie vidí verejnosť najviac. Na druhej strane, Matica od roka 1863 a oživotvorenia v roku 1919 má asi najbohatšie skúsenosti s podobnými katastrofickými udalosťami. Prežila krízy, vojny, mimoriadne stavy a prežije aj pandémie. Tak ako v minulosti ani teraz naša práca pre národ a kultúru neochabne. História nás učí, že život sa nezastaví a ide ďalej.

Zhovárala sa Veronika MATUŠKOVÁ
Foto: archív SNN

V SNN 17/2020
SI PREČITATE

Najbližšie 17. číslo Slovenských národných novín vydáme s dátumom 25. apríl 2020

■ Nedávno sme viacerých „Zakarpátcov“ obdivovali na výstave Slovenskí maliari Ukrajiny
■ Nádherne roje včely medonosnej zadušajú smradľavé a smrtonosné roje áut aj chémia na poliach

Politika nemôže byť odtrhnutá od životných problémov obyvateľov

Vzniká fond na podporu pomoci občanom

Štefan ZLATOŠ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Dilema o znižovaní miezd ústavných činiteľov a poslancov parlamentu je vyriešená. Pri Úrade vlády Slovenskej republiky vzniká Fond na podporu pomoci s transparentným účtom, na ktorý budú všetci ústavní činitelia prispievať, a môžu naň prispievať aj veľké firmy, ich majitelia, ale aj občania.

Koalícia zakladá fond vzájomnej pomoci, premiér sa vzdá svojho platu. Uzavrelo sa tak pomerne dlhé obdobie, v ktorom viacero politických subjektov vrátane LSNS, OĽaNO a ďalších nezaradených poslancov navrhovalo v rôznych podobách to isté. Novinkou je, že v najnovšej dohode medzi koalíčnými partnermi nejde o zákonom znížený príjem ústavných činiteľov, lebo s takým zákonom súvisí množstvo ďalších väzieb, ale o dobrovoľný príspevok do fondu.

■ KOALÍČNÉ GESTO

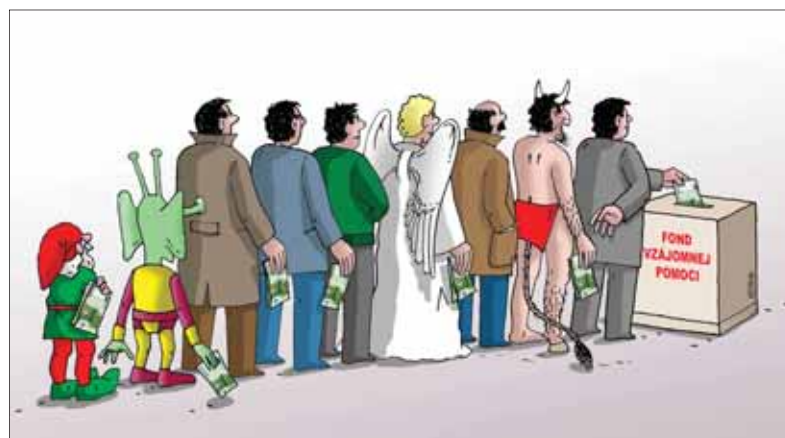
Vytvorenie Fondu na podporu pomoci občanom oznámila štvorica predstaviteľov koalíčných politických

strán – Richard Sulík, Igor Matovič, Veronika Remišová a Boris Kollár. Koalícia chce podľa predsedu vlády Igora Matoviča týmto gestom obyvateľom ukázať, že politika a politici nie sú odtrhnutí od ľudí. Fond vzájomnej pomoci má riešiť individuálne životné prípady, ovplyvnené krízou súvisiacou so šírením nového koronavírusu. Prispievať doň budú koalíční poslanci, ministri aj ďalší ľudia, ktorí na tom budú s vládou spolupracovať. „Po dohode so všetkými koalíčnými stranami to je spoločné rozhodnutie. Nie je to teda iniciatíva jedného alebo jednej strany, alebo úradu vlády. Je to naše spoločné rozhodnutie, rovnako aj s našimi koalíčnými poslancami.

Budeme radi, ak sa do tohto fondu rozhodnú prispievať aj ľudia mimo koalície, aj poslanci opozície, na čo ich dnes aj z tohto miesta vyzývam,“ vyhlásil predseda vlády.

■ ADRESNÁ POMOC

Podľa predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Borisa Kollára sa od platu poslancov parlamentu odvíjajú platové pomery ľudí napríklad v štátnej správe, manažérov, prokurátorov či sudcov. Aj preto nebolo príchodné riešiť problematiku zníženia platu poslancov zákonom. Fond považuje Boris Kollár za najlepšiu, najrýchlejšiu a najadresnejšiu pomoc rodinám a ľuďom v ťažkej životnej situácii.

„Vytvorí sa zoznam, z ktorého bude vidieť osobnú mieru solidarity každého jedného poslanca a ministra, ako je ochotný pomôcť bežným ľuďom,“ pripomenul predseda parlamentu.

Podľa podpredsedníčky vlády Veroniky Remišovej je tento nástroj fondom solidarity s ľuďmi, ktorým štát v súčasnej situácii a vo výnimočných okolnostiach nemôže pomáhať na základe zákonov. „Preto vznikla táto dobrovoľná aktivita koalíčných poslancov aj koalíčných členov vlády.

Budeme sa všetci skladať na to, čo by štát inak nemohol vyriešiť. Zároveň fond poskytuje určitú flexibilitu rýchlej a adresnej pomoci, aby sme vedeli vyriešiť tie prípady, ktoré pomoc najviac potrebujú,“ vysvetlila Veronika Remišová. Koalíční partneri taktiež vyzvali majiteľov veľkých spoločností a bohatých ľudí na Slovensku, aby „sa ukázali“ a tiež do fondu prispeli. Transparentný účet mal byť zverejnený následne, to je už iba technická záležitosť.

Ani na tretí pokus neprešli do čela výborov NR SR kandidáti opozície

Deliaca čiara medzi koalíciou a opozíciou hrubne

Ján ČERNÝ – Foto: Štefan KAČENA

Ostatná schôdza parlamentu bola aj v mnohom ďalšom úplne iná. Začala sa v stredu, je jednou z tých, podľa predsedu NR SR, ad hoc a odohrávala sa v tieni tlačových besied, ktorých obsah s ňou nijako nesúvisel. Až na jednu výnimku. Tou bola práve do tretice neúspešná voľba poslancov parlamentu L. Blahu a M. Kotlebu za predsedov ľudskoprávneho parlamentného výboru a výboru na kontrolu vojenského spravodajstva. Za Blahu hlasovalo päťdesiat tri poslancov, proti bolo sedemdesiatosem poslancov, zdržali sa šiesti.

Mariana Kotlebu podporilo päťdesiatštyri poslancov, proti bolo sedemdesiatjeden poslancov, zdržali sa dvanásť. A zdá sa, že bude takáto voľba s týmito menami neúspešná donekonečna.

■ NEZMENIA NOMINÁCIU

Predseda poslaneckého klubu Smer Robert Fico opäť potvrdil, že Smer trvá na nominácii Ľuboša Blahu na čelo ľudskoprávneho výboru. „Ako je možné, že jeden inteligentný, sčítaný človek, ktorý toho má najviac načítané z národnej rady, akceptovaný Ľuboš Blaha nemôže byť predsedom výboru, ale

Na snímke osada Dobrá vôľa pri Spišských Vlachoch

mafián, ktorý si vozil štetku, môže byť predsedom parlamentu?“ spýtal sa s tým, že Blahu mieni s Kollárom porovnávať aj naďalej. Robert

Fico v kritike Borisa Kollára pokračoval aj ďalej: „Je to veľká neúcta k poslancom národnej rady, lebo mohli byť na hociktorom mieste na

Slovensku. Ak to pán Kollár nevie, tak mu poviem, že Slovensko je parlamentná demokracia a národná rada nie je slúžkou vlády,“ povedal v súvislosti s tým, že schôdza bola zvolaná iba pol druha hodiny pred jej začiatkom.

■ RÓMOVIA A VÍRUS

Témou dňa je potreba zabrániť šíreniu epidémie v rómskych osadách. Aj preto budú mať opatrenia tieto kontúry: V prvej fáze budú vyhľadávať najmä osoby, ktoré sa vrátili zo zahraničia. Testovať budú aj tých, ktorí už vykazujú príznaky ochorenia. Predseda vlády Igor Matovič predpokladá, že pre ľudí z vylúčených komunít bude dostatok testov. Ozbrojené sily majú pripravený záložný plán pre prípad, ak by boli vo vylúčených skupinách veľké skupiny nakazených ľudí. Jaroslav Naď potvrdil, že pri takom scenári preberie iniciatívu práve ministerstvo obrany. Podľa premiéra nie je dobré, ak zostane človek v domácej karanténe, ktorá má podobu chatrče. „To nie je karanténa, ale ohrozenie druhých,“ povedal. V areáli bývalého vojenského výcví-

kového priestoru v Lešti by preto mohli byť k dispozícii priestory na prípadnú karanténu ľudí z vylúčených komunít, informoval minister obrany Naď. Majú pripravený scenár aj na uzavretie komunity. Europoslanec Pollák vyzýva najmä obce, aby našli kapacity na izolovanie osôb s koronavírusom. Podľa europoslanca Petra Polláka je u nás asi tisícpäťsto ľudí, ktorí sa do komunít vrátili zo zahraničia, bez toho, aby ostali v karanténe.

■ VZÁCNÁ ZHODA

Korešpondenčné hlasovanie poslancov mestských a obecných zastupiteľstiev v čase mimoriadnej situácie pravdepodobne prejde. Zhodla sa na tom väčšina koalície a opozície. Minister vnútra Roman Mikulec im vysvetlil, že možnosť hlasovať per rollam je v návrhu obmedzená len na krízovú situáciu pre COVID-19 a napríklad len na hrozby vzniku škody. Dodal, že návrhom sa rezort vnútra snažil zmysluplne reagovať na požiadavky samospráv a ich zástupcov, ktorí sa zúčastnili aj na rokovaní na ministerstve.

VŠIMLI SME SI

Na Horbe v Uličskom Krivom, na mieste, ku ktorému sa dostanete strmým chodníčkom, stojí Skit Preobrazenia Hospodina. Postavil ho pravoslávny mních igumen Ignatij, svetským menom Ján Čokyna, ktorý bol tunajší rodák. Narodil sa 8. apríla 1899 v chudobnej roľníckej rodine a zmysel života našiel v mníšskom poslaní. Najskôr študoval na Pravoslávnej teologickej fakulte v Marmaroši, kde prijal aj kňazskú

Skit Preobrazenia Hospodina

Originálna svätyňa a obydlie – pustošina aj krypta mnicha, igumena Ignatija (Jána Čokyna) v Uličskom Krivom

štvorcových metrov v časti pasienka zvaného Horb, kde svojpomocne a aj vďaka dobrým ľuďom z obce začal budovať skit – obydlie postavené podľa vzoru mníchov na svätej hore Athos v Grécku. V spodnej časti objektu sa nachádza priestor s vstupom do krypty, kde pôvodne chcel byť mních pochovaný. V strednej časti je obývací izba, v ktorej žil. Nad ňou je kaplnka. Slúžila na vykonávanie bohoslužobných obrádov. Celý objekt je zakončený strechou s kupolou a krížom. Súčasťou areálu je aj menšia kaplnka – časovňa, kde sa slúžia slávnostné liturgie na výročie sviatku Preobrazenia Hospodina – Premenenia Pána (19. augusta). Medzi oboma objektmi je hrob zakladateľa skitu, ktorý si začal pripravovať ešte za života. Nad ním sa týči vlastnoručne vytesaný drevený kríž. Počas svojho pozemského života žil igumen Ignatij prisným asketickým životom. Za svoje náboženské presvedčenie bol počas socializmu väznený. Spomienky tých, ktorí ho v obci poznali, svedčia o tom, že žil životom lásky, viery a milosrdenstva.

Marián ŠIMKULIČ – Foto: Miroslav BURAL

Vzácná ikona v Klokočove posilňuje veriacich už tristo päťdesiat rokov

Bohorodička ronila slzy, keď ju prebodli nožom

Gréckokatolícky chrám v Klokočove v okrese Michalovce je zasvätený Zosnutiu Presvätej Bohorodičky. Táto sakrálna stavba je z roka 1835. Nachádza sa tu kópia zázračnej ikony s textom: „Skutočná ikona Bohorodičky, ktorá v roku 1670 v chráme rusinskej dediny Klokočov, ktorá patrí k Vinianskemu zámku v hornom Uhorsku, pred zrakmi mnohých slzila a potom, keď ju akýsi heretik nožom prebodol, zalievajúc sa slzami, plakala.“

Na zadnej strane vzácneho obrazu je zaznamenané, že je kópiou, ktorú podľa originálu namaloval v roku 1769 maliar F. Kramer vo Viedni. Túto repliku 12. marca 1769 daroval rakúsky cisár mestu Prešov namiesto originálu. V historických záznamoch je uvedené, že ikona slzila pred mnohými ľuďmi, ktorí to videli, a slzenie sa zmenilo na plač, keď ikonu akýsi fanatik prebodával nožom. Ako historické doklady o ikone sa zachovali aj inventarizačné záznamy z majetku Františka II. Rákociho z roka 1711. V majetku tohto veľmoža bola Klokočovská ikona bohato ozdobená drahokmami. Ďalším zdrojom poznatkov o nej je zborník duchovných piesní z roka 1724 z obce Kamienka v okrese Stará Ľubovňa, kde je zaznamenaná Píšaň o obrazi Klokočovskom...

Gréckokatolícky duchovný Matúš Marcin z farnosti v Klokočove pripomenul ďalšie zaujímavosti pred bližiacim sa tristo päťdesiatym výročím ikony. Jej história siaha teda do obdobia stavovských a náboženských vojen. Z horiaceho chrámu sa ikonu napokon poda-

rilo zachrániť a ukryť v lese; neskôr sa dostala do Prešova, odkiaľ si

ČO INÍ NEPIŠU

Veriaci pri zázračnej ikone klokočovskej plačúcej Bohorodičky

ju do Mukačevského hradu vyžiadala grófka Žofia Bátoriová, ktorá po smrti manžela Juraja Rákociho

konvertovala na katolícku vieru. Mukačevský hrad bol popri Veľkom Šariši a Zborovskom hrade (Makovici) sídelným hradom odbojného grófa sedmohradského veľmoža Františka II. Rákociho, ktorý viedol posledné veľké protihabsburské povstanie v rokoch 1703 – 1711. Ikona sa postupne dostala do Turecka, odkiaľ ju František Rákoci, nový mukačevský hradný pán, vrátil na pôvodné miesto. Po porážke Rákociho a páde Mukačevského hradu bola ikona po Satmárskom mieri prevezená do Viedne. Odtiaľ sa už zbavená cenných kameňov a drahokamov (keďže Habsburgovci sa pre dlhotrvajúce vojny zadlžili a museli ich predať) vo forme kópie dostala do Prešova. Z originálu boli vytvorené ešte dve kópie, jedna je v Užhorode a druhá v Klokočovskej gréckokatolíckej cirkvi. Kópie ikony sú aj v poľskom meste Jaroslaw i v kanadskom Hamiltone a v rokoch 1991 a 2002 boli vyhotovené aj ďalšie. Pôsobenie ikony na veriacich sa prejavilo v mnohých zázračných uzdraveniach.

Text a foto: Jozef SOKOLEJSKÝ

Dá sa celá krajina vypnúť?

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Je to zlý sen alebo scenár hororového filmu? Premiér Igor Matovič v záujme reštartu ekonomiky pripúšťa aj „blackout“, a to čo najskôr. Vníma to nie ako náhradné kváziriesenie, ale ako jednu z dvoch ciest, akou by sme sa vraj mohli vydať. Druhou je pokračovať v opatreniach ako doteraz a počítať s tým, že by mohli trvať mesiace až rok. Aké riešenie bude pre našu vlasť najvýhodnejšie?

Konečné rozhodnutie by malo padnúť maximálne do dvoch týždňov a „vypnutie“ krajiny by sa uskutočnilo ešte pred letom. Premiér často spomína vo svojich vystúpeniach pojem blackout. Správne však má používať výraz lockdown. Toto slovo sa používalo aj v Spojených štátoch amerických počas rozpočtovej krízy, keď museli zatvoriť všetky úrady. Výraz blackout doslovne znamená stratu vedomia, používajú ho aj

užívateľa drog, je to moment, keď sa dostanú do úplného tranzu, pri ktorom odpadnú.

Premiér na tlačovej konferencii prvého apríla, čo zjavne nemyslel ako aprílový žart, predstrel niekoľko variantov, ako by si predstavoval „blackout“, no detaily si necháva na diskusiu s odborníkmi a scenáre dal prepočítať Inštitútu zdravotnej politiky. Zazneli úvahy napríklad o totálnom uzavretí hraníc či o prísnej izolácii ohrozených skupín, akými sú dôchodcovia. Mobilita ľudí by sa znížila na minimum, dodržiavala by sa vojenská disciplína a fungovalo by vojenské zásobovanie.

Podľa Matoviča by takýto dočasný stav umožnil naštartovať ekonomiku. Odborníci a ekonómovia však dvíhajú varovný prst. Plošný blackout by ekonomiku ochromil. Bolo by to drastické riešenie, ktoré

by Slovensko stálo miliardy eur. Matovič upozornil, že ako krajina môžeme byť aj o rok, ak nebude vyvinutá vakcína, v takom móde, ako sme dnes. „A to je dlhodobá ekonomická smrť. Je to môj názor aj názor viacerých ekonómov,“ povedal Mato-

KOMENTÁR

vič. Slovensko má v tejto situácii podľa premiéra dve možnosti. Jedna je, že bude mať nízke počty infikovaných, ale bude ekonomicky zomierať. „Druhá možnosť je taká, že urobíme s vírusom krátky proces, ako to urobili v čínskom Wu-Chane,“ doplnil premiér.

Blackout si vie predstaviť čím skôr a predbežne hovoril o trvaní v rozsahu troch týždňov. Automobilky aj iné fabriky by boli zatvorené, ľudia vojensky disciplinovaní, každý by musel mať dostatok život-

ných potrieb, zásobovanie by muselo fungovať naďalej zrejme pomocou armády. Hranice by boli hermeticky uzavreté a ľudia, ktorí žijú za hranicami a za prácou denne dochádzajú napríklad z Rakúska, by si museli vybrať, na ktorej strane budú v tomto období žiť. Prerušila by sa aj striedavá starostlivosť o deti pri rodičoch, ktorí žijú oddelene.

Lenže je tu jedno veľké lenže: V prípade ohrozenia života a zdravia vinou pandémie umožňuje ústavný zákon vyhlásiť iba núdzový, a nie výnimočný stav. Uviedol to docent ústavného práva Marek Domin z Katedry ústavného práva na Univerzite Komenského v Bratislave. „Výnimočný stav možno vyhlásiť v prípade teroristického útoku či rozsiahlych pouličných nepokojov alebo iných podobných útokov na majetok, pokiaľ podstatne ohrozujú alebo narušajú bezpečnosť a verejný poriadok,“ uviedol Domin. Opiera sa pritom o ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu.

Za súčasnej situácie by mohol byť podľa právnika vyhlásený výnimočný stav iba v prípade, ak by sa ku pandémie pridali ďalšie okolnosti.

Podľa analytika INESS Martina Vlachynského by bolo vypnutie štátu drastické rozhodnutie, ktoré by ďalej výrazne prehĺbilo súčasnú krízu. „Každý týždeň by znamenal zníženie HDP o viac ako miliardu eur. Malo by zmysel, ak by mala zabrániť rozsiahlym stratám na životoch,“ konštatuje analytik. Vlachynský kritizuje aj model, z ktorého premiér vychádza. „Takéto rozhodnutie by malo byť v prvom rade postavené na dátach z terénu. Bohužiaľ, kvôli stále veľmi nízkej miere testovania neviem povedať, ako dobre doterajšie opatrenia fungujú,“ uviedol analytik.

Minister hospodárstva Richard Sulík rovnako ako ďalší kolegovia v kabinete s Matovičovým nápadom od jeho zverejnenia tiež nesúhlasia. Sulík takisto kritizuje to, že o všetkom by podľa návrhu mali rozhodnúť občania v akomsi kvázireferende. Akoby sa vládni politici obávali takéto neštandardné rozhodnutie urobiť sami. Ale predsa samotné referendum musia vyhlásiť práve zástupcovia občanov. Tak, či tak je to vážna téma, o ktorej by sa malo rozhodovať odborne na úrovni ekonomických expertov a bez zbytočných emócií a politikárčenia. Skutočne ide o nás, ide o Slovensko.

Ruské vírusové sebaspytovanie

Dušan D. KERNÝ

Zdravotná kríza v Rusku, v deň, keď to píšem, je päťsto nových prípadov nakazenia, vyvolala zaujímavú diskusiu o dvoch druhoch zdravotnej starostlivosti vo svete. Zdravotný systém vo svete, ako ukazuje kríza, rozdelil štáty na dve skupiny. V prvej odvrátili masovú nákazu obyvateľstva, lebo krajiny mali zdroje stacionárnej pomoci, a to im umožnilo vyhnúť sa ťažkej situácii, chaosu v nemocniciach, ich preťaženiu, dosiahnuť nízky stav úmrtnosti a uchovať značnú kapacitu na liečenie iných chorých vrátane tých, ktorí potrebujú umelú ventiláciu pľúc. Takými štátmi sú Japonsko a Južná Kórea.

V druhej skupine sú napríklad Taliansko, Španielsko a najnovšie USA. Doteraz v svetovom rebríčku bola zdravotnícka starostlivosť v Taliansku a vo Španielsku hodnotená ako príkladná, v poradí tre-

tia a štvrtá najlepšia vo svete, kým Japonsko a Južná Kórea boli na piatom a siedmom mieste...

Podľa analýzy denníka Vedomosti, ktorý to cituje, by sa mala hľadať odpoveď, prečo je to tak, najmä v Rusku. Japonský a kórejský prístup

POZNÁMKA

k epidémii totiž pripomína model sovietskeho zdravotníctva zameraného na rýchlu mobilizáciu zdrojov a obyvateľstva. Japonsko a Kórea majú prakticky sovietske normy fondov – stotridsaťpäť nemocničných kôj na desaťtisíc obyvateľov, v Južnej Kórei je to stopäťnásť a v Rusku do roka 1990 to bolo stotridsaťsedem kôj. Japonci a Kórejci sa nedali strhnúť nadšením Európanov pre „optimalizáciu“ zdravotníctva. Preto zdravotníctvo európskych štátov

a USA stratilo mobilizačný charakter, stacionárnu pomoc nahradila ambulatná. Pokiaľ ide o čelenie epidémiám, ukázala sa efektívnosť sovietskych metód, lenže nie v Rusku, ale v Japonsku a Južnej Kórei. V týchto štátoch sú dlhodobo vysoké riziká či už vojny, zemetrasení, cunami alebo záplav. Preto ich systém tak veľmi pripomína sovietsky mobilizačný model.

V európskych štátoch a v USA už pol storočia neboli nijaké vojny, zdravotníctvo nemá mobilizačný charakter. Riadenie je decentralizované do regiónov a samosprávam. Stacionárna pomoc sa vytlačila na prospech ambulantnej. A v tom sa skrýva rýchlosť reakcie v juhovýchodnej Ázii oproti bezbrannosti v Európe a v USA.

Nadšenie Európanov, ako aj ruských stúpcov „optimalizácie“ zdravotnej starostlivosti sa preto dnes

tak líši od toho, ako posudzujú hodnotu dostatočného fondu stacionárov v Japonsku a Južnej Kórei. Tam nastavili na zmenšovanie stacionárov, ale na ich efektívnosť. Preto v Japonsku stacionáre umožňujú rýchlejšie, efektívnejšie a komfortnejšie sledovať a upravovať liečenie starých ľudí než v systéme, ktorý by ich prehánal po vyšetreniach v poliklinikách.

V Japonsku a Južnej Kórei má systém vysokú ekonomickú efektívnosť aj preto, že v nekrízových časoch rezervy stacionárov využívajú pre medicínsky turizmus. To všetko sa prudko líši od názorov ruských „optimalizátorov“ zdravotnej starostlivosti. V Japonsku a Kórei je vysoká centralizácia a za stav sanitárnej, protiepidemiologickej kontroly, dostupnosti, organizáciu, kvalitu a bezpečnosť medicínskej pomoci zodpovedajú priamo ministertvá zdravotníctva týchto štátov vrátane sociálnej ochrany pred následkami epidémií. A všetko je previazané na osobnú zodpovednosť riadiacich pracovníkov. Riziká pre Rusko, ktoré nekriticky prebralo decentralizovaný model zdravotníctva, sú vzhľadom na mnohé rozdiely oveľa väčšie, katastrofálnejšie ako v európskych štátoch.

AKO BOLO, ČO BOLO

V galaprograme k storočnici SND povedal o rokoch 1939 – 1945 v úvodnom príhovore generálny riaditeľ SND P. Kováč: „... tlak tupého nacionalizmu za prvého slovenského štátu“. O pár dní odvysielali na STV 3 dokument z roka 1970 o režisérovi Jankovi Borodáčovi. Prehovorili v ňom O. Borodáčová, M. Gregor, F. Dibarbora, Š. Figura a M. Huba. Keby si ho pán riaditeľ pozrel, nemusel vypotiť takú somarinu. V časoch, o ktorých hovoril, sa s prispelením J. Budského, manželov Sýkorovcov a Želenských a M. Berana –, ktorých ako Čechov nikto zo Slovenska nevyhnal –, vytváral základ zlatej éry Činohry SND. A Borodáč si dovolil obsadiť do postavy Cyrana z Bergeracu A. Bagara po tom, ako ho prepustili z gestapáckeho väzenia. A čo ďalší? Jeden z najväčších hercov G. Valach spomínal: „V divadle žiaril F. Hoffmann. Ten človek mohol režírovať obrátený chrbtom k javisku. Hoffmann cítil priestor sluchom. Potom J. Jannický. Taký Tanec nad plačom, ako on zinsceno-

val, sa doteraz nepodaril nikomu. Postavu Kráľa hral M. Beran. Vyzeral ako mäsiar, a tak ho i hral. Všetci tí aristokrati ducha i rodu, čo vystúpili z obrazov, sa pred týmto vyznávačom Gágora a Bachora korili ako pred nao-

Budského umeleckému dielu ako jeho vynútené sebakritike...

Veľké divadlo sa robilo aj za komunistického režimu. Práve Budský v päťdesiatych rokoch uviedol poetickú Pieseň našej jari, po ktorej exceloval jeho lva-

nič o jeho legendárnom Goldonho Vejári, ktorý v knižke rozobral K. Mišovica, ani o komerčne úspešnom Maľovanom na skle, v ktorom zažiaril, žiaľ, nebohý M. Dočolomanský. Skvelé epizódy tu zahráli M. Vášaryová

inscenácie hry I. Madácha Tragédia človeka. Keby si prečítal príspěvky spoluautorov, asi by neobišiel mená ako Filčík, Kroner, Machata, Grúberová, Strnisková, Pántik, Valach, Rajniak, Mistrik, Chudík, Kvietik a ďalších hercov zo zlatej éry, plnej originálnych typov a neopakovateľných hlasov, akých tu dnes niet.

Ak sa mi v galaprograme zdalo niečo tupé, tak to bol tendenčný prejav a nepodarený scenár. O dôstojnú oslavu storočnice SND sa postarala STV 3, keď režírovala programy pripravené k polstoročnici SND, čiže sériu inscenácií a medailónov osobností v cykle Kapitoly z dejín SND čo vatru nietili, ktoré kvalitou a obsahom prekonalí to, čo k storočnici vyplo dili súčasníci. Namiesto počty umelcom, ktorí napriek režimom vytvorili hodnotné diela, sme videli propagandistický program o škodlivosti vplyvu totality na divadelnú tvorbu. Akoby tu išlo o politický program, a nie storočnicu zápasov o podobu SND. Žeby tvorcovia chceli zamĺčaním skvelých diel a umelcov z minulosti vyzdvihnúť nevyraznú súčasnosť?

Nepodarený program a dobrá kniha

Peter VALO

zajstným kráľom. Platilo to vtedy, platí to aj dnes?“

V programe nepadlo ani slovo o hercoch z našej hviezdnej generácie, ktorá sa rodila v časoch prvej Slovenskej republiky. Okrem spomenutých do nej patrili V. Záborský, F. Zvarík, R. Porubská, neskorší filmový režisér P. Bielík a ďalší.

Teraz vyšla kniha Zlaté šesťdesiate roky v Slovenskom národnom divadle. Keby si pán riaditeľ prečítal štúdiu D. Podmakovej, iste by sa viac venoval

nov od Čechova. Scenáristka M. Kičiňová sice vložila ukážku z jeho inscenácie Vojny a mieru, ale to bolo všetko. V spomínanej knižke zaujme podnetná štúdia M. Poláka o poetike režiséra K. Zachara. Analyzuje objavnú Stodolovu Bačovu ženu, Rostandovho Cyrana z Bergeracu so skvelým výkonom K. Machatu. V čase okupácie bývalého Československa armádami Varšavskej zmluvy uviedol Stodolovu Marínu Havranovú, inscenáciu plnú vlasteneckého vzdoru. Nezaznelo

a O. Hlaváček. Nevedno prečo ich nezaradili do galaprogramu. M. Timko opísal v knižke Hasprove inscenácie drám A. Millera. Oslavotvorcom nestála za pozornosť ani jeho réžia kultového predstavenia Kováčikovej Krčmy pod zeleným stromom. L. Mihálová opísala Páľkovu inscenáciu Sartrovho Diabla a Pána Boha so skvelým C. Filčíkom v postave Götza. O tomto zahraničím obdivovanom diele nebola ani zmienka. Do knižky prispel aj pán riaditeľ SND analýzou

SEBAOBRAHA

Dvadsaťdruhého marca 2020 vstúpila do účinnosti novela zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení, ktorá zaviedla tzv. „pandemické ošetrovné“. Upravujú sa ňou procesy pediárov pri potvrdzovaní potreby ošetrovania detí. Pediatri podľa tejto zákonnej úpravy už nepotvrdzujú rodičom zdravých detí do dovŕšenia jedenástich rokov (10 rokov plus 364 dní) žiadosť o ošetrovné (fialové tlačivo) a ani iné tlačivo, ktorým si chcú rodičia uplatniť nárok na ošetrovné.

Pandemické ošetrovné

Taktiež nepotvrdzujú rodičom zdravých detí (detí bez akútneho zhoršenia zdravotného stavu) s dlhodobou nepriaznivým stavom do dovŕšenia osemnástich rokov (17 rokov plus 364 dní) žiadosť o ošetrovné (fialové tlačivo) a ani iné tlačivo, ktorým si chcú rodičia uplatniť nárok na ošetrovné.

Naopak, detskí lekári potvrdzujú rodičom chorého dieťaťa (bez ohľadu na vek) nevyhnutnú potrebu osobného a celodenného ošetrovania z dôvodu náhleho zhoršenia jeho zdravotného stavu za predpokladu, ak rodičia dieťaťa nie sú poberateľmi ošetrovného z dôvodu uzatvorenia predškolských a školských zariadení. V tomto prípade pediater vypíše časť A žiadosti o ošetrovné (fialové tlačivo), na II. diel potvrdenia uvedie, dokedy si choré dieťa vyžaduje osobné a celodenné ošetrovanie. Oba diely žiadosti o ošetrovné (fialové tlačivo) odovzdá rodičovi, ktorý si uplatní nárok na ošetrovné zaužívaným spôsobom. Detstí lekári taktiež potvrdzujú žiadosti rodičom dieťaťa od dovŕšeného jedenásteho roku do dovŕšenia šestnástich rokov veku (15 rokov plus 364 dní), ktoré zatiaľ nejavi známky choroby, ale vyžaduje osobné a celodenné ošetrovanie z dôvodu, že jeho mentálne alebo fyzické schopnosti mu nedovoľujú zvládnuť pobyt v domácom prostredí bez dozoru rodiča. Potreba osobného a celodenného ošetrovania nie je u týchto detí automatická, ale musí ju indikovať pediater. Ako dôvod potvrdenia potreby ošetrovania sa v zdravotnej dokumentácii uvedie diagnóza U07.2. Za celé obdobie od 9. marca 2020, keď sa začali uzatvárať školy, do skončenia krízovej situácie stačí vypísať jednu žiadosť o ošetrovné pre každého rodiča (už nie je potrebné každých desať dní vypisovať novú žiadosť). Pediater vypíše časť A žiadosti o ošetrovné (fialové tlačivo) na II. diele potvrdenia neuvedie, dokedy dieťa vyžaduje osobné a celodenné ošetrovanie.

Oba diely žiadosti o ošetrovné (fialové tlačivo) zašle Sociálnej poisťovni pediater (rodičia žiadajú o potvrdenie telefonicky). Každému rodičovi vystaví pediater iba jednu žiadosť o ošetrovné na celé krízové obdobie. Ak sa potrebujú rodičia počas krízovej situácie prestriedať pri ošetrovaní dieťaťa, pediater vystaví každému rodičovi samostatnú žiadosť o ošetrovné.

Sociálna poisťovňa tiež oznámila, že ak chce rodič kedykoľvek počas súčasného obdobia uzatvorenia školských a predškolských zariadení ukončiť poberanie dávky ošetrovné a ísť znova do práce, nemusí o tom špeciálne informovať Sociálnu poisťovňu. Stačí, ak na konci kalendárneho mesiaca, v ktorom ošetroval, zašle pobočke Sociálnej poisťovne vyplnené Čestné vyhlásenie k žiadosti o ošetrovné, v ktorom uvedie, počas ktorých dní ošetroval.

Zdroj: SP

Stanislav ZVOLENSKÝ: Cirkev prijala ťažké, bolestné rozhodnutie

Sväté omše bez veriacich je veľký zásah

Zhovárал sa Matej MINDÁR – Foto: archív

Celosvetová pandémia nového koronavírusu donútila väčšinu štátov sveta prijať nevyhnutné bezpečnostné opatrenia. Ich jediným cieľom je zabrániť ďalšiemu nekontrolovateľnému šíreniu tohto nebezpečného ochorenia. Preto sa vláda SR rozhodla dočasne zakázať aj verejné slávenie bohoslužieb. Viac o tomto probléme povedal predseda Konferencie biskupov Slovenska a bratislavský arcibiskup metropolita Mons. Stanislav ZVOLENSKÝ.

• Ako Konferencia biskupov Slovenska prijala toto určite neľahké rozhodnutie?

Tak ako bolo napísané vo vyhlásení, prijali sme to skutočne s bolesťou, pretože nesláviť sväté omše s veriacimi je veľký zásah do života Cirkvi. Niečo podobné, v takej rozsiahlej miere ako teraz, sa ešte nikdy nestalo. Čelili sme ťažkému rozhodnutiu – o to viac, že z okolitých krajín bolo Slovensko prvé, ktoré takéto vážne opatrenia zaviedlo. Bolo však zrejme, že tu ide o ochranu zdravia ľudí, najmä seniorov a chorých, ktorých do chrámov prichádza množstvo. Keďže sme vnímali aj situáciu v Taliansku, kde už systém zdravotnej starostlivosti začínal kolabovať, a Svätý Otec aj talianski biskupi ešte pred nami podobnú žiadosť občianskych autorít prijali, urobili sme napokon aj my ten krok. Samozrejme, konzultovali sme tiež s odborníkmi z oblasti medicíny: mnohí následne ocenili, že slovenská Cirkev toto neľahké rozhodnutie prijala.

• Napriek aktuálnym obmedzeniam sa môžu slovenskí veriaci bez problémov zúčastňovať na slávení bohoslužieb prostredníctvom komunikačných technológií...

Máme veľké šťastie, že sú tieto technológie k dispozícii, je to veľká pomoc. Predovšetkým TV Lux a Rádio Lumen nám teraz preukazujú vzácnu službu. Samozrejme, sláviť v kostole a sláviť cez televíznu obrazovku či rozhlas nie je to isté. V čase krízy to však umožňuje spoločne sa modliť a navzájom sa povzbudzovať. Mnohí kňazi sú tiež zdatní v streamovaní súkromných svätých omší z kostolov, ako aj adorácií, križových ciest, modlitieb ruženca atď. Lebo jedna vec je povedať ľuďom, zostaňte

Arcibiskup Stanislav ZVOLENSKÝ radí veriacim s dôverou sa obracať na Patrónku nášho národa – Sedembolestnú Pannu Máriu.

doma, je to lepšie pre vaše zdravie, druhá vec im pomôcť, aby to vydržali. Mnohí, najmä starší, v návšteve kostola nachádzali nielen duchovnú silu, ale aj sociálny rozmer, stretnutie s priateľmi atď. Zostať zatvorení doma, nikto nevie dokedy, to je pre nich nesmierne ťažké. Aj v tomto sú technológie dobrou pomocou. Keď je kňaz napríklad len ochotný dvíhať každý telefonát, prípadne starým a chorým ľuďom sám zatelefonovať, veľa to pre nich znamená.

• Vyzerá to tak, že slávenie Veľkonočnej liturgie vinou šíriacej sa nákazy tiež nebude možné v zaužívej podobe.

tenia olejov atď. Znovu je možné využiť telekomunikačné prostriedky a vysielat' pre veriacich prenosy, ak by krízová situácia pokračovala. Nechcem však zatiaľ predbiehať.

• Sedembolestná Panna Mária ako patrónka Slovenska už niekoľkokrát pomohla toľko skúšanému slovenskému národu. Považujete preto za správne, aby sme za súčasnej situácie venovali nebeskej Matke naše modlitby?

Samozrejme. Už v prvom ohlásení prijatých opatrení sme veriacich prosili, aby sa s nami spojili v modlitbe k Pannu Márii. A túto modlitbu aj veľmi odporúčame, každo-

denne, aby nám Božia Matka vyprosila milosť zastavenia epidémie: „Sedembolestná Panna Mária, Patrónka Slovenska, prosíme ťa o tvoju pomoc a ochranu. Vypros uzdravenie chorým, ochraňuj zdravotníkov, ktorí sa o nich starajú, a odvráť šírenie choroby. Oroduj za nás, ktorí sa k tebe s dôverou utiekame!“

• Aké je vaše povzbudenie slovenskému národu v týchto ťažkých časoch?

Je tu čas skúšky. Čas, ktorý ukáže, čo je v nás a akí sme. Ale nebojme sa! Hoci sme slabí a krehkí, nie sme sami ani opustení! Pán je pri nás. Prijatie našej slabosti a uvedenie si našej krehkosti nám môže byť aj na úžitok. Môžeme sa zastaviť a uvažovať, čo je v živote naozaj dôležité. A zanechať tie veci, ktoré nás opantali, no v skutočnosti potrebné nie sú. Máme príležitosť sa obrátiť. Zanechať zlé skutky a vykonať mnoho dobra. Toho telesného, keď pomôžeme ľuďom, ktorí sú slabší a viac ohrození, ale aj duchovného, keď sa vrátíme k modlitbe, k meditácii, k čítaniu Svätého Písma, keď celkom inak než doteraz prežijeme pôst. Neraz až vtedy, keď nám čosi chýba, uvedomíme si, aké je to vzácne. Teraz to platí o sviatostiach a sväteninách, ktorých prijímanie je fyzicky obmedzené, ale aj o našich vzájomných vzťahoch a kontaktoch. Pozrime sa na ne novým pohľadom. Odhodlajme sa pre lepší život! Práve v tejto ťažkej situácii sa môže prejavovať, ale aj rozvíjať naša viera. Veď sa nebojíme o seba: veríme v život večný! Nemáme strach zo smrti, lebo naša nádej je vo vzkriesenom Kristovi, ktorý aj nás oživi. O to skôr však budme zodpovedným príkladom, silou a povzbudením pre ostatných. V zrelej viere chráňme životy a zdravie, pomáhajme tam, kde iní nevládzu, nechcú alebo sa boja, a učme sa lepšie modliť. Nie zvyšovaním počtu slov, ale väčším disponovaním sa pre Boha. Láska k nemu a láska k blížnemu, spojená s jednoduchou pokorou a dôverou, vlieva vždy novú nádej a veľkú silu! Želám všetkým, aby sa posilnili vo viere, ktorá toľkokrát pomohla našim predkom, a aby sa s dôverou obracali na Patrónku nášho národa. S pomocou Božou a s pomocou Panny Márie túto skúšku prekonáme!

MEDZI NAMI

Celosvetová vojna proti koronavírusu COVID-19 prináša nezvyčajné obranné stratégie jednotlivých štátov a rôzne, často protirečivé riešenia, ktoré vyplývajú z toho, že o neviditeľnom nepriateľovi stále vieme žalosť málo. Vedcom i národným vládam niet čo závidieť. Pandémiu zákonite sprevádza ekonomická kríza, ktorej veľkosť ešte nevieme odhadnúť a nedokážeme určiť ani jej koniec. Žijeme v chaotickej dobe. Ceny zdravotníckych pomôcok a zariadení, nevyhnutných na diagnostiku a potláčanie choroby, stúpajú zo dňa na deň a súkromné firmy na nedostatkovom tovare, ako sú testy a respirátory, veselo zarábajú. Biznis je biznis a zdá sa, že aj koronavírus je na Slovensku výnosný kšeft. Test, teda krátke vyšetrenie na koronu u súkromného vlastníka, stojí okolo sedemdesiat eur za jednu osobu. Kto na to nemá, musí sa spoľahnúť na štát. Lenže štát má obmedzené množstvo testov, ktoré nestačia ani na základné vybavenie nemocníc.

Ruka v ruke s núdzovým stavom nášho zdravotníctva nás začína omínať núdzový stav hospodárstva. Boj o život a zdravie komplikuje boj o ekonomické prežitie. Málokto vie, že dvesto-

dvadsaťtisíc slovenských firiem zamestnáva šesťstodvadsaťtisíc ľudí, z ktorých mnohí už dnes prichádzajú o prácu. Biznismeni zahraničných korporácií, pôsobiacich na Slovensku, i veľkých domácich firiem usporadúvajú tlačové konferencie, natáčajú ruky, žiadajú pomoc od štátu, bez ohľadu na predchádzajúce príjmy, z ktorých by mohli v čase krízy aj

teve maďarskej spoločnosti MOL, ktorý má pravidelne tržby vyše dvoch miliárd eur. Nuž, ak maďarský monopolný výrobca pohonných hmôt zarába na Slovensku miliardy, mal by pre tento štát, pre jeho radových slovenských zamestnancov aj čosi obetovať zo svojich predošlých ziskov. Mal by si to uvedomiť aj dunajsko-stredský oligarcha Oszkár Világi,

Vírusy a nastrčené ruky

Ludovít ŠTEVKO

vykryť očakávané straty, keby ich trhové mechanizmy, zažraté do podstaty kapitalizmu, nenútili produkovať ino beneficium – produkovať zisk. Za každú cenu a za akýchkoľvek okolností.

Samozrejme, mnohé spoločnosti na hrane prežitia, zamestnávajúce stovky a tisíce ľudí, potrebujú štátne injekcie, ale niektoré vysokoziskové pred vypuknutím koronakrízy by si s výpadkom výroby a odbytu komodit poradili aj sami. Nikde na svete nemá štát dostatok zdrojov, aby pomáhal všetkým. Je čudné, ak si pomoc pýta Slovnaft vo vlastnic-

generálny riaditeľ Slovnaftu, aj jeho spoločníci Sándor Csányi, majiteľ bankovej skupiny OTP Bank, aj Zsolt Hernádi, predseda predstavenstva a zároveň CEO skupiny MOL, a napokon aj podpredseda Predstavenstva MOL-u a najbohatší maďarský podnikateľ, ktorého majetok americký Forbes odhaduje na viac ako 1,1 miliardy dolára.

Naftový priemysel prekonal vo svojej histórii už nejednu krízu, ceny ropy a pohonných hmôt sa vždy pohybovali ako na hojdačke, raz sa prudko zvyšovali a inokedy padali dole, ale v konečnom

zúčtovaní majitelia vždy bohatli, teda musia „pustiť trochu peria“ aj počas nadchádzajúcej krízy. Veď benefity od štátu už získali: napríklad lacnejšiu pracovnú silu ako v Japonsku, nižšie dane ako na Západe od nás.

Možno by si zaslúžil pozornosť od štátu automobilový priemysel, ktorý bol doteraz ťahúňom slovenskej ekonomiky, ale aj ten dokáže dohnať straty spôsobené dočasným zastavením výroby. Podpora štátu týmto podnikom by mala byť po individuálnom posúdení stavu firiem a v neposlednom rade aj po odpovedi, čo dostane štát za poskytnutú podporu. Nemôže sa predsa stať, že firma prepustí tisíc zamestnancov a potom dostane pomoc od vlády.

Vieme, aké boli štatistické výsledky globálnej kapitalistickej krízy z roka 2008 – 2009: bohatí ešte viac zbohatli a chudobní ešte viac schudobneli. Dôležité poučenie z predchádzajúcej krízy je, aby sa miliónári podieľali na preklenutí súčasnej krízy, spôsobenej pandémiou, podstatne viac ako nízkoprijimové skupiny obyvateľstva. A napokon ochrana života musí stáť na rebríčku hodnôt oveľa vyššie ako ochrana zisku. Je to také nekapitalistické a nelibérálne, možno trochu socialistické, ale nevyhnutné pre existenciu spoločnosti.

Ak vydrží v NR SR do konca volebného obdobia, bude v politike tridsať dva rokov

Žeby sa blížil koniec Ficovej éry?

Roman MICHELKO – Karikatury: Lubomír KOTRHA

Po ostatných voľbách sme boli svedkami rôznych debát a diskusií o tom, či sa končí jedna éra v slovenskej politike. Po sérii štyroch volieb po sebe, ktoré Smer s náskokom vyhral, prišli voľby, keď nielenže nebol schopný zostaviť vládu, ale dokonca skončil na cieľovej páske až druhý. Iste, po vyše dvadsiatich rokoch v silne toxickom prostredí slovenskej politiky je to obdivuhodný výkon, ale môže to naznačiť novú éru v slovenskej politike. Predseda Smeru-SD Robert Fico je v politike tri dekády, z toho značnú časť ako predseda vlády. Na stredoeurópske pomery v postkomunistických krajinách je to niečo nevidané. R. Fico však zďaleka neodchádza. Aké teda bolo a ešte bude ďalšie jeho pôsobenie vo vysokej politike?

Robert Fico vstúpil do slovenskej politiky v roku 1992 a po odchode Bélu Bugára je tak služobne najstarší slovenský politik. Deväťkrát po sebe bol zvolený do parlamentu a desať rokov bol premiérom v troch vládoch. Ak dokončí súčasné volebné obdobie, bude v politike celých tridsať dva rokov.

■ V TRIČKU SDL

Robert Fico vstúpil do politiky v roku 1992 v tričku Strany demokratickej ľavice (SDL). Hneď sa prejavil ako veľmi výrazný mladý politik, ktorý si našiel svoju agendu a okrem politického rozmeru sa prezentoval aj ako expert na právo. Robert Fico sa v tom čase zviditeľnil aj inak. Na onej pamätnej schôdzi, respektíve na jej nočnom zasadnutí, ktoré bolo po predčasných voľbách v roku 1994, ostal ako jediný opozičný poslanec ako pozorovateľ. Vtedajšia opozícia tú povestnú schôdzu krajne pokrytecky a demagogicky nazvala „Nocou dlhých nožov“. De facto však išlo len o to, že orgány parlamentu sa obsadzovali rovnakým pomerom, ako to bolo v rokoch 1990 – 1992, teda väčšinou v prospech koalície Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS), Slovenská národná strana (SNS) a Združenie robotníkov Slovenska (ZRS).

Robert Fico sa v tom čase profiloval aj ako expert na právo a mal akoby dve železka v ohni. Šesť rokov pôsobil ako obhajca Slovenskej republiky pred Európskym súdom za ľudské práva (ESLP). Jeho popularita v strane, ale aj v spoločnosti postupne rástla, čo viedlo k jeho kandidatúre na post predsedu SDL v roku 1997. Za doteraz nie celkom jasných okolností – aspoň pre širšiu verejnosť – sa však kandidatúry tesne pred zjazdom vzdal na prospech svojho politického tótora Lubomíra Fogaša. Ten, ako vieme, vo voľbách neobstál a nakoniec sa predsedom SDL stal Jozef Migaš.

■ KLÚČOVÝ ROK

Pre ďalší vývoj kariéry Roberta Fica bol však kľúčový rok 1998. Paradoxne však v tom roku vo voľbách Robert Fico a Brigita Schmögnerová získali viac preferenčných hlasov ako predseda strany a líder kandidátky Jozef Migaš. V sloven-

skej politike tak vznikol prvý precedens, keď predseda strany bol prekrúžkovaný kandidátmi z nižších pozícií kandidátky. Vtedy sa SDL stala súčasťou politického vládneho bloku proti HZDS a pri rozdeľovaní funkcií v exekutive sa však Robertovi Ficovi nešlo nijaké vhodné miesto. Post podpredsedu vlády pre legislatívu dostal Lubomír Fogaš a koalícia nebola ochotná zmeniť zákon o voľbe generálneho prokurátora. O tento post mal Robert Fico eminentný záujem, nesplňal však požadovaný vek tridsaťpäť rokov. To sú tie paradoxy dejín. Ak by vtedy koalí-

cia urobila takýto ústupok, je veľmi pravdepodobné, že politické dejiny Slovenska by sa vyvíjali úplne inak.

Po tom, ako bol vtedy najpopulárnejší politik SDL odstavený na vedľajšiu koľaj, bolo jasné, že svoju perspektívu bude hľadať mimo SDL. Na zjazde strany tesne po voľbách 1998 sa sice ešte nechal zvoliť za prvého podpredsedu strany, ale už vtedy jasne deklaroval, že SDL sa nedokáže pobiť za vlastných ľudí, a bolo len otázkou času, kedy stranu opustí. Stalo sa tak v septembri 1999, keď presne v deň svojich tridsiatich piatich narodenín ohlásil vznik novej strany Smer – tretia cesta.

Tomu však predchádzalo viacero okolností. Bolo verejné tajomstvo, že po obídení pri rozdávaní postov sa Fico cítil podvedený a odstavený. Bol teda frustrovaný a hľadal svoju novú kariéru. V tom čase vážne uvažoval, že sa vráti naspäť k svo-

jej právnickej profesii a na politiku nadobro zanevrie. Zároveň si uvedomoval, že kandidovať na predsedu SDL nemá zmysel, pretože, ak by aj vyhral, v strane bolo množstvo dlhoročných väzieb, štruktúry strany boli tak silno zacementované, že úsilie pretvoriť stranu na svoj obraz bolo v podstate nereálne.

A práve v tom čase prišlo pre budúcnosť osudové stretnutie frustrovaného politika Roberta Fica s reklamným mágom Fedorom Flašíkom. Ten veľmi dobre rozoznal potenciál, ktorý sa v Robertovi Ficovi skrýval, a ponúkol mu svoje služby. Práve v tom čase Fica označil za dobrý produkt a v spojení s marketingovým mágom Flašíkom, ktorý dokázal zmeniť vodu na kokakolu, vznikol projekt novej strany. V tom čase bol priateľom a vznik takejto strany priam ideálom.

SDL sa svojou účasťou v Dzurindovej vláde spreneverila svojim hodnotám a programu. Zároveň aj HZDS už bolo po sérii ťažkých politických chýb svojho lídra Vladimíra Mečiara za svojím zenitom. Ľudia z ekonomického pozadia HZDS – Jozef Brhel, Juraj Široký, Ivan Kiňo, Vladimír Póor a mnohí ďalší – tak hľadali nového koňa, ktorý by zabezpečil akési status quo. Tak sa zabezpečilo „financovanie“ nového politického projektu, ktorého cieľom bolo vychytať hlasy padajúceho HZDS,

najmä však SDL, ktorá, zradiac svoj program, participovala na politike SDK.

■ TRETIA CESTA

Zvlášť veľká zrada ľavicových ideálov sa prejavila najmä v tom, že SDL de facto umožnila privatizáciu strategických podnikov, keď pristúpila na Miklošovu fintu a privatizovala tieto podniky modelom päťdesiatjeden percent ku štyridsiatim deviatim percentám v prospech štátu, lenže s manažérskou kontrolou pre minoritného akcionára.

Ako sa nakoniec ukázalo, hlasy SDL sa vo voľbách v roku 2002 rozdelili približne pol na pol medzi Komunistickú stranu Slovenska (KSS) a Smer, ktorý napokon získal v podstate rovnaký počet hlasov od SDL, ako aj od HZDS.

V čase vzniku Smeru v septembri 1999 bol však ľavicový priestor aspoň nominálne obsadený SDL. Preto sa Smer začal profilovať ako strana tretej cesty.

Nakoniec prvý názov strany Smer bol nie Smer – sociálna demokracia, ale Smer – tretia cesta. Cieľom bolo predstaviť pragmatický neideologický koncept strany, ktorá pri riešení problémov nerieši veci ideologicky, ale vecne. Práve vtedy dostal Robert Fico od bratislavskej kaviarne nálepku populistu. Nevedeli mu odpustiť najmä návrhy zákonov, akým bol takzvaný farmársky zákon, ktorým cieľil proti rozkrádaniu zemiačnick, predovšetkým na východnom Slovensku. Vstup na cudzí pozemok chcel prekvalifikovať na trestný čin, aj keď spôsobená škoda nedosahovala požadovanú sumu a podľa existujúcej právnej normy mala byť vnímaná len ako priestupok. Zároveň sa tým z ideového pozadia Smeru pokúšal prezentovať Smer ako modernú stranu, vychádzajúcu z vtedy módnej ideológie takzvanej tretej cesty, ktorú vo svete prezentoval Anthony Giddens, hlavný ideológ Tonyho Blaira, ktorý stál pri premene britskej Labour Party na New Labour Party. K ideológii takzvanej tretej cesty sa vtedy hlásil aj nemecký kancelár Gerhard Schröder.

■ PREPÁLENÁ KAMPAŇ

Každopádne, výsledky Smeru v prvých voľbách v roku 2002, v ktorých strana kandidovala, skončili pod očakávaniami. Strana značne prepálila volebnú kampaň, ktorá bola najmä v znamení kontroverzných reklamných claimov, napríklad Do Európy áno, ale nie s holými zadkami či paródia na práci prášok Vizír, ktorá celú konkurenciu, no aj HZDS či SDK posielala do opozície. Smer získal len niečo vyše dvanásť percent hlasov, a preto ho nebolo ťažké obísť pri zostavovaní vlády, takže nakoniec v rokoch 2002 – 2006 skončil v opozícii.

■ PRELOMOVÉ VOĽBY

Veľkým prelomom v kariére Roberta Fica boli až voľby v roku 2006. Až vtedy sa naplno zúčastnila jeho politická práca. Smer aj vďaka sérii fatálnych morálnych a programových zlyhaní vtedajšej koalície (kauza Gorila, Kanikove antisociálne reformy, kupovanie poslancov, Zajacove zdravotnícke reformy, Dzurindova vierolomnosť) plne kapitalizoval svoj zisk na úrovni tridsiatich percent. Robert Fico tak dostal šancu zostaviť vládu, pričom rokovania o zostavení vlády šli v dvoch líniách: Smer, Kresťanskodemokratické hnutie (KDH), Strana maďarskej komunity (SMK) alebo Smer, SNS, HZDS. Spôčiatku bola viac preferovaná koalícia, v ktorej by bolo aj KDH. V KDH však vznikol práve na tejto otázke ťažký konflikt. Kresťanskodemokratické hnutie nakoniec po štrnástich dňoch, ale už takpovediac päť minút po dvanástej hlasovaním rozhodlo, že je ochotné vstúpiť do koalície so Smerom. Tento verdikt následne viedol k štiepeniu strany a odchodu štyroch poslancov – Vladimíra Palka, Rudolfa Bauera, Františka Mikloška a Pavla Minárika. Ideovo mal blízko k tejto skupine aj Daniel Lipšic, ten sa však vybral vlastnou cestou. Napokon vznikla koalícia Smeru, SNS a HZDS. Paradoxne však jednou z podmienok Roberta Fica bolo, že v exekutive nebudú lídri dvoch z troch koalíčných strán, teda ani Ján Slota, ani Vladimír Mečiar. Ako sa ukázalo, o dvanásť rokov sa niečo podobné vrátilo Ficovi, ktorý sice ostal lídrom koalíciej strany, ale na to, aby Smer udržal vo vláde, on ako osoba sa musel z vlády porúčať.

Prvá časť trojdielneho politologického rozboru, druhú publikujeme 25. 4. 2020.

NA OKRAJ

Matovičova vláda predstavila plán riešenia situácie s koronavírusom v rómskych osadách. Mnohí obyvatelia osád sa vrátili na Slovensko zo zahraničia a podľa všetkého nedodržiavali nijakú karanténu. Od tretieho apríla sa teda testuje v osadách za pomoci lekárov v uniformách. Testovanie majú robiť pracovníci z armády. Matovič to zdôvodnil tým, že nechce zaťažovať zdravotníkov z nemocníc.

Pandémia a Rómovia

„Je nevyhnutné, aby sme začali testovať ľudí v osadách a takto chránili ľudí v osadách, a aj ľudí, ktorí v nich nebývajú,“ povedal premiér. Osady totiž nemajú adekvátne hygienické podmienky. Jeden nakazený človek môže nakaziť ďalších dvadsať ľudí. V majoritnej populácii na Slovensku nakazí jeden človek v priemere 1,75 človeka. „Máme informáciu, že okolo tisícpäťsto ľudí sa vrátilo do osád zo zahraničia bez akýchkoľvek kontrol či karantény,“ povedal minister obrany Jaroslav Nad. Všetci, ktorí boli pozitívne testovaní, budú musieť ísť povinne do karantény. Celkovo ide o tridsaťtri lokalít a prioritne sa budú testovať ľudia, ktorí prišli zo zahraničia. Pôjde približne o tisíc testov, no toto číslo podľa Náda bude určite stúpať.

Iná vec je, že väčšina zdravotníckych zariadení, združených v Asociácii polikliník a zdravotníckych zariadení (APAZ), nedostala k začiatku apríla od štátu ochranné prostriedky, ako sú napríklad rúška či rukavice! upozornil prezident asociácie Štefan Zelník.

APAZ v tejto súvislosti uskutočnila internetový prieskum, do ktorého sa zapojilo stovadsať poskytovateľov primárneho a sekundárneho kontaktu. Výsledky naznačili, že osemdesiatpäť percent poskytovateľov nedostalo nijaké ochranné prostriedky. Prieskum zároveň odhalil, že dodané množstvá často nestačia ani na pokrytie potrieb jednodennej prevádzky poskytovateľa zdravotnej starostlivosti. Zareagovala na to aj Lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, ktorá bude vyrábať pre zdravotnícky personál ochranné štíty tlačené na 3D tlačiarňi. Na nedostatok ochranných pomôcok zareagoval Ústav simulácie a virtuálneho vzdelávania LF UK, ktorý všetky svoje tlačiarne poskytol na tlač ochranných štítov.

Keďže nový koronavírus sa prenáša kvapôčkami, práve štíty z nepriepustného materiálu sú najlepšou ochranou pre lekárov, zdravotné sestry, záchranárov a ďalších zdravotníkov a ošetrovateľský personál. To inšpirovalo študenta medicíny Tomáša Bernáta, aby inicioval tlač ochranných štítov. LF UK sa tým zapojila do výzvy Pomôž nemocnici, ktorej cieľom je spojiť užívateľov 3D tlače pre výrobu ochranných štítov a ich distribúciu zdravotníckym organizáciám.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Skutočne výnimočné, naliehavé posolstvo tohtoročných veľkonočných sviatkov

V očakávaní Vzkriesenia a nového života

Dušan D. KERNÝ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Nech už sme ktoréhokoľvek kresťanského vierovyznania alebo ich v ničom a nijako nezdieľame a nepraktizujeme, tohtoročná Veľká noc má pre všetkých symbol vzkriesenia. Nielen všemohúci Boh, ale aj príroda sa ukázala všemocná, s ťabou s božskou silou vtrhla do života celej zeme. Všetko nás vyzýva na zamyslenie: Aké bude vzkriesenie do nových pomerov po kríze? Karanténa nám umožňuje meditácie, na ktoré sme si predtým málokedy našli čas. Milióny ľudí uzavrela do samoty alebo do malých spoločenstiev.

Núti k takej životospráve, v ktorej si uvedomujeme, že človek nebol zrejme stvorený na pachtenie za majetkami, pre divoké tempo sveta založeného len na stále väčšej výrobe a produkcii. Nie je to izolácia, ale, naopak, pozitívna príležitosť uvedomiť si, ako neprežiť život neužitečne. Táto situácia môže byť osobnou i spoločenskou hodinou pravdy.

■ TREST ZA EGOIZMUS

Pred nami stojí nielen očakávanie skutočného Vzkriesenia, ale aj príprava na to, aby sme boli pripravení ako jedinci i ako národné spoločenstvo na nové podmienky, keď poklesne táto vlna trestu za to, ako pahltne sme sa správali voči sebe, voči prírode, ako nenáštne sme sa s egoizmom vrhli do nových pomerov.

Dnes je azda jasné, že kapitalistické ekonomiky sa bez prestania zaslepene ženú za vyššou produkciou, ničiac pritom podstatu životných pomerov, prírodu, podnebie, klímu, ekosystémy. Teraz azda máme čas si to naplno uvedomiť. Pred niekoľkými mesiacmi vyšli kľúčové texty nositeľa Nobelovej ceny Holandana Crutzena, pôsobiaceho vo Švédsku, o tejto problematike. Ich posolstvo: „Nevyhnutne musí dôjsť k sociálno-ekonomickej transformácii, ak sa má zachovať únosnosť životných podmienok na zemi pre ľudský život.“

Ekonom Jeremy Rifkin z Washingtonu, autor šiestnástich kníh o dosahu zmien na ekonomiku, pracovnú silu, spoločnosť a životné prostredie, rozoberá hlavné problémové oblasti spoločnosti, ako aj civilizácie vôbec. Svoju poslednú knihu predstavil vlni

v novembri v Berlíne aj týmito slovami: „Na to, aby sme našu krásnu planétu zachránili, máme tak asi dvadsať rokov, ja dúfam, že sa nám to podarí.“ Rifkin, zo všetkých strán kritizovaný a označovaný za vizionára, však za najdôležitejšiu považuje otázku, či sa vôbec dá budúcnosť uskutočniť bez národných projektov. Horlí pre to, aby sa okrem globálnych projektov rozvíjali lokálne, aby sa čo najviac rozvíjali malé podniky a aby regióny zohrávali čoraz väčšiu úlohu pri utváraní behu svetových udalostí. Jeho hlavný argument, že sa to dá, sú hnutia národných spoločenstiev za národnú nezávislosť – Škótskom a Katalánskom počínajúc, kanadským Quebecom končiac. Podľa Rifkina ekonomicky im už nič nestojí v ceste, sú príkladom, ako malé spoločenstvá môžu dosiahnuť veľký úspech.

■ PRÍKLAD ZO ŠVAJČIARSKA

Diela známych autorít a ich ohlas nie je náhodou práve v tejto situácii, a nie náhodou práve v Nemecku v najsilnejšej ekonomike – lokomotive Európy, a to v čase, keď sa skončila éra Merkelovej a nové vedenie a jeho program sa ešte len hľadá. V akých podmienkach sa to deje, nám azda ukazuje pohľad z boku, zo Švajčiarska... Podľa príspevku analytika Rudolfa

Brendnera, uverejneného v medzinárodnom vydaní denníka Neue Zürcher Zeitung (NZZ), politické elity Únie ani po migračnej kríze či kríze s brexitom, vystúpením Veľkej Británie z Európskej únie stále nepochopili, že inštitucionálne usporiadanie Európskej únie sa ukázalo byť z dejinného hľadiska ako kontraproduktívne pre politické spoločenstvo Európanov. Tým, že skutočné historické rozdiely medzi štátmi a národmi sa pokúšajú nahradiť abstraktnými hodnotami a pravidlami, zákonite narazili na odpor občanov.

Mnohé sa prihovára za to, že doterajšie centralistické úsilie v Únii vyváži federalizmus. Len keď sa nájde stabilná rovnováha, môže to uspokojiť celé spoločenstvo; federálny konsens je ako vyváženie centralizmu možný, veď niet takého politického usporiadania, ktoré by nebolo zvrátené, ktoré by sa nedalo zmeniť. A to sa týka aj terajšej politickej konštrukcie Európskej únie.

■ PLESEŇ STAGNÁCIE

Šéfredaktor NZZ Eric Gujer tvrdí, že súčasná zdravotná kríza, doteraz najhoršia kríza 21. storočia, nanovo

usporiada svet. Otázkou je, či neudrela hodina superštátu. Svetová hospodárska kríza v roku 1929 vydláždila cestu Adolfa Hitlera do ríšskeho kancelárstva, a tým aj nepriamo viedla k vypuknutiu druhej svetovej vojny. Finančná kríza v roku 2008 obrátila politiku úrokov hore nohami, a odvtedy svet zaplavujú lacné peniaze; eurokríza rozprášila sebavedomie Európanov, odvtedy sa už nehovorí o „stále tesnejšej, integrovanej Únii“. Nad Európskou úniou sa rozprestrela „pleseň stagnácie“.

Závisí od toho, ako-ktorý štát zvládne krízu, ako obstojí v skúške. Ak vlády zlyhajú, politický obraz Európy sa zmení. Všade sľubujú prezident, kancelári, ministri, predsedovia vlád dostatok peňazí, aby nezaničili podniky a ľudia nestratili prácu. Ale už teraz sa ľavicoví politici dožadujú, aby tieto opatrenia ostali v platnosti aj po skončení vírusovej epidémie. A čo keď sa začnú pomoci štátu dovolávať silné odvetvia, ktoré doteraz ruku štátu odmietali?

Mocenské pomery sa budú určovať nanovo, nanovo sa rozdajú karty, nastane chvíľa národného spoločenstva, ktorá vystrieda fragmentovanú, individualizovanú, polarizovanú spoločnosť, ktorá sa vytvorila za posledných desaťročia. Zmení sa pomer medzi slobodou a kontrolou, osobným súkromím a „veľkou vládou“, medzi jednotlivcom a spoločnosťou. Vírus spôsobí zmeny na všetkých úrovniach, vnútri štátov a spoločnosti, tiež aj medzinárodne.

■ OHROZENÉ EURO

Členovia Európskej únie išli v posledných týždňoch svojou vlastnou cestou, každý osobitne, nekoordinovali sa. Každý štát sa teraz môže odvolávať práve na túto skúsenosť aj v budúcnosti, keď bude opäť postupovať sám. Stagnácia EÚ pravdepodobne zosilnie. Politické a hospodárske rozdiely sa v EÚ môžu prehliť. Najbrutálnejšie to postihne štáty s vysokým dlhom. Ak sa finančná situácia Talianska dramaticky zhorší, uzatvára NZZ, keď sa Rím dostane do špirály poklesu a úpadku, ako kedysi Grécko, tak bude ohrozená spoločná mena euro.

Predvolebná kampaň u našich severných susedov zatienila vírusová pandémia

Voľby poľského prezidenta s otáznikom

Martin JARINKOVIČ – Foto: internet – zahraničná tlač

Neradostné obdobie, ktorým prechádza svet, sa odráža v obmedzovaní všetkých oblastí života. Výrazne a čoraz viac zasahujú aj politiku, pričom ich dosahu sa nevyhlo ani politické dianie v Poľsku, kde alarmujúce správy o rozmachu pandémie v Európe takmer úplne zatienili rozbehnutú kampaň pred prezidentskými voľbami. Tie sú naplánované na desiaty mája. Postupné sprisňovanie opatrení s cieľom spomaliť šírenie nákazy kampaň nielen ochromilo, ale prakticky aj pozastavilo a vývoj situácie čoraz viac posúva do popredia otázku o možnosti pôvodný termín volieb posunúť.

Hlavná politická udalosť roka tak ostala visieť v akomsi vákuu a kampaň i politický boj sa v poslednom čase preniesli skôr do roviny hľadania odpovede na otázku, čo s termínom volieb. Pritom ešte 28. marca, t. j. po uplynutí posledného termínu registrácie kandidátov, stanoveného na polnoc 27. marca, poľské médiá hlásili, že záujem zabojsť o post hlavy štátu prejavil rekordný počet, celkom devätnásť uchádzačov. Je to najviac od prvých slobodných volieb v roku 1990.

■ SEDEM RELEVANTNÝCH

Sedem z kandidátov možno považovať za politicky relevantných a spoločensky známych. Najväčším favoritom s voličkou podporou takmer päťdesiatich percent elektorátu je bezpochyby súčasný prezident Andrzej Duda, blízky súčasnej vláde, t. j. pravicovej sociálno-konzervatívnej vládnej strane Právo a Spravodlivosť, resp. koalícií Zjednotenej pravice. Najväznejším protivníkom populárneho prezidenta je predstaviteľka najsilnejšieho opozičného zoskupenia liberálnej Občianskej koalície Małgorzata Kidawa-Błońska, ktorá však postupne (podobne ako

zospulenie, za ktoré kandiduje) stráca čoraz viac dych. Svedčí o tom výrazný pokles voličkej podpory, ktorý od začiatku kampane spadol na úroveň okolo sedemdesiat percent. V tejto súvislosti získava na význame najmä zatiaľ tretí kandidát, líder opozičnej Poľskej ľudovej strany (PSL) Władysław Kosiniak-Kamysz, ktorého popularita, naopak, stúpa. Spomenúť treba ešte kandidáta ľavice Roberta Biedroña, publicistu Szymona Hołowniu, taktiež kandidáta radikálneho zoskupenia Konfederacja Krzysztofa

POD POKRIEVKOU

Bosaka a odpadlíka od tejto formácie Mareka Jakubiaka.

Ani neprekvapuje, že najhlasnejšou hlásateľkou potreby preloženia volieb je najviac strácajúca predstaviteľka opozície M. Kidawa-Błońska, resp. jej zoskupenie Občianska koalícia. Okrem prirodzenej obavy o bezpečnosť a zdravie občanov sa za týmto skrýva aj úsilie o druhú šancu na nový dych. Nielen medzi analytikmi, ale aj v radoch tohto bloku sa objavujú dokonca úvahy a špekulácie o možnosti výmeny kandidátov v prípade, ak by kríza okolo pandémie

Podľa testov predvolebných nálad u našich severných susedov má najväčšie šance uspieť v prezidentských voľbách doterajší populárny prezident Andrzej DUDA.

potrvala a bolo by nutné vypísať nové voľby. Otázka preloženia termínu volieb je však vzhľadom na obmedzenia, vyplývajúce z poľskej ústavy, pomerne komplikovaná. Experti sa nateraz nevedia celkom zhodnúť, či by v prípade vyhlásenia výnimočného stavu pre pandémiu došlo len k presunu termínu, alebo by bolo nutné vypísať nové voľby. To by vyžadovalo zopakovať nanovo všetky úkony s tým spojené vrátane nového

zberu potrebného počtu stotisíc podpisov kandidátmi a novú registráciu. Takéto riešenie by opozícii umožňovalo vymeniť neúspešnú Kidawu-Błońskú za schopnejšieho kandidáta.

■ VÁHANIE S ODKLADOM

Na druhej strane vládny tábor sa zatiaľ vyhýba odpovedi na otázku presunu volieb. Čiastočne preto, že sa nechce veľmi rozlúčiť s lákavou predstavou využitia momentálnej

voličskej konjunktúry, ktorá v čase pocitu ohrozenia zomkne väčšiu poľsku verejnosť pod štandardou súčasnej hlavy štátu. Populárny publicista a komentátor Rafał Ziemkiewicz postoj kompetentných vníma aj ako prejav istej taktickej kalkulácie súčasného politického veterána Jaroslawa Kaczyńskiego, ktorý ako predseda vládnej strany ťahá za nitky domácej politiky. Kaczyński podľa žurnalistu naťahuje čas a pripravuje pôdu na politické rokovania o čo najvýhodnejších podmienkach presunu dátumu volieb. Napriek chýrom o možnostiach elektronického hlasovania úvahy o posune volieb v princípe už pripustili aj predstavitelia PiS-u. Dokonca aj samotný prezident, ktorý však za najrozumnejšie považuje vyčkať na rozhodnutie po Veľkej noci. Čisto z racionálneho hľadiska však vládny tábor nemá dôvod na urýchlené rozhodnutia ani na paniku, čo možno chápať aj ako prejav zodpovednosti. Pokoj PiS-u však uvádza do hysterie opozíciu, ktorá sa usiluje hrať pandemickou kartou na emócie. Najnovšie ako strašiak zarezonovalo vyhlásenie kandidátky Kidawy-Błońskiej, ktorá vyhlásila prerušenie svojej kampane, resp. vyzvala na bojkot volieb, ak ich vláda nepresunie na iný termín. V princípe však toto vyhlásenie nezapôsobilo až tak, ako sa opozícia nádejala. Pomerne silná provládna konzervatívna mediálna scéna toto vystúpenie okamžite bagatelizovala stavajúc ho do kontextu súhrnu mediálnych prešlapov a prerieknutí, ktorými je kandidátka opozície známa.

Každopádne, dá sa očakávať, že termín volieb sa nakoniec posunie, či tak bude o pár mesiacov, alebo o viac niko nevie, dokonca sa objavili úvahy o posune až na budúci rok.

Občania právom očakávajú od novej vlády, že bude dôsledne plniť sľuby z volebnej kampane Na fasáde hospodárskeho rastu sa začínajú objavovať trhliny

Róbert HÖLCZ – Ilustrácia: Lubomír KOTRHA

V predvolebných kortešačkách kandidujúcich politických strán a hnutí sa väčšinou hovorilo o korupcii, rozkrádaní a vraj všadeprítomnej mafii, ale takmer nič o zabezpečení pokračujúceho hospodárskeho rastu, na ktorý sme boli v predchádzajúcich rokoch zvyknutí. Občania teda právom očakávajú, že programové vyhlásenie novej vlády sa bude najviac venovať zabezpečeniu pokračujúcej hospodárskej prosperity.

Podľa všetkého v najbližšom období budeme len spomínať na štvorpercentný hospodársky rast z minulosti a budeme radi, keď bude aspoň polovičný, čo bude mať vplyv aj na nižší rast miezd a udržanie terajšej miery zamestnanosti. Dôvodom na toto konštatovanie je nielen neukončená obchodná vojna medzi USA a Čínou, ale aj nepredvídateľné hospodárske dôsledky odchodu Británie z EÚ a najnovšie tiež pandémie koronavírusu, ktorá dostáva do karantény takmer celé hospodárske odvetvia.

■ POKLES SPOTREBY

Na tento stav už reagujú domácnosti poklesom domácej spotreby, ktorá sa doteraz výraznou mierou podieľala na raste HDP. Začína sa viac šetriť či už na budúcu starobu, keďže niektoré zásahy do dnešného dôchodkového systému vyvolávajú oprávnené diskusie, tiež na zabezpečenie vzdelávania detí, na financovanie nepredvídateľných životných udalostí a napokon aj na kúpu vlastného bývania. V terajšej nestabilnej globálnej ekonomike podniky obmedzujú čerpanie úverov na financovanie potrieb predmetu podnikania, a tak sa právom očakáva, s akým novým ekonomickým modelom sa v programovom vyhlásení predstavi budúca slovenská vláda.

V minulom roku schválila odchádzajúca koalícia vláda celý rad sociálnych opatrení, ktoré v poslednom roku vládnutia sa pokladajú za štandardné marketingové agitácie na prospech svojich voličov. Najmä tie v druhej polovici roka už nezodpovedali klesajúcemu vývoju domácej ekonomiky. Škoda, že vláda nevytvárala rezervy na financovanie sociálnych balíčkov práve vtedy, keď sa ekonomike darilo viac, a preto sa ani nemôžeme čudovať, že sa jej nepodarilo dosiahnuť parlamentom schválený vyrovnaný štátny rozpočet. Najviac protirečivých debát až

vážni však vyvolalo opakované zvyšovanie minimálnej mzdy a príplatkov za prácu v noci, cez víkendy a sviatkov, ktoré však spolu s vyšším nárastom miezd nielen v súkromnom, ale aj v štátnom sektore už nezodpovedalo rastu produktivity práce.

■ SOCIÁLNE BALÍČKY

Vládne sociálne balíčky boli schválené najmä na ošoh malých firiem, matiek s deťmi, ako aj dôchodcov, ktoré boli financované zo štátneho rozpočtu, čo, samozrejme, pri poklese ekonomiky zvyšovalo jeho deficit; v minulom roku na vyše 0,5 percenta, v tomto roku sa očakáva, že to bude vyše dvoch percent. Pokiaľ ide o zadlženosť slovenskej ekonomiky, treba priznať, že sa zvyšuje, ale stále je tesne pod hranicou päťdesiatich percent k HDP, pritom v EÚ je to osemdesiat a v eurozóne osemdesiatpäť percent k HDP. V závere minulého roka sa výrazným spôsobom zvyšovali ceny potravinárskych výrobkov a nápojov, a keď sa pre domácnosti začali na začiatku tohto roka zvyšovať ceny energií a dane z nehnuteľností, začali sme si čoraz viac uvedomovať, že naša eko-

nomika bude v najbližšom období len spomaľovať. Podľa posledného vyhlásenia Európskej komisie a napokon aj stanoviska Rady pre rozpočtovú zodpovednosť sa slovenská ekonomika v posledných rokoch prestáva približovať k úrovni európskeho priemeru, keď dosahuje okolo sedemdesiatpäť percent. Dosahujeme síce stabilný hospodársky rast, ale nemôžeme byť spokojní s narastajúcou infláciou, ale ani s narastajúcou zadlženosťou.

■ NA ADRESU VLÁDY

Odchádzajúcej vláde sa vyčíta, že nedostatočne využila nadštandardný hospodársky rast na uskutočnenie toľko potrebných štrukturálnych zmien v kľúčových odvetviach hospodárstva. Sem patrí modernizácia verejnej správy, zlepšenie podnikateľského prostredia, tiež digitálna transformácia, a taktó by sme mohli pokračovať. Odborníci hovoria, že naša ekonomika sa čoraz viac dostáva do pasce „stredného príjmu“, keď doterajší ekonomický model, založený na už spomínaných výhodách, viac nedokáže zabezpečovať doterajšiu úroveň hospodárskeho rastu, a preto sú potrebné nevyhnutné zmeny. Podľa priebehu predvolebných disku-

síi však bude veľmi dôležité uskutočniť čo najskôr zmeny v treťom pilieri parlamentnej demokracie, ktorému občania prestali dôverovať. Počíta sa so zrušením nezávislosti a imunity v rozhodovaní tak, aby za všetko zodpovedal jediný občanmi zvolený orgán, ktorým je parlament. Masové „zatýkanie“ sudcov v minulých dňoch to presvedčivo dokumentuje...

■ ROZPOČTOVÉ ŠKRTY

Predchádzajúci parlament schválil na tento rok štátny rozpočet s deficitom do 0,5 percenta s vedomím, že bez výdavkových škrtov budúcej vlády sa to nepodariť. A to sa ešte nevedelo, že vláda pár dní pred voľbami nás prekvapí ďalším veľkorýšym miňaním peňazí zo štátneho rozpočtu. V predvolebných debátach síce politici sľubovali, že doteraz schválené sociálne balíčky sa nebudú rušiť, ale keďže chceme viac financií dať do zdravotníctva a školstva a navyše sa počíta s rozsiahlou výstavbou nájomných bytov, musíme v tomto roku počítať s nárastom deficitu v štátnom rozpočte na viac ako jednu miliardu eur.

■ PRÍDU OBMEDZENIA

Východisková situácia novej vlády zrejme nebude ružová – aspoň tak ju bude Matovičov kabinet vykresľovať – a preto treba počítať s obmedzujúcimi parametrami v niektorých sociálnych balíčkoch, ak by sa výrazným spôsobom zvyšovala rozpočtová zadlženosť štátu. Podľa všetkého sa nebudú rušiť obedy a vlaky zadarmo. Prezidentka podpísala trinásť dôchodky. Čo sa však najskôr zmení, bude nastavenie parametrov v minimálnom dôchodku, ktorý predpokladá jeho zvyšovanie podľa nárastu priemerných miezd pred dvoch rokov. Ostatným dôchodcom sa totiž zvyšujú dôchodky na základe dôchodkovej inflácie, čo je výrazne menej. Pre poriadok vecí si pripomeňme, že minulá vláda schválila výdavkové limity miňania peňazí jed-

notlivých ministerstiev a navyše máme schválený ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti, kde v prípade prekročenia vopred stanovených dlhových pásiem existujú proti vláde konkrétne sankcie vrátane požiadania parlamentu o dôveru.

■ KDE NÁJŠŤ PROSTRIEDKY?

Kde teda zoberie nová vláda chýbajúce peniaze? Keďže na roky 2021 až 2027 nie je ešte schválený európsky rozpočet, zrejme neostane nič iné, len si peniaze požičať na medzinárodných peňažných trhoch vydávaním štátnych dlhopisov, čo by napokon nebola nijaká tragédia. Dnes sú peniaze lacné a navyše naša zadlženosť je výrazne pod celoeurópskym priemerom. Nikto zatiaľ nehovorí o potrebe zvyšovať dane a odvody, skôr naopak, a či sa podarí nájsť peniaze v toľko diskutovaných daňových únikoch, si počkáme. Medzi ďalšie možnosti zvyšovania príjmovej stránky štátneho rozpočtu patrí osobitné vyššie zdanenie energetických súkromných monopolov s majetkovou účasťou štátu, ktoré od roka 2016 platia osobitný odvod zo zisku, ďalej vyššie zdanenie energetických distribučných firiem, čo nie je nič iné ako zavedenie ďalšej sektorovej energetickej dane. Medzi ďalšie opatrenia by patrilo aj zavedenie toľko diskutovaného mechanizmu reverse charge, pri ktorom by povinnosť platiť DPH sa presunula až na posledného odberateľa v obchodnom reťazci, čo by znížilo mieru podvodov s daňovými vrátkami. Pokiaľ ide o zavedenie digitálnej dane voči veľkým americkým digitálnym spoločnostiam, bude skôr výsledok spoločného postupu v rámci členských štátov Únie. Všetky spomínané opatrenia sú teda vecou budúcej kompromisnej fiškálnej politiky vlády, ktorej cieľom musí byť znížovanie deficitu verejných financií a verejného dlhu voči klesajúcemu HDP.

Pochmúrne rozpočtové dosahy dôsledne rozvracajú verejné financie štátov Štátnici sveta podcenili prvé vírusové hrozby

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Na prelome rokov 2019 – 2020 sa za najväčšie ohrozenia globálnej ekonomiky pokladali obchodná vojna medzi USA a Čínou, brexit, migrácia a vojenské konflikty na ázijskom kontinente. Vrcholoví predstavitelia štátov a medzinárodných inštitúcií podcenili prvé príznaky vírusovej nákazy, a tak je z malého vírusu dnes veľká koronavírusová pandémia. Média nás každodenne informujú o počte testovaných, nakazených, vyliečených a, bohužiaľ, i zomretých aj s negatívnym dosahom Covidu-19 na globálnu ekonomiku.

Medzinárodné finančné inštitúcie a centrálné banky ponúkajú komerčným bankám a národným vládam obrovské objemy lacných peňazí na súčasnú záchranu života občanov a na udržanie ekonomiky.

■ HOSPODÁRSKE STRATY

Slovenské vlády – predošlá i terajšia, prijali proti pandémie rad opatrení, ktoré ohrozujú vyše pätnásťtisíc firiem, pôsobiacich v rôznych odvetviach, s ročnými tržbami takmer deväť miliárd eur. Aký bude pokles ich tržieb a rast nezamestnanosti, však bude závisieť od dĺžky a rozsahu vládných opatrení. Pravdaže, bude to mať zároveň aj negatívny dosah na naše verejné financie. Existujúci scenár dosahu na HDP, vyjadreného v percentách i v peniazoch. Všetky predpovedajú deficit verejných financií aj rast verejného dlhu. Pred nákazou sa v tomto roku počí-

talo s rastom HDP na úrovni dvoch percent pri deficite pod rozpočtovými maastrichtskými kritériami. V skutočnosti sa predpokladá, že pri čase trvania mimoriadneho stavu tri mesiace bude pokles HDP až o desať percent, vo finančnom vyjadrení to predstavuje vyše päť miliárd eur, pričom ročný deficit verejných financií bude atakovať hranicu šiestich percent a kumulatívny deficit verejného dlhu šesťdesiat percent k HDP. Pre poriadok vecí si pripomeňme, že vlni bol náš deficit verejných financií tesne nad jedno percento a deficit verejného dlhu na úrovni štyridsiatich percent k HDP.

Z týchto údajov môžeme teda vyčítať, aký bude negatívny dosah spomínanej nákazy, s ktorým sa bude musieť vláda aj v spolupráci s medzinárodnými finančnými inštitúciami popasovať. Európska komisia už odsúhlasila, že peniaze na záchranu života občanov, ako aj na udrža-

nie chodu ekonomiky budú takmer neobmedzené a nebudú sa teda započítavať do spomínaných rozpočtových ukazovateľov. V našom prípade to znamená, že nebudeme musieť uvažovať o sankciách v už schválenom ústavnom zákone o rozpočtovej zodpovednosti vlády.

SVET FINANCIÍ

Podľa názoru Národnej banky Slovenska treba do konca leta počítať s nárastom nezamestnanosti o viac ako tri percentá a s poklesom inflácie z doterajších troch percent na dve percentá.

Budúcnosť našej ekonomiky však nezavisí len od naštartovania efektívnych vládných opatrení doma, ale pre vysokú otvorenosť aj od naštartovania ekonomiky najmä v Nemecku. Tá zasa závisí od odbytovej schopnosti americkej a čínskej

ekonomiky. Náš zahraničný obchod sa totiž spolu s domácou spotrebou obyvateľstva podieľa na raste HDP vyše osemdesiatimi percentami, čo v tomto roku určite nebude.

Ekonomický šok zasiahne všetkých účastníkov trhu. Pokiaľ ide o domácnosti, tak aj im klesá kúpyschopnosť s rizikom platobnej neschopnosti uhrádzania faktúr, splátok úveru a ostatných záväzkov, a preto sa od vlády právom očakávajú balíčky pomoci, ktoré majú zmierniť negatívny dosah vírusovej nákazy. A odkiaľ má vláda zabezpečiť peniaze, keď klesajú všetky druhy daní do štátneho rozpočtu? Nejaké peniaze uvoľňuje ECB, „ušetřili“ sme v eurofondoch, ktoré sa pôvodne mali využiť na iný cieľ, opäť sa vedú diskusie o emitovaní spoločného eurozónového dlhopisu a napokon môžeme peniaze získať aj emitovaním štátnych dlhopisov. Z hľadiska efektívnosti miňania

peňazí by však bolo vhodné otvoriť tohtoročný štátny rozpočet, ktorého deficit vlni parlament schválil na úrovni 0,49 percenta k HDP. V Česku už štátny rozpočet v marci otvorili a pre vyššie náklady na riešenie vírusovej nákazy ho zvýšili z pôvodných štyridsiatich miliárd českých korún na dvesto miliárd.

■ VLÁDNE OPATRENIA

Slovenský parlament v skrátenom legislatívnom konaní už schválil niekoľko sociálnych opatrení na prospech adresného udržania pracovných miest u tých podnikateľov, ktorí z dôvodu ochrany zdravia občanov museli zatvoriť dočasne svoje prevádzky. Jedno z najdôležitejších je preplácanie nemocenskej dávky a ošetrovného nie z účtu podnikateľov ako doteraz, ale z peňazí Sociálnej poisťovne, čo bude do konca roka predstavovať sumu okolo 4,3 miliardy eura.

NA MARGO

Mediálne sitko funguje. Je priam pozoruhodné, ako sa zo správ v slovenských médiách strácajú udalosti, o ktorých informujú svetové médiá. A naopak, vyťahujú sa šepety alebo pofidérne záležitosti len preto, lebo vyhovujú politike a filozofii majiteľov novin a portálov. Príklad: dvetisíc kilometrov od nás – Sýria. V Sýrii sa bojuje. Jednotky legitímnej vlády za pomoci Rusov vytlačujú z územia Sýrie zvyšky bojovníkov rôznych bojových a teroristických zoskupení, podporovaných Tureckom. Rusi sú v Sýrii na pozvanie legitímnej vlády. Všetky ostatné armády a vojenské jednotky sú tam ilegálne, v rozpore s medzinárodným právom.

Mediálne sitko

Väčšina krajiny je už od Daešu a povstalcov vyčistená, v Damašku sa život blíži k predvojnovému normálu. Prezidenti Putin a Asad v januári navštívili damaskú Umajjovskú mešitu a pravoslávny chrám, pokojne sa prešli po uliciach centra. Umajjovská mešita symbolizuje znášanlivosť medzi náboženstvami, navštívil ju aj svätý Ján Pavol II. V pôvodne kresťanskom chráme sa po príchode moslimov pokojne modlili vyznávači obidvoch náboženstiev, neskôr Arabi kresťanskú polovicu odkúpili. Doteraz jeden z troch minaretov – pôvodná veža kresťanského kostola – nesie Ježišovo meno. Do mierového života mesta občas priletia rakety z Izraela, ohrozia civilné lietadlá, okupované Golanské výšiny sú okupované naďalej, stanovišťa tureckej armády sa postupom sýrskych jednotiek stali ostrovmi za čiarou boja. Američania sa korzujú po kurdskej oblasti a kde-tu zastrelia pár civilov, posledne štrnásťročného chlapca, ktorý po nich hádzal kamene, bráňa ropné vrty na území Sýrie pred sýrskou vládou. Biele prilby prestávajú nakrúcať chlórvo-sarinové útoky na nemocnice, do ktorých sa triafajú zásadne iba ruskí babrácki piloti. Peniaze na štatistov sa už asi minuli. Z okolitých krajín sa domov vracajú tisíce utečencov.

V slovenských médiách nič alebo len krátke noticky. Stratili sa reportáže o masovom zabíjaní zdravotníckych pracovníkov vládnymi silami, o nenávidení prezidenta Asada sýrskym ľudom, o potláčaní ľudských práv vládnymi úradmi a políciou. Keď nevyhrávajú proamerické sily, radšej odvrátíme oči. V Sýrii pokus o „arabskú jar“ nevyšiel. Ako sa skončil v Libyi, je dobre známe. O Libyi je tiež ticho. Číže to, čo sa tam deje, nekorešponduje so želaniami majiteľov médií. Generál Haftar zabrzdil zabratie posledných území, na ktoré ešte má dosah „vláda uznaná medzinárodným spoločenstvom“. V podstate ide už len o Tripolis, nechce si pokaziť renomé civilnými obeťami pri vojne v meste. Personálne prepojenie tejto vlády so Sýriou zabezpečuje Turecko, ktoré tam vyváža zbrane a nepohodlných bojovníkov al-Káidy zo Sýrie. Rusko sa pobavene díva, ako sa mládenci hrajú. Nás to nemá čo zaujímať, veľký brat spoza veľkej mláky nevydal našim médiám príslušné pokyny.

Chvíľu nás zaujímala situácia v Jemene. Predsa len sú Saudí priatelia s USA. Sudáncov už po stratách vyše dvetisíc vojakov v rámci saudskej aliancie pomaly prestáva vojna baviť. Hutiovia občas zostrelia saudský vrtulník, pár dronov, najnovšie viacúčelovú stíhačku Tomado, pošlú pár rakiet na saudské ropné termíny. Nevíťazia naši, nestojí to za spravodajstvo. Takto by sa dalo virtuálne prechádzať po celom svete bez povšimnutia našimi médiami.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Imunitný systém človeka má pre jeho zdravý život nenahraditeľnú funkciu

Orgán od darcu predstavuje zvlášť cennú hodnotu

Zhovárala sa Eva SISOVÁ – Foto: archív J. Š. a redakcie SNN

O začiatkoch transplantácií na Slovensku, fámach, reklamných kampaniach a pravde o probiotikách, ako aj o tom, akú úlohu zohrávajú mikroorganizmy v našom živote, hovorili Slovenské národné noviny s akademikom prof. MUDr. Jánom ŠTEFANOVIČOM, DrSc.

• Spomeňte v kocke začiatky transplantácií u nás.

Na Slovensku sa o transplantácii začalo uvažovať okolo roka 1965 a robili sa chirurgické, internistické a v teoretickej sfére aj imunologické prípravy. V roku 1968 sa zišla trojica odborníkov za prítomnosti tajomníka imunologického oddelenia Svetovej zdravotníckej organizácie (SZO) a vznikol konkrétny program na vznik transplantácií. Profesor V. Zvara mal na starosti celkový program a chirurgickú časť, ja som bol za imunologickú a MUDr. R. Menkyna za internistickú, organizačnú a materiállovú. Začiatky boli vo všeobecnosti veľmi náročné. V tých časoch v mno-

MEDICÍNA

hých krajinách pacienti po transplantácii neprežívali veľmi dlho. Odborníci v rámci SZO upozorňovali na kritické miesta a vyzývali na opatrnosť a na rešpektovanie všeobecne platných zásad. Preto pred začatím transplantácií prišiel do Bratislavy aj tajomník imunologickej divízie SZO.

• Boli ste teda pri zrode transplantáčnej imunológie u nás. Táto aktivita prerástla do vzniku Imunologického ústavu LF UK. Akú úlohu má ľudská imunita pri transplantácii?

Každý človek disponuje tzv. imunitným systémom, ktorý má pre jeho život nenahraditeľnú funkciu. Predovšetkým rozpoznáva štruktúry, ktoré sú telu vlastné. Vlastné štruktúry systém toleruje, kým na nevlastné vzniká imunitná odpoveď s cieľom zachovať celistvosť a individualitu postihnutej osoby. Medzi nevlastné zložky patria nielen substancie z okolia, ale aj vlastné štruktúry zmenené starnutím alebo iným nepriaznivým zásahom (napríklad aj nadviazaním na určitý liek). Takisto imunitný systém rozpoznáva i molekuly, bunky a tkanivá od iného jedinca. Preto je potrebné zistiť skladbu tkaniv osoby, ktorá má prijať transplantát, a tiež tkanivo darcu. Ak je skladba značne odlišná, potom imunitný systém príjemcu reaguje intenzívne a transplantát odvrhne. Preto treba pred transplantáciou stanoviť zloženie tkaniva príjemcu, tzv. histokompatibilitu (určujú sa znaky HLA), a takisto aj u darcu. Ideálna zhoda sa vyskytuje u jednovaječných dvojčiat, kde je transplantácia najúspešnejšia.

• Ako bola v začiatkoch vnímaná táto práca?

Keď sme začínali túto náročnú a zodpovednú prácu, nikto nemyslel na finančné ohodnotenie, na nejaké zisky, aj keď sa nás často na to pýtajú. Robili sme z istého osobného zanietenia, priam idealizmu, a zo zvedavosti, ako tento projekt dopadne.

Dostali sme ďakovné listy z ministerstva a maličkú odmenu, pričom sme často spomínali, že ide o Titel ohne Mittel (ohodnotenie bez prostriedkov). Situácia sa časom zásadne zmenila a dnes potrebuje každý v prvom rade zarobiť, čo možno ovplyvňuje aj proces transplantácie. Dnes sa navyše imunológia stala prostriedkom propagácie seba bez toho, aby niekto aspoň raz otypizoval čakatela, urobil nejaké vyšetrenie,

Profesor Ján ŠTEFANOVIČ patrí medzi zakladateľov slovenskej transplantológie. Bolo to koncom šesťdesiatych rokov, keď tento medicínsky odbor vznikol...

V začiatkoch transplantácií nebolo u nás zďaleka také prístrojové vybavenie ako dnes. Slovenskí lekári si ho museli dokonca vyrábať sami.

nie, a v imunológii nemajú skúsenosti, iba veľa o nej hovoria. Ide o jedincov, ktorí bez tvrdej práce v odbore chcú robiť teóriu a formulovať nejaké zásady. Naša generácia vychádzala práve z teórie a z náročnej laboratórnej práce. Najskôr sme sa zdokonalili v biochémii, v mikrobiológii a až potom sme mohli riešiť praktické otázky.

• Ako boli v tom čase vybavené laboratória?

Museli sme si všetko vyrábať sami, prípadne sa spoliehať na pomoc už z fungujúcich laboratórií zväčša v Česku a v iných krajinách. Dnes je to jednoduchšie, pretože potrebné súčasti na typizáciu sa dajú kúpiť a protilátky nemusíme už tak náročne hľadať. Okrem protilátkových metód sa vyvinuli i celulátne techniky, čo sa ľahšie realizuje, lebo sú k dispozícii rôzne prístroje, ktoré uľahčujú prácu. Orgán od darcu alebo tkanivo predstavujú zvláštnu a veľmi cennú hodnotu pre čakatela na transplantáciu. Preto jednotlivé krajiny si vytvárajú určité organizačné celky, aby sa pre vzácnu transplantát našiel vhodný príjemca. Tak vznikol Eurotransplant, Francitransplant a ČSR spolu s inými krajinami založila tzv. Intertransplant. Nestačí však mať iba organizáciu, tá musí disponovať presnými rovnakými metodikami. Ak príde zo zahraničia zle otypizovaný transplantát, je to veľká škoda pre príjemcu, ako aj pre celý realizačný tím. Preto sa pravidelne každoročne stretávajú vo väčších centrách typizačné

skupiny, aby zistili stav a spoľahlivosť používaných metódik.

• Mikrobiológovia už dávnejšie prišli na to, že mikroorganizmy sú nielen príčinami infekčných ochorení. Aké postavenie majú mikroorganizmy v našom živote dnes?

Prišlo sa na to, že mikroorganizmy prítomné vo flóre zdravých jedincov môžu ovplyvňovať viacero biologických a fyziologických procesov v tele. Známym ruským vedcom Ilja Iljič Mečnikov od začiatku 20. storočia upozorňoval na bohatstvo mikroorganizmov v črevnom trakte. Objavil trebárs, že najviac storočných ľudí žije v Bulharsku. Dôvodom ich dlhovekosti bolo podľa neho pitie kyslého mlieka. Mečnikov sa pokladá za otca používania jogurtov a kvasených pokrmov. Zaujímavosťou, ktorá je spojená s jeho menom, je skutočnosť, že mal syna, ktorého familiárne prezývali Danone, a založil mu továreň na výrobu kyslého mlieka a jogurtov, ktorá dodnes funguje. Gnotobiologická technika našla svoje miesto i v praktickej medicíne. Umožňuje vykonať cisársky rez v uzatvorenom bezmikróbnom systéme pri predpoklade, že novorodenec má vážny imunologický defekt. Za bezmikróbných podmienok možno vykonať viaceré operačné zákroky a znížiť tak pooperačné komplikácie. Bezmikróbne izolátory možno využiť pri ochrane pacientov pred mikroorganizmami z okolia najmä pri defektoch imunity (leukémie, nádory, popáleniny, transplantácie...).

• V súvislosti s imunitou sa čoraz väčšia pozornosť odbor-

nej i laickej verejnosti venuje probiotikám. Fungujú ako riadené strely, ktoré pôsobia selektívne. Ničia iba škodlivú mikroflóru a podporujú rast pozitívnej energie...

Probiotiká začali mať, žiaľ, charakter všelieku. Začiatok používania probiotík vyplynul z poznatkov, že črevná flóra moderného človeka je silne narušená, je stresovaná liečivami, štýlom života, najmä stravovaním...

• Človek v minulosti nepoznal mnohé moderné potravinové články, nemal chladničku, mikrovlnky, éčka...

Značnú pozornosť probiotikám venujú škandinávské krajiny, kde zistili, že počet laktobacilov a bifidobaktérií, ktoré sú súčasťou probiotík v čreve, klesá, čo môže súvisieť so vznikom alergií. Okrem iného sa prišlo aj na to, že množstvo dezinfekčných prostriedkov, ktoré používame, ničia najmä aeróbne mikroorganizmy, kým anaeróbne mikroorganizmy zostávajú rezistentné a množia sa, pričom následkom toho sa mení mikrobiálna flóra človeka.

• O probiotikách sa dnes vedú viaceré protirečivé diskusie...

O ich účinku stále nie je dostatok dôkazov, čo môže byť spôsobené i odlišným zložením jednotlivých prípravkov. Zistilo sa, že niektoré mikróby v prípravkoch dobre adherujú na bunkách konzumenta, kým iné vôbec neadherujú a „vylétia“ z organizmu. Probiotiká neničia mikrobiálnu flóru, skôr ju podporujú a normalizujú. V reklamách si často vymýšľajú mená baktérií, ktoré by sa v nimi propagovaných probiotikách mali nachádzať. Okrem množstva pozitívnych článkov o probiotikách sa vyskytujú aj negatívne, napríklad v rakúskej tlačii...

• Pomery zdravotníctva v susednom Rakúsku si môžeme porovnať mnohými inými systémami vo svete.

Rakúšania sa postavili v Európskej únii proti nezmyselným diskusiám o tom, aby sa napríklad ľudové liečiteľstvo kodifikovalo zákonom a oficiálne uznalo za liečiteľský smer. Rakúšania sú zatiaľ zaťažení klasikou a zdá sa, že robia dobre. Nie sú potom takí nadšení pre reformy a radšej hovoria o zlepšení v určitých smeroch. O návrhoch na akúkoľvek reformu diskutujú päť až sedem rokov a potom ju veľmi rozumne uskutočnia. Rakúšania sú nateraz tiež najlepší v transplantáciách na počet obyvateľov. Vykazujú mnoho najkvalitnejších transplantácií pľúc a obličiek. Až na pečeň, v jej transplantácii sú lepší Španieli. Od vlády a poisťovní dostávajú dostatok peňazí na tieto druhy transplantácií, preto sa na ne sústreďujú a zdokonaľujú. Zdravotníctvo v Rakúsku je navyše organizované vysoko profesionálne. Na dohľad nad prácou lekára nepotrebuje úrad. Postup lekára pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti prerokuje a uzavrie lekárska komora. V transplantáciách sú výborné aj iné štáty, ako napríklad Brazília a Argentína. Pravdepodobne za tým bude návratnosť finančných prostriedkov do systému od štátu a poisťovní.

Stanovy Matice slovenskej

schválené väčšinou delegátov na Sneme Matice slovenskej dňa 12. októbra 2019 v Liptovskom Mikuláši

Matica slovenská je historicky osvedčená významná ustanovizeň slovenského národa v oblasti kultúrnej, spoločenskej a vedeckej činnosti.

**Zákon NR SR č. 68/1997 Z. z.
v znení noviel č. 183/2000 Z. z. a 474/2005 Z. z.**

**Slovenská Matica je jednota milovníkov národa a života slovenského a jej cieľ: v čle-
noch slovenského národa mravnú a umnú vzdelanosť budiť, rozširovať a utvrdzovať,
slovenskú literatúru a krásne umenia pestovať a podporovať, a tým i hmotný dobrobyt
slovenského národa napomáhať a na jeho zvelebení pracovať.**

Stanovy Matice slovenskej zo 4. augusta 1863

Matica slovenská sa jednoznačne hlási k plneniu úloh vyplývajúcich z Dohovoru na ochranu
nehmotného kultúrneho dedičstva, prijatého v Paríži 17. októbra 2003 na konferencii organizácie
UNESCO, ktorej je Slovenská republika členským štátom.

Hlava I.

Základné ustanovenia, poslanie, postavenie, predmet činnosti a úlohy

1. Matica slovenská je verejnoprávna ustanovizeň. Pôsobí ako národná, nezávislá, nadstra-
nícka, nadkonfesijná, nadrezortná, vedecká a kultúrna ustanovizeň.

2. Matica slovenská nezastupiteľne pôsobila v procese národného sebaurčenia a ochrany
národných práv, zachovania identity a rozvoja kultúry slovenského národa. Bola a je aktívna pri
vytváraní, zachovávaní a ochrane historického a kultúrneho dedičstva a iniciatívne pôsobí pri roz-
víjaní národného a duchovného života Slovákov doma i v zahraničí.

3. Poslaním Matice slovenskej v 21. storočí, keď úsilie slovenského národa bolo právne kon-
štituované do slovenskej štátnosti, je systematicky rozvíjať duchovný, národný, kultúrny a spo-
český život všetkých príslušníkov slovenského národa, ale aj ostatných spoluobčanov žijúcich na
území Slovenskej republiky.

4. Postavenie Matice slovenskej v slovenskom národe je nezastupiteľné, jedinečné a nena-
hraditeľné. Svojimi zásluhami, ale aj svojim historicko-spoločenským poslaním má osobitné posta-
venie v spoločnosti, keďže štát jej v zhode s rozvojom slovenskej štátnosti vymedzil úlohy, ktorých
dlhodobé ciele napomáhajú uchovávať, chrániť, rozvíjať a šíriť národné povedomie, slovenskú reč,
kultúru a tradície, ktorými obohacuje nielen svoj život, ale aj kultúrne dedičstvo európskych náro-
dov a svetového spoločstva.

5. Matica slovenská rozvíja a upevňuje národnokultúrny život slovenského národa, jeho
národné uvedomenie a vzdelanosť úroveň, zároveň zabezpečuje tvorbu a ochranu kultúrneho
dedičstva. Rozvíja spoluprácu s príslušníkmi národnosti žijúcimi na území Slovenskej republiky,
ako aj s ostatnými národmi v zahraničí s cieľom poznávania a výmeny kultúrnych hodnôt.

6. Matica slovenská sa podieľa na rozvoji slovenskej vedy, kultúry, umenia i školstva a všet-
kých foriem duchovného a spoločenského života, ktoré upevňujú národné sebauvedomenie,
najmä v radoch slovenskej mladej inteligencie, študentstva a mládeže.

7. Matica slovenská prehľbuje v širšej verejnosti prirodzený pozitívny vzťah k slovenskej vlasti
ako domovine svojich predkov, a tak upevňuje národnú hrdosť a vlastenectvo.

Hlava II.

Sídlo, postavenie a symbolika

1. Sídlo Matice slovenskej je mesto Martin, centrum národnej kultúry Slovákov, kde bola
v roku 1863 založená a v roku 1919 oživotvorená.

2. Matica slovenská je právnickou osobou.

3. Matica slovenská zriaďuje svoje organizačné zložky na území Slovenskej republiky, ako aj
v zahraničí.

4. Matica slovenská používa svoj historický znak, ktorým je historický symbol používaný od
roka 1863 – v červenom oválnom poli na modrom trojvrší je biely dvojité kríž, pod ním sa nachá-
dza v dvoch riadkoch text veľkými písmenami MATICA SLOVENSÁ. Znak Matice slovenskej
možno používať aj ako čierno-biely, plastický či inak vyobrazený, ak svojou kompozíciou a gra-
fickým stvárnením zodpovedá vyššie uvedenej charakteristike. Znak Matice slovenskej a názov
„Matica slovenská“ sú chránené ochrannou známkou Úradu priemyselného vlastníctva Slovenskej
republiky. Ich zneužitie a nedôstojné použitie sa považuje za závažné porušenie Stanov Matice
slovenskej.

5. Matica slovenská používa jednofarebnú bledomodrú vlajku so znakom Matice slovenskej,
umiestneným v jej strede. Pomer strán matičnej vlajky je 2 : 3. Matičná vlajka sa môže používať aj
vo forme matičnej zástavy. Vzájomný pomer šírky a dĺžky matičnej zástavy sa ustanovuje tak, že
dĺžka matičnej zástavy nepresahuje trojnásobok jej šírky. Na matičnej zástave použité vo forme
koruhvy sa matičný znak nachádza v jej strede.

6. Hymnou Matice slovenskej sú prvé dve strofy textu hymnickej piesne Kto za pravdu horí.

7. Zvučkou Matice slovenskej je hymnická pieseň Hej, Slováci! v hudobnej úprave Tibora
Andrašovana.

8. Matica slovenská používa okrúhlu pečiatku, v ktorej strede je historický symbol, v hornej
polovici sa nachádza text veľkými písmenami MATICA SLOVENSÁ, ohraničený lipovými listami,
a v dolnej polovici text veľkými písmenami MARTIN. Odtlačok matičnej pečiatky je spravidla mod-
rej farby.

9. Právne subjekty Matice slovenskej spravidla používajú okrúhlu pečiatku, v ktorej strede
je historický symbol, v hornej polovici konkrétny názov subjektu veľkými písmenami, ohraničený
lipovými listami, a v dolnej polovici názov obce veľkými písmenami, v ktorej sídli právny subjekt.

10. Vyobrazenie symbolov Matice slovenskej, ako aj notový zápis a text hymny Matice slo-
venskej sú prílohou stanov.

11. Podrobnosti o používaní symbolov Matice slovenskej upravuje smernica schválená Výbo-
rom Matice slovenskej.

Hlava III.

Členstvo v Matici slovenskej

1. Základným pilierom Matice slovenskej sú jej členovia, združení v miestnych, vo vedeckých
a v záujmových odboroch doma aj v zahraničí.

2. Členom Matice slovenskej sa môže stať každý občan Slovenskej republiky, ako aj občan
iného štátu, ktorý vyjadří súhlas s poslaním, Programom a so Stanovami Matice slovenskej a jeho
členstvo bolo na základe podanej prihlášky schválené výborom príslušného odboru alebo Člen-
ským ústredím Matice slovenskej.

3. Členstvo v Matici slovenskej je individuálne a kolektívne.

4. Individuálne členstvo môže byť:

- riadne,
- zakladajúce a podporujúce,
- čestné.

5. Záujemca o riadne členstvo v Matici slovenskej podá prihlášku, v ktorej vyjadří súhlas
s poslaním, Programom a so stanovami Matice slovenskej príslušnému miestnemu odboru Matice
slovenskej, v ktorého obvode má bydlisko alebo pracovisko. Ak v mieste bydliska alebo pracoviska
nie je miestny odbor, záujemca podá prihlášku inému miestnemu odboru alebo Členskému ústre-
diu Matice slovenskej (ďalej len ČÚ). V odôvodnených prípadoch môže záujemca podať prihlášku
o riadne členstvo aj v inom miestnom odbore, ako je miestny odbor, v ktorom má bydlisko alebo
pracovisko, ak to odsúhlasí výbor miestneho odboru, ktorému je prihláška adresovaná. Záujem-
covi vzniká riadne členstvo dňom schválenia prihlášky vo výbore príslušného miestneho odboru
alebo rozhodnutím ČÚ. Záujemca o riadne členstvo v záujmovom alebo vo vedeckom odbore podá
prihlášku, v ktorej vyjadří súhlas s poslaním, Programom a so Stanovami Matice slovenskej prí-
slušnému záujmovému alebo vedeckému odboru. Zájemcovi vzniká riadne členstvo dňom schvá-
lenia prihlášky vo výbore príslušného odboru alebo rozhodnutím ČÚ. Záujemca o riadne členstvo
v záujmovom odbore Mladá Matica podá prihlášku, v ktorej vyjadří súhlas s poslaním, Programom
a so stanovami Matice slovenskej, príslušnému odboru Mladej Matice, v ktorého obvode má byd-
lisko alebo pracovisko, pričom ďalej sa postupuje rovnako ako v prípade miestnych odborov.

6. Zriaďuje sa zakladajúce a podporujúce členstvo, ktoré symbolicky nadväzuje na zaklada-
júcích členov Matice slovenskej od roka 1862 do roka 1873. Zakladajúci a podporujúci členovia
sú vedení v osobitnej evidencii ČÚ, vydáva sa im členský preukaz v podobe diplomu s číslovaním
nadväzujúcim na rok 1862 až 1873. Zakladajúcim a podporujúcim členom sa môže stať každý, kto
prejaví oň záujem a vyjadří súhlas s poslaním, Programom a so Stanovami Matice slovenskej. Pod-
mienkou na získanie zakladajúceho členstva je zaplatenie členského príspevku najmenej v sume
schválenej Výborom Matice slovenskej. Záujemca, ktorý zaplatí len časť z celkovej sumy schválenej
Výborom Matice slovenskej, sa stáva podporujúcim členom a bude mu vystavená Dohoda o pod-
porujúcom členstve Matice slovenskej. Po úhrade zvyšnej sumy, ktorou podporujúci člen dosiahne
plnú sumu stanovenú pre zakladajúce členstvo, sa podporujúci člen stáva zakladajúcim členom
a bude mu vystavený členský preukaz v podobe diplomu zakladajúceho člena Matice slovenskej.

7. V prípade dôvodného podozrenia, že záujemca o zakladajúce alebo podporujúce členstvo
by svojím konaním poškodil alebo poškodzuje dobré meno Matice slovenskej, alebo koná proti
poslaniu, Programu alebo Stanovám Matice slovenskej, o schválení tohto členstva na základe
podkladov ČÚ rozhodne Výbor Matice slovenskej. Osvedčenie o vzniku zakladajúceho a podporu-
júceho členstva vystaví ČÚ na základe písomnej prihlášky zaslanej záujemcom.

8. Čestným členom Matice slovenskej sa po schválení na Valnom zhromaždení Matice slo-
venskej alebo na Sneme Matice slovenskej môže stať každá osobnosť, ktorá sa mimoriadnou
mierou zaslúžila o rozvoj slovenského národného a kultúrneho života a Matice slovenskej. Návrh
na udelenie čestného členstva môže predložiť každá organizačná zložka Matice slovenskej.

9. Kolektívnym členom Matice slovenskej sa môže stať právnická osoba alebo iné zoskupe-
nia bez právnej subjektivity (napr. súbory, kluby a pod.) so sídlom v Slovenskej republike, občian-
ske združenia, krajské spolky a organizácie Slovákov žijúcich v zahraničí na základe Dohody
o kolektívnom členstve, ktorú za Maticu slovenskú podpisuje jej predseda. V prípade záujmu
o kolektívne členstvo v miestnom, záujmovom, vedeckom odbore alebo v odbore Mladej Matice
podpisuje dohodu predseda príslušného odboru. Kolektívny člen, prípadne jeho členovia nemusia
byť zároveň členmi Matice slovenskej registrovaní v inom odbore.

10. Zakladajúci, podporujúci a čestní členovia Matice slovenskej majú každoročne nárok na
podielovú knihu. Podrobnosti vystavenia podielovej knihy schvaľuje Výbor Matice slovenskej.

11. Členstvo v Matici slovenskej zaniká:

- vystúpením,
- úmrťou člena,
- zrušením v miestnom, záujmovom, vedeckom odbore a odbore Mladej Matice alebo vo
Výbore Matice slovenskej,
- vylúčením,
- zrušením miestneho, záujmového, vedeckého odboru a odboru Mladej Matice podľa hlavy
V., bodu 15.

12. Členstvo v Matici slovenskej sa pozastavuje v prípade nezaplatenia členského príspevku
viac než dva roky, a to až do lehoty úhrady.

13. O zrušení členstva rozhoduje príslušný výbor miestneho, záujmového, vedeckého odboru
a odboru Mladej Matice alebo výbor Matice slovenskej najmenej dvojtretinovou väčšinou všetkých
členov. Proti rozhodnutiu o zrušení členstva sa môže člen odvolať v prvom stupni na dozorný výbor
príslušného odboru a v druhom stupni na Dozorný výbor Matice slovenskej v lehote tridsať kalen-
dárnych dní od doručenia rozhodnutia. Proti rozhodnutiu Dozorného výboru Matice slovenskej na
druhom stupni nie je prípustné odvolanie. Člen, ktorému bolo zrušené členstvo v miestnom, záuj-
movom, vo vedeckom odbore a v odbore Mladej Matice, sa môže opätovne uchádzať o členstvo.

14. O vylúčení z Matice slovenskej rozhoduje Výbor Matice slovenskej najmenej dvojtretin-
novou väčšinou všetkých členov, rovnako môže rozhodnúť Snem Matice slovenskej alebo Valné
zhromaždenie Matice slovenskej nadpolovičnou väčšinou prítomných delegátov s hlasom rozho-
dujúcim, ak sú snem alebo valné zhromaždenie uznášianschopné. Proti rozhodnutiu o vylúčení
z Matice slovenskej sa môže člen odvolať na Dozorný výbor Matice slovenskej v lehote tridsať
kalendárnych dní od doručenia rozhodnutia. Členstvo v Matici slovenskej zaniká vylúčením pre
poškodzovanie dobrého mena Matice slovenskej alebo pre závažné porušenie Stanov Matice
slovenskej. Člen, ktorý bol z Matice slovenskej vylúčený, sa môže po uplynutí dvoch volebných
období opätovne uchádzať o členstvo v Matici slovenskej. Zájemcovi vzniká opätovné riadne
členstvo až dňom schválenia prihlášky vo Výbore Matice slovenskej. Podklady na rozhodovanie
o návrhu na vylúčenie člena pripravuje príslušný orgán ČÚ.

Hlava IV.

Práva a povinnosti členov

1. Riadny člen Matice slovenskej má právo:

- voliť po dovŕšení 15 rokov,
- byť volený do orgánov Matice slovenskej po dovŕšení 18 rokov,
- vyjadrovať sa slobodne ku všetkým otázkam života a činnosti Matice slovenskej,
- podieľať sa na členských aktivitách a výhodách,
- podávať návrhy, podnety, žiadosti a sťažnosti orgánom Matice slovenskej.

2. Riadny člen Matice slovenskej je povinný:

- dodržiavať Stanovy Matice slovenskej,
- aktívne sa podieľať na realizácii Programu Matice slovenskej,
- obhajovať a presadzovať matičné a národné záujmy,
- platiť členský príspevok.

Hlava V.

Organizačné zložky a ich orgány

1. Členovia Matice slovenskej sú združení v miestnych, záujmových a vo vedeckých odbo-
roch, ktoré sa registrujú v ČÚ.

2. Miestny odbor Matice slovenskej (ďalej MO) združuje členov Matice slovenskej v obci
a v mestských častiach krajských miest. MO sa zakladá, ak je v obci aspoň desať záujemcov

o členstvo v Matici slovenskej. V jednej obci alebo v mestskej časti krajských miest môže vzniknúť iba jeden MO.

3. MO vzniká registráciou. O registrácii rozhodne ČÚ do šesťdesiatich kalendárnych dní od prijatia žiadosti o registráciu, zápisu z ustanovujúceho valného zhromaždenia (ďalej ustanovujúceho VZ) a ostatných požadovaných písomností, ak sú v súlade so Stanovami Matice slovenskej a Zásadami členstva Matice slovenskej. Podobný postup platí aj pri registrácii záujmových, vedeckých odborov, odborov Mladej Matice a zahraničných MO. MO reprezentuje Maticu slovenskú vo svojej územnej pôsobnosti vo vzťahu k príslušným orgánom štátnej správy a samosprávy, ako aj k iným, tam pôsobiacim organizáciám. Na pôde MO môžu pôsobiť kluby a sekcie bez právnej subjektivity. MO môžu vzniknúť aj v zahraničí. Právna subjektivita alebo iná právna forma existencie v prípade zahraničného MO musí byť v súlade s platnou legislatívou štátu, v ktorej bol založený. MO môžu so súhlasom predsedu Matice slovenskej používať čestné názvy po významných osobnostiach slovenských dejín.

4. Záujmový odbor (ďalej ZO) v súlade so svojím poslaním združuje v celoslovenskom rámci členov Matice slovenskej na báze ich špecifických záujmov. ZO vzniká registráciou ČÚ po schválení vo Výbore Matice slovenskej. K žiadosti o registráciu sa prikladá zápis z ustanovujúceho VZ a ďalšie písomnosti podľa Zásad členstva MS spolu so stanovami ZO, ktoré musia byť v súlade so Stanovami Matice slovenskej. Výboru Matice slovenskej podkladý na posudzovanie schválenia ZO predkladá ČÚ.

5. Mladá Matica (ďalej MM) je špecifickým záujmovým odborom pre mládežnícke hnutie s celoslovenskou pôsobnosťou. Členovia MM môžu vytvárať odbory Mladej Matice (ďalej OMM). OMM majú rovnaké právne postavenie a nadobúdajú rovnaké práva a povinnosti ako MO. OMM môže byť založený, ak je v obci alebo v mestskej časti krajských miest aspoň desať záujemcov, ktorí na ustanovujúcom VZ vyjadria vôľu založiť odbor. Registráciu vykonáva ČÚ za rovnakých podmienok ako v prípade registrácie MO. OMM vo svojej činnosti úzko spolupracujú s príslušným MO. OMM môžu so súhlasom predsedu Matice slovenskej používať čestné názvy po významných osobnostiach slovenských dejín.

6. Vedecký odbor (ďalej VO) v celoslovenskom rámci združuje členov Matice slovenskej v oblasti určitej vednej disciplíny. Činnosť VO riadi a koordinuje vedecký tajomník Matice slovenskej. VO vzniká registráciou ČÚ po schválení vo Výbore Matice slovenskej. K žiadosti o registráciu sa prikladá zápis z ustanovujúceho VZ a ďalšie písomnosti podľa Zásad členstva Matice slovenskej spolu so stanovami VO, ktoré musia byť v súlade so Stanovami MS. Výboru Matice slovenskej podkladý na posudzovanie schválenia VO predkladá ČÚ a vedecká rada Matice slovenskej.

7. ZO a VO musia mať minimálne dvadsaťpäť členov. Členovia musia byť zastúpení minimálne z piatich krajov Slovenskej republiky. Vo VO, ako aj v ich výboroch musia pôsobiť odborníci z danej vednej disciplíny. Ďalšie podrobnosti k členstvu ZO a VO upravujú Zásady členstva Matice slovenskej. ČÚ zhodnotí raz ročne, najneskôr do 31. marca, činnosť ZO a VO k 31. decembru predchádzajúceho kalendárneho roka, a to vo forme správy, ktorú predloží na zasadnutie Výboru Matice slovenskej do tohto termínu.

8. MO, ZO, VO a OMM majú vo vzťahu k ČÚ povinnosť:

a) oznámiť raz ročne, najneskôr do 31. marca, stav členov k 31. decembru predchádzajúceho kalendárneho roka, a to vo forme aktualizovanej matričnej knihy, ktorej vzor vydáva ČÚ,

b) odvieť raz ročne, najneskôr do 31. marca, tzv. „členský príspevok“ za každého člena na tzv. členský fond. Výšku členského príspevku schvaľuje Výbor Matice slovenskej pre nasledujúci rok,

c) uskutočniť raz za volebné obdobie valné zhromaždenie a raz za dva roky nevolebné valné zhromaždenie, ktorých zápis sa musí zaslať ČÚ najneskôr do šesťdesiatich kalendárnych dní od ich konania, pričom pozvánka na uvedené zhromaždenie sa zašle ČÚ najneskôr desať kalendárnych dní pred jeho konaním,

d) uskutočniť minimálne raz ročne uznášaniaschopné zasadnutie výboru, ktorého zápis sa musí poslať na ČÚ najneskôr do šesťdesiatich kalendárnych dní od jeho konania,

e) pri zmenách vo volených orgánoch treba túto skutočnosť oznámiť ČÚ najneskôr do šesťdesiatich kalendárnych dní od ich uskutočnenia,

9. MO, ZO, VO, OMM a zahraničné MO, ktoré si neplnia povinnosti v zmysle ustanovení písm. a) až e) bodu 8 hlavy V. týchto stanov, ČÚ vyzve, aby do šesťdesiatich kalendárnych dní od doručenia tejto výzvy bezodkladne splnili stanovené povinnosti.

10. MO, ZO, VO, OMM a zahraničné MO, ktoré si nespĺnia povinnosti voči ČÚ v zmysle platných Stanov MS ani po výzve v zmysle bodu 9 hlavy V. týchto stanov, ČÚ tieto odbory Matice slovenskej preradí vo svojej databáze medzi neaktívne. Takéto odbory Matice slovenskej nemôžu vyslať na valné zhromaždenie, snem a krajský snem svojich delegátov s hlasom rozhodujúcim a nemôžu sa uchádzať o finančnú podporu z prostriedkov Matice slovenskej.

11. Orgánmi MO, ZO, VO a OMM sú:

- valné zhromaždenie,
- výbor,
- predseda,
- dozorný výbor alebo dozorca.

12. MO a OMM s členskou základňou neprevyšujúcou päťdesiat členov nemusia zvoliť dozorný výbor, ale iba dozorca.

13. Podrobnosti o činnosti a hospodárení jednotlivých MO, ZO, VO a OMM a ich orgánov vymedzujú ich vlastné stanovky, ktoré musia byť v súlade s poslaním, Programom a Stanovami Matice slovenskej.

14. Mimoriadne valné zhromaždenie MO, ZO, VO a OMM zvolá riaditeľ ČÚ. Riaditeľ ČÚ môže týmto poveriť aj pracovníka ČÚ alebo príslušné oblastné stredisko Matice slovenskej. Mimoriadne valné zhromaždenie zvolá riaditeľ ČÚ, ak:

- výbor odboru je nefunkčný alebo počet členov výboru klesol pod polovicu,
- v priebehu štyroch rokov nebolo zvolané riadne valné zhromaždenie alebo ak najneskôr do uplynutia volebného obdobia nebolo zvolané riadne valné zhromaždenie,
- o jeho zvolanie požiadala najmenej tretina členov odboru, ak najneskôr do troch mesiacov od požiadania o zvolanie mimoriadneho valného zhromaždenia ho nezvolá predseda odboru.

15. Ak príslušný orgán rozhodne o zrušení MO, ZO, VO a OMM, Dozorný výbor Matice slovenskej určí osobu likvidátora. Likvidátor je povinný predložiť správu výboru. Zrušením MO, ZO, VO a OMM zaniká jednotlivým členom Matice slovenskej členstvo.

16. MO, ZO, VO a OMM majú právnu subjektivitu, ktorej rozsah upravujú Zásady členstva Matice slovenskej schválené Výborom Matice slovenskej na návrh ČÚ.

17. Ďalšie podrobnosti týkajúce sa organizačných zložiek a ich orgánov upravujú Zásady členstva Matice slovenskej schválené Výborom Matice slovenskej na návrh ČÚ.

Hlava VI. Regionálne orgány

1. V príslušných okresoch a krajoch Slovenskej republiky pôsobia regionálne orgány Matice slovenskej, a to:

- okresné alebo oblastné rady,
- krajské rady.

2. Okresná rada vzniká v okrese, kde pôsobí aspoň päť MO alebo OMM. Oblastné rady pôsobia v tých okresoch, kde nie sú okresné rady. Vznikajú na podnet minimálne piatich MO alebo OMM z dvoch alebo viacerých susediacich okresov spravidla v rámci jedného samosprávneho kraja.

3. Členmi okresných alebo oblastných rád sú predsedovia príslušných MO a OMM alebo nimi delegovaní zástupcovia a vedúci príslušného oblastného strediska Matice slovenskej. Povinnosťou člena okresnej a oblastnej rady, resp. ním delegovaného zástupcu, je zúčastniť sa najmenej na jednom zasadnutí v kalendárnom roku. V opačnom prípade predsedovia MO a OMM strácajú na zasadnutiach hlas rozhodujúci a na zasadnutiach sa môžu zúčastniť len s hlasom poradným, a to až do skončenia volebného obdobia okresnej a oblastnej rady.

4. Krajské rady sa zriaďujú v rámci samosprávnych krajov, pričom ich sídlom je spravidla kraj-

ské mesto. Predseda a členovia krajskej rady sú volení krajským snemom na štyri roky. Členmi krajskej rady sú krajským snemom volení členovia MO a OMM v územnom obvode kraja. V krajskej rade musia byť zastúpené všetky okresy, v ktorých pôsobia MO alebo OMM. Krajský snem zvoláva krajská rada v súčinnosti s ČÚ.

5. Podmienky na činnosť regionálnych orgánov vrátane príspevkov na ich činnosť zabezpečujú určené oblastné strediská Matice slovenskej.

6. Regionálne orgány nemajú právnu subjektivitu a ich pôsobnosť a činnosť upravuje štatút, ktorý vydáva predseda Matice slovenskej.

Hlava VII. Orgány Matice slovenskej

1. Orgánmi Matice slovenskej sú:

- valné zhromaždenie,
- výbor,
- predseda,
- dozorný výbor.

2. Orgány Matice slovenskej sa zakladajú voľbou, ktorá prebieha priamym a tajným hlasovaním. Základným princípom ich činnosti je kolektívne rozhodovanie na demokratickom princípe.

Článok 1. Valné zhromaždenie

1. Valné zhromaždenie je najvyšším orgánom Matice slovenskej, ktorý rozhoduje o jej smerovaní v súlade s poslaním a úlohami Matice slovenskej zverenými jej štátom, ako aj s úlohami vyplývajúcimi z jej historického poslania.

2. Valné zhromaždenie:

a) volí a odvoláva v priamych a tajných voľbách predsedu, členov výboru, predsedu dozorného výboru a členov dozorného výboru,

b) schvaľuje a mení Stanovy Matice slovenskej,

c) schvaľuje a mení Program Matice slovenskej,

d) schvaľuje správu o činnosti a hospodárení Matice slovenskej za uplynulé funkčné obdobie,

e) schvaľuje správu Dozorného výboru Matice slovenskej,

f) schvaľuje zásady hospodárenia Matice slovenskej,

g) rozhoduje o ďalších závažných otázkach činnosti a hospodárenia Matice slovenskej,

h) rozhoduje o zániku Matice slovenskej a likvidácii majetku po jej zániku,

ch) deleguje Snemu alebo Výboru Matice slovenskej presne vymedzenú časť svojich kompetencií,

i) udeľuje čestné členstvo,

j) schvaľuje podmienky pracovnej zmluvy pre predsedu Matice slovenskej v zmysle § 7 ods. 3 zákona č. 311/2001 Z. z.

3. Valné zhromaždenie vedie predseda Matice slovenskej v súčinnosti s pracovným predsedníctvom podľa schváleného rokovacieho poriadku.

4. Valné zhromaždenie je spôsobilé sa právoplatne uznášať, ak je prítomná nadpolovičná väčšina riadne zvolených delegátov.

5. Valné zhromaždenie vo všetkých prerokovaných otázkach rozhoduje nadpolovičnou väčšinou prítomných delegátov, pokiaľ tieto stanovky neurčujú inak.

6. Valné zhromaždenie zvoláva Výbor Matice slovenskej raz za štyri roky. Tvoria ho členovia výboru a volení členovia dozorného výboru, delegáti MO, ZO, VO, OMM, ustanovizní a pracovísk Matice slovenskej s hlasom rozhodujúcim. Každý delegát má jeden hlas. Na valnom zhromaždení sa zúčastňujú zástupcovia krajských rád, kolektívnych členov a hostia s hlasom poradným podľa kľúča stanoveného Výborom Matice slovenskej.

7. Mimoriadne valné zhromaždenie zvoláva Výbor Matice slovenskej, a to najneskôr do troch mesiacov, ak o jeho zvolanie požiadala najmenej jedna tretina všetkých matických odborov. Ak predsedovi Matice slovenskej zanikne mandát, najneskôr do deviatich mesiacov Výbor Matice slovenskej zvolá mimoriadne valné zhromaždenie s cieľom zvoliť nového predsedu.

Článok 2. Snem Matice slovenskej

1. Snem zvoláva Výbor Matice slovenskej medzi valnými zhromaždeniami. Spravidla raz ročne prerokúva priebežné plnenie uznesení a programových úloh schválených valným zhromaždením a ďalšie aktuálne otázky matického hnutia.

2. Snem priebežne hodnotí činnosť a hospodárenie Matice slovenskej, prerokováva a schvaľuje úpravy a zmeny v Programe Matice slovenskej, Stanovách Matice slovenskej a v ďalších dokumentoch na základe delegovania vymedzených právomocí uznesením valného zhromaždenia.

3. Snem tvoria členovia výboru, volení členovia dozorného výboru, delegáti MO, ZO, VO, OMM, ustanovizní a pracovísk Matice slovenskej podľa kľúča stanoveného Výborom Matice slovenskej.

Článok 3. Výbor Matice slovenskej

1. Výbor je kolektívnym a najvyšším výkonným orgánom Matice slovenskej.

2. Funkčné obdobie výboru je štvorročné. Tvoria ho predseda Matice slovenskej a dvadsaťosem členov výboru a maximálne deväť náhradníkov volených v tajných voľbách valným zhromaždením. Do výboru musí byť valným zhromaždením zvolený aspoň jeden zástupca z každého samosprávneho kraja, ktorý je členom MO v danom kraji. Podrobnosti určí volebný poriadok. Člen výboru, ktorý sa nezúčastní na štyroch zasadaniach výboru po sebe, preraduje sa automaticky medzi náhradníkov. Členstvo vo výbore je nezlučiteľné s pracovným pomerom v Matici slovenskej, pričom výnimku tvoria predseda Matice slovenskej, podpredsedovia, vedecký tajomník, tajomníci Matice slovenskej a správca. Ak sú zamestnanci v pracovnom pomere zvolení do výboru, ich mandát spočíva a na ich miesto nastúpi náhradník. V prípade, že v priebehu volebného obdobia prestanú byť zamestnancami v pracovnom pomere s Maticou slovenskou, ich mandát vo výbore sa obnovuje. Ďalšie podrobnosti o voľbe členov výboru upravuje volebný poriadok valného zhromaždenia.

3. Členovi výboru zaniká mandát, ak bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin.

4. Výbor:

a) zvoláva valné zhromaždenie, snem a celoštátne konferencie zamerané na prerokovanie zásadných otázok týkajúcich sa smerovania a činnosti Matice slovenskej,

b) zriaďuje a ruší na návrh predsedu Matice slovenskej organizačné zložky, ich sídla, zriaďovacie listiny, štatúty, zložky a pracoviská Matice slovenskej s právnu subjektivitou, právnické osoby, ktorých jediným alebo väčšinovým zakladateľom je Matica slovenská,

c) schvaľuje účasť Matice slovenskej v obchodných spoločnostiach a v iných subjektoch s právnu subjektivitou,

d) prerokúva a schvaľuje na návrh predsedu Matice slovenskej vymenovanie a odvolanie zástupcov do orgánov spoločností, v ktorých má Matica slovenská kapitálovú účasť,

e) zriaďuje odborné komisie a expertné skupiny, vymenúva a odvoláva svojho zástupcu do výberových komisií,

f) rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiam Predsedníctva Matice slovenskej,

g) prerokúva a schvaľuje správu o plnení programu, správu o hospodárení a návrh rozpočtu Matice slovenskej,

h) schvaľuje návrh rokovacieho a volebného poriadku Valného zhromaždenia Matice slovenskej a ďalšie vnútorné dokumenty pre prácu Matice slovenskej v súlade s právnym poriadkom Slovenskej republiky.

5. Výbor zvoláva predseda Matice slovenskej spravidla raz štvrtročne, najmenej štyri razy do roka. Ak o to požiada najmenej jedna tretina jeho členov, zvoláva predseda rokovanie výboru do štrnástich kalendárnych dní od doručenia žiadosti. Prvé zasadanie výboru sa uskutoční do tridsiatich kalendárnych dní od zvolenia predsedu a zvoláva ho novozvolený predseda Matice slovenskej.

6. Na právoplatné uznesenie výboru je potrebná účasť nadpolovičnej väčšiny členov výboru a súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných členov. Zo zasadnutia výboru sa vyhotovuje do štrnástich kalendárnych dní zápisnica podľa platného rokovacieho poriadku výboru a do dvadsaťjeden kalendárnych dní sa zasiela členom výboru a predsedovi dozorného výboru.

7. Na zasadnutiach výboru sa okrem jeho členov zúčastňuje aj predseda dozorného výboru a ním poverený člen, ako aj ďalší predkladatelia materiálov k jednotlivým bodom rokovania a ďalší členovia Matice slovenskej, o účasti ktorých rozhodne výbor hlasovaním.

8. Výbor sa môže uznieť, že vo výnimočných prípadoch o veciach, ktoré sú v jeho kompetencii, sa hlasuje formou „per rollam“. Podrobnosti hlasovania „per rollam“ upravuje smernica vydávaná predsedom Matice slovenskej.

9. Výbor má právo prerokovať a prijať opatrenia na nápravu vo vzťahu k činnosti MO, ZO, VO alebo OMM:

a) ak porušuje stanovy a nespĺňa povinnosť odstrániť porušovanie stanov v lehote určenej výborom;

b) ak poškodzuje dobré meno Matice slovenskej a jej záujmy.

Výbor v týchto veciach koná na vlastný podnet alebo na návrh aspoň troch členov Matice slovenskej. Proti rozhodnutiu výboru sa možno odvolať na najbližšom Valnom zhromaždení Matice slovenskej, na Sneme Matice slovenskej alebo na Dozorný výbor Matice slovenskej.

Článok 4.

Predseda Matice slovenskej

1. Predsedníctvo je výkonný orgán výboru na zabezpečovanie realizácie jeho úloh.

2. Predsedníctvo je sedemčlenné. Členmi predsedníctva sú predseda Matice slovenskej, správca Matice slovenskej a dvaja podpredsedovia Matice slovenskej. Ostatných troch členov volí zo svojich radov na návrh predsedu výbor. Ak správca nie je členom výboru, je prizývaný na každé zasadnutie predsedníctva s hlasom poradným. V tomto prípade bude predsedníctvo tvorené predsedom Matice slovenskej, dvoma podpredsedami Matice slovenskej a ostatných štyroch členov volí zo svojich radov na návrh predsedu výbor.

Predseda Matice slovenskej je uznášaniaschopný, ak je prítomných aspoň päť členov, na prijímanie právoplatného uznesenia je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných členov.

3. Do pôsobnosti predsedníctva patria úlohy, ktorými ho poverí výbor. Zabezpečuje realizáciu úloh výboru a rieši aktuálne úlohy vyplývajúce z Programu Matice slovenskej medzi zasadnutiami výboru.

4. Predsedníctvo zvoláva a vedie predseda alebo ním poverený člen predsedníctva.

5. Na zasadnutí predsedníctva sa okrem členov zúčastňuje tajomník, vedecký tajomník, predseda dozorného výboru a ním poverený člen a ďalší prizvaní vedúci pracovníci. Zápisnice zo zasadnutí predsedníctva dostanú všetci členovia výboru, predseda dozorného výboru a osoby, ktorých sa zápisnica týka.

Článok 5.

Dozorný výbor Matice slovenskej

1. Dozorný výbor je najvyšším kontrolným orgánom, jeho funkčné obdobie je štvorročné. Za svoju činnosť zodpovedá valnému zhromaždeniu.

2. Dozorný výbor tvorí predseda dozorného výboru a osem jeho členov a päť náhradníkov, z toho predsedu a päť členov a päť náhradníkov volí valné zhromaždenie a troch členov vymenúva a odvoláva minister kultúry Slovenskej republiky.

3. Dozorný výbor má právo vykonávať kontrolu a previerky v ktorejkoľvek organizačnej zložke Matice slovenskej. V prípade kontroly v MO, ZO, VO a OMM si vyžiada vopred stanovisko dozorného výboru príslušného odboru. Dozorný výbor vykonáva aj previerky na základe požiadania predsedu Matice slovenskej.

4. Do pôsobnosti dozorného výboru patrí:

a) dohľad nad dodržiavaním všeobecne záväzných právnych noriem s osobitným zreteľom na zákon o Matici slovenskej, stanovy, ostatné matičné právne normy, kontrola plnenia uznesení a programu valného zhromaždenia a ostatných orgánov Matice slovenskej a kontrola plnenia úloh zverených Matici slovenskej štátom,

b) kontrola s nakladaním matičného majetku, finančných prostriedkov a efektívneho hospodárenia so štátnymi dotáciami a neštátnymi prostriedkami v Matici slovenskej,

c) kontrola činnosti a hospodárenia Matice slovenskej,

d) upozorňuje výbor, predsedníctvo, predsedu a správcu na zistené nedostatky, navrhuje opatrenia na ich riešenie; informuje o zistenom stave a nápravných opatreniach orgány Matice slovenskej,

e) má právo pozastaviť rozhodnutie orgánu Matice slovenskej, ak je v rozpore so zákonom o Matici slovenskej, stanovami a s platným právnym poriadkom Slovenskej republiky, a to až do potvrdenia alebo zrušenia rozhodnutia najneskôr v lehote troch mesiacov,

f) rozhoduje o odvolaniach proti rozhodnutiu výboru MO, ZO, VO a OMM, resp. proti rozhodnutiu dozorného výboru týchto odborov v lehote najneskôr do šesťdesiatich kalendárnych dní od podania odvolania,

g) o delegovaných zástupcov Matice slovenskej v subjektoch, v ktorých má Matica slovenská akýkoľvek vlastnícky alebo finančný podiel, vyžaduje ročnú správu o hospodárení a o výsledkoch a záveroch informuje výbor,

h) predkladá valnému zhromaždeniu správu o činnosti dozorného výboru a stanovisko k správe o činnosti a hospodárení Matice slovenskej.

5. Dozorný výbor sa môže uznieť, že vo výnimočných prípadoch o veciach, ktoré spadajú do jeho kompetencii, hlasuje formou „per rollam“. Podrobnosti hlasovania „per rollam“ upravuje smernica vydávaná predsedom dozorného výboru.

6. Všetky podané podnety na dozorný výbor musia mať písomnú formu a obsahovať informácie o tom, kto podnet podáva, aké veci sa týka, čoho sa domáha, musia obsahovať opis rozhodujúcich skutkových okolností podložený relevantnými dôkazmi a musia spĺňať aj ďalšie náležitosti, ktoré upravuje smernica vydávaná predsedom dozorného výboru po schválení v dozornom výbore. V prípade, ak podnet nespĺňa tieto náležitosti alebo ak bol podnet anonymný či podávateľ podnetu neuviedol svoju presnú adresu, takýto podnet dozorný výbor odmieta, a to bez prerokovania veci.

7. Členovia dozorného výboru nie sú v pracovnoprávnom pomere s Maticou slovenskou.

Hlava VIII.

Štatutárny orgán a vedúci funkcionári Matice slovenskej

Článok 1.

Predseda

1. Štatutárnym orgánom Matice slovenskej je predseda, ktorý reprezentuje Maticu slovenskú navonok a vystupuje v jej mene a súčasne predsedá výboru.

2. Predsedu volí valné zhromaždenie na štyri roky, najviac na dve po sebe nasledujúce funkčné obdobia. Pracovný pomer predsedu vzniká voľbou v zmysle platného právneho poriadku najneskôr do štrnástich kalendárnych dní od zvolenia. Funkčné obdobie novozvoleného predsedu sa začína prvý deň po právoplatnej voľbe valným zhromaždením. Odovzdanie a prevzatie predsedníckej agendy

sa uskutoční najneskôr do tridsiatich kalendárnych dní po právoplatnom zvolení nového predsedu Matice slovenskej.

3. Predseda vedie rokovanie valného zhromaždenia, snemu, výboru a predsedníctva.

4. Predsedovi zaniká mandát, ak bol právoplatným rozhodnutím súdu odsúdený za úmyselný trestný čin, ak po období dvanástich mesiacov nie je spôsobilý vykonávať svoju funkciu alebo ak sa na vlastnú žiadosť vzdá svojho mandátu.

5. Predseda ďalej:

a) riadi a koordinuje celkovú činnosť Matice slovenskej prostredníctvom volených orgánov a pracovísk Matice slovenskej,

b) zabezpečuje plnenie uznesení valného zhromaždenia, snemu, výboru a predsedníctva,

c) chráni a obhajuje demokratické tradície Matice slovenskej, slobodu prejavu, úctu k hodnotám národného dedičstva, humanitné a demokratické princípy,

d) vymenúva a odvoláva riaditeľov ustanovení a pracovísk Matice slovenskej,

e) v zásadných otázkach riadi a kontroluje činnosť ČÚ,

f) hodnotí činnosť Matice slovenskej, matičného hnutia a pracovísk, požaduje od správcu, príslušných pracovísk a orgánov Matice slovenskej podklady, stanoviská a informácie o ich činnosti.

Článok 2.

Predseda Dozorného výboru Matice slovenskej

1. Predseda dozorného výboru riadi činnosť dozorného výboru. Volí ho valné zhromaždenie na štyri roky, a to najviac na dve funkčné obdobia po sebe. Predseda dozorného výboru nemôže byť v žiadnej inej funkcii v Matici slovenskej, okrem dozorných orgánov v pridružených subjektoch Matice slovenskej. Pracovný pomer mu vzniká voľbou najneskôr do štrnástich kalendárnych dní od zvolenia. Predseda dozorného výboru nie je v podriadenom vzťahu k predsedovi Matice slovenskej.

2. Predseda vedie rokovanie dozorného výboru v zmysle platného štatútu a rokovacieho poriadku. Zasadnutie zvoláva podľa potreby, minimálne raz za tri mesiace alebo na základe požiadaviek jednej tretiny členov dozorného výboru. Na rokovanie o hospodárskych a majetkových otázkach Matice slovenskej prizýva správcu.

3. Minimálne raz ročne informuje výbor o plnení opatrení prijatých na základe vykonanej kontrolnej činnosti.

4. Predseda a ním poverený člen dozorného výboru má právo zúčastňovať sa na zasadnutiach výboru a predsedníctva s poradným hlasom. O záveroch, ktoré sa týkajú dozorného výboru, informuje svojich členov na jeho najbližšom zasadnutí.

5. Počas neprítomnosti predsedu ho zastupuje podpredseda. Podpredsedu volí zo svojich radov v tajných voľbách dozorný výbor. Podpredseda preberá právomoci predsedu aj v prípade jeho úmrtia alebo odstúpenia, a to až do zvolenia nového predsedu dozorného výboru. V prípade, že podpredseda nebude môcť vykonávať funkciu predsedu, dozorný výbor poverí jedného z členov dozorného výboru jeho právomocami až do ukončenia funkčného obdobia.

6. Predsedovi zaniká mandát, ak bol právoplatným rozhodnutím súdu odsúdený za úmyselný trestný čin alebo ak za obdobie dvanástich mesiacov nie je spôsobilý vykonávať svoju funkciu, alebo ak sa vzdal svojho mandátu.

7. Rozsah úloh, činností a rokovací poriadok dozorného výboru je stanovený v štatúte, ktorý schvaľuje valné zhromaždenie.

Článok 3.

Správca, podpredsedovia, tajomníci a ďalší vedúci pracovníci Matice slovenskej

1. Správca Matice slovenskej zastupuje predsedu Matice slovenskej vo vymedzených právomociach:

a) riadi a koordinuje činnosť pracovísk Matice slovenskej v súlade s ustanoveniami § 4 ods. 1 písm. b) a c) zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej,

b) zodpovedá za dodržiavanie finančných a hospodárskych noriem,

c) plní ďalšie úlohy, ktorými ho poverí predseda Matice slovenskej.

2. Správcu vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej po schválení vo výbore na návrh predsedu Matice slovenskej. V prípade, že správca nie je vymenovaný, jeho kompetencie vykonáva predseda Matice slovenskej. Ak predseda trikrát po sebe nepredloží výboru kandidáta na správcu alebo ak návrh predsedu na funkciu správcu výbor trikrát odmieta, nového správcu na návrh minimálne siedmich členov výboru zvolí uznášaniaschopný výbor nadpolovičnou väčšinou prítomných. Ak správca nie je členom výboru, je prizývaný na každé zasadnutie výboru s hlasom poradným.

3. Podpredsedovia Matice slovenskej sú spravidla v pracovnom pomere s Maticou slovenskou. Zastupujú predsedu na základe jeho poverenia v presne vymedzených vzťahoch. Prvý podpredseda preberá právomoci predsedu iba v prípade jeho dlhodobej práceneschopnosti trvajúcej viac ako tri mesiace, zániku mandátu alebo úmrtia, a to až do riadneho zvolenia nového predsedu valným zhromaždením. Prvý podpredseda má spravidla v kompetencii starostlivosť o členskú základňu Matice slovenskej. V prípade, ak nemôže prvý podpredseda prebrať právomoci predsedu, tieto právomoci prechádzajú na druhého podpredsedu, a to až do riadneho zvolenia nového predsedu valným zhromaždením. Druhý podpredseda má spravidla v kompetencii spoluprácu Matice slovenskej so slovenským zahraničím a starostlivosť o matičnú činnosť na jazykovo zmiešaných územiach. Ďalší rozsah kompetencií podpredsedov a podrobnosti o nich určuje výbor. Podpredsedov volí a odvoláva výbor na návrh predsedu Matice slovenskej.

4. Funkčné obdobie podpredsedov a správcu sa končí dňom prvého zasadnutia novozvoleného výboru po valnom zhromaždení, najneskôr na tridsiaty kalendárny deň od konania valného zhromaždenia.

5. Tajomníci vykonávajú agendu na základe poverenia predsedu Matice slovenskej vo vymedzenej oblasti činnosti. Tajomníci sú spravidla v pracovnoprávnom pomere s Maticou slovenskou, vymenúva ich a odvoláva predseda Matice slovenskej.

Hlava IX.

Sekretariát

1. Sekretariát je spoločným pracoviskom predsedu Matice slovenskej a správcu Matice slovenskej.

2. Sekretariát zabezpečuje:

a) administratívne práce,

b) organizačný servis,

c) personálnu agendu vrátane evidencie ocenení a vyznamenaní,

d) vnútornú kontrolnú činnosť.

3. Na čele sekretariátu je riaditeľ, ktorého vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej po prerokovaní so správcom.

Hlava X.

Členské ústredie Matice slovenskej

1. ČÚ je riadiacim, koordinačným, organizačným, programovým a metodickým pracoviskom pre matičné hnutie a oblastné strediská Matice slovenskej. Plní úlohy spojené so zakladaním MO, ZO, VO a OMM, registráciou, usmerňovaním, aktivizáciou činnosti a rozširovaním členskej základne.

2. Vedie ústrednú evidenciu členov a odborov Matice slovenskej.

3. Riaditeľa ČÚ vymenúva predseda Matice slovenskej na základe výberového konania po prerokovaní vo výbore.

Hlava XI.**Vedecký výskum a vedecké pracoviská Matice slovenskej**

1. Matica slovenská uskutočňuje základný slovakistický výskum najmä v oblasti slovenskej literatúry, jazykovedy, slovenských dejín a rozvíja ho v špecializovaných pracoviskách, pričom spolupracuje s ostatnými vedeckými pracoviskami v Slovenskej republike i v zahraničí. Svojou činnosťou sleduje prednostne národnoštátny záujem. Výsledky výskumu zverejňuje v samostatných publikáciách, ako aj inými formami prezentácie najmä vo vzťahu k členskej základni, mládeži a celej verejnosti.

2. Vedecký výskum a jeho prezentáciu riadi a koordinuje Vedné ústredie, ktoré je organizačným a metodickým ústredím pre oblasť spoločenských vied a tiež pre výskum Slovákov v zahraničí a vzťahov k nim. Zdrúzuje riaditeľov vedeckých pracovísk, ako aj predsedov vedeckých odborov. Úzko spolupracuje s Vedeckou radou. Vedné ústredie zasada najmenej štyri razy do roka. Zasadnutie zvoláva a vedie vedecký tajomník.

3. Na čele Vedného ústredia je vedecký tajomník, ktorý riadi a koordinuje vedeckú činnosť v Matici slovenskej, predkladá koncepciu vedeckého výskumu, hodnotí ročné plány, projekty a výsledky výskumu. Vedeckého tajomníka vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej.

4. Základňu vedeckého výskumu tvoria vedecké pracoviská Matice slovenskej v spolupráci s vedeckými odbormi Matice slovenskej.

5. V súlade so zákonom Matica slovenská zriaďuje tieto vedecké pracoviská:

- Slovenský literárny ústav,
- Slovenský historický ústav,
- Krajanské múzeum,
- Stredisko národnostných vzťahov,
- Archív.

6. Slovenský literárny ústav je vedecké pracovisko pre literárnu vedu, s dôrazom na výskum dejín slovenskej literatúry, so zreteľom na národný a kultúrno-spoločenský kontext. Spolupracuje s vedeckými a kultúrnymi inštitúciami, ako aj s univerzitami.

7. Slovenský historický ústav je vedeckým pracoviskom pre historický výskum s dôrazom na slovenské dejiny. Je vedeckou platformou historiografie národno-štátneho charakteru. Jeho súčasťou je knižnica slovenskej štátnosti. Vydáva vedecké periodikum Historický zborník. Udržiava a rozvíja pracovné kontakty s vedeckými inštitúciami a univerzitami.

8. Krajanské múzeum pôsobí ako ústredné pracovisko pre styk a spoluprácu so slovenským zahraničím, slovanskými maticami a s podobnými inštitúciami. Cieľom jeho činnosti je udržiavanie a rozvíjanie národnej identity slovenských krajanov a ich vzťahov k Slovenskej republike. Vykonáva dokumentačnú, vedeckovýskumnú a prezentačnú činnosť, ktorá sa týka slovenského zahraničia. Spolupracuje s príbuznými inštitúciami, osobitne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí a so Svetovým združením Slovákov v zahraničí.

9. Stredisko národnostných vzťahov robí výskum vzťahov Slovákov a národností Slovenskej republiky. Sleduje dodržiavanie platných zákonov s cieľom upevňovať slovenskú štátnosť, používať štátnu symboliku a slovenský jazyk, chráni slovenskú kultúru a duchovný život národa na jazykovo zmiešaných územiach. Pôsobí v spolupráci s regionálnymi i celoslovenskými organizáciami národnostných menšín a oblastnými strediskami na jazykovo zmiešanom území.

10. Archív je špecializovaným verejným archívom a ústredným odborným pracoviskom na zachovanie kultúrneho dedičstva a dejín Matice slovenskej. Preberá a získava písomné, fotografické, multimediálne, prípadne múzejné a galerijné dokumenty z organizačných jednotiek Matice slovenskej a od osobností národného a verejného života doma a v zahraničí. Tieto dokumenty eviduje, ochraňuje, odbornou spracováva a sprístupňuje verejnosti.

11. Zriaďovacie listiny, štatúty a organizačné poriadky vedeckých pracovísk po schválení vo Výbore Matice slovenskej vydáva predseda Matice slovenskej. Riaditeľov vymenúva predseda Matice slovenskej na základe výberového konania.

Hlava XII.**Informačné pracoviská Matice slovenskej**

1. Informačnými pracoviskami sú Informačné ústredie, Vydavateľstvo a redakcie matičných periodík. Každé z informačných pracovísk sa riadi svojím štatútom a zriaďovacou listinou, ktoré vydáva predseda Matice slovenskej.

2. Informačné ústredie (ďalej len IÚ) je útvar pre mediálnu, informačnú, vydavateľskú a propagačnú činnosť. Zabezpečuje poskytovanie informácií o činnosti a postojoch Matice slovenskej vo vzťahu k matičnému hnutiu a verejnosti.

3. IÚ zabezpečuje povinné zverejňovanie a sprístupňovanie informácií podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám. Podrobnosti upravuje vykonávací predpis.

4. IÚ zabezpečuje prevádzku internetových médií, styk s verejnosťou a médiami. Realizuje a koordinuje propagačné a reklamné aktivity a zodpovedá za mediálnu tvorbu.

5. Na čele IÚ je riaditeľ, ktorý je spravídla hovorcom Matice slovenskej.

6. Riaditeľa IÚ vymenúva predseda Matice slovenskej na základe výberového konania.

7. Vydavateľstvo je odborným pracoviskom na vydávanie neperiodických a periodických publikácií a merkantilu. Na jeho čele je riaditeľ, ktorého na základe výberového konania vymenúva predseda Matice slovenskej.

8. Tlačovým orgánom Matice slovenskej sú Slovenské národné noviny a ich internetová podoba. Riadi ich redakčná rada vymenovaná predsedom Matice slovenskej po prerokovaní v predsedníctve. Za ich obsah zodpovedá šéfredaktor, ktorého na základe výberového konania vymenúva predseda Matice slovenskej.

9. Slovenské pohľady sú najstarším slovenským časopisom pre literatúru, vedu a umenie. Riadi ich redakčná rada vymenovaná predsedom Matice slovenskej po prerokovaní v predsedníctve. Za ich obsah zodpovedá šéfredaktor, ktorého na základe výberového konania vymenúva predseda Matice slovenskej.

10. Magazin Slovensko je tlačovým orgánom Matice slovenskej vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Riadi ho redakčná rada vymenovaná predsedom Matice slovenskej po prerokovaní v predsedníctve. Za ich obsah zodpovedá šéfredaktor, ktorého na základe výberového konania vymenúva predseda Matice slovenskej. Šéfredaktor spolupracuje s Krajanským múzeom.

Hlava XIII.**Oblastné strediská Matice slovenskej**

1. Oblastné strediská sú profesionálne, koordinačné, metodické, odborné a organizačné pracoviská Matice slovenskej pre matičné hnutie v riadiacej pôsobnosti ČÚ, pôsobiace na vymedzenom území. Ich základnou úlohou je:

- systematická starostlivosť o rast členskej základne, vytváranie podmienok na zakladanie a rozvíjanie činnosti MO, ZO, VO a OMM,
- propagácia Matice slovenskej, šírenie jej tlačovín a výrobkov,
- napomáhať dodržiavanie platných zákonov v oblasti upevňovania slovenskej štátnosti, používania štátnej symboliky a jazyka, zároveň chránia a rozvíjajú slovenskú kultúru a duchovný život národa.

2. Oblastné strediská sa zriaďujú ako:

- domy Matice slovenskej (ďalej len DMS),
- oblastné pracoviská Matice slovenskej (ďalej len OP MS).

3. DMS majú právnu subjektivitu, ktorá je vymedzená v zriaďovacej listine príslušného DMS. Na čele DMS sú riaditelia vymenúvaní predsedom Matice slovenskej na základe výberového konania. OP MS sú vsunuté pracoviskami DMS. Na ich čele sú spravídla vedúci. OP MS nemajú právnu subjektivitu a podliehajú príslušným DMS na vymedzenom území.

4. Územnú pôsobnosť DMS a OP MS, zásady hospodárenia s majetkom, pracovnoprávne

vzťahy, náplň práce a ostatné pracovné aktivity upravuje zriaďovacia listina alebo štatút týchto pracovísk, ktoré vydáva predseda Matice slovenskej po schválení vo výbore.

5. DMS môžu vstupovať do podnikateľských aktivít a vykonávať podnikateľskú činnosť v súlade s platnou právnou úpravou a so zásadami hospodárenia DMS.

6. DMS v plnom rozsahu zodpovedajú za práva a povinnosti vyplývajúce zo zmluvných vzťahov.

Hlava XIV.**Hospodárenie Matice slovenskej**

1. Matica slovenská hospodári s vlastným majetkom a s majetkom štátu.

2. Vlastný majetok predstavujú peniaze, cenné papiere, iné hnuťelné a nehnuteľné veci, ako aj iné majetkové práva a peniazmi ocniteľné hodnoty získané z podnikateľských aktivít, dotácií a darov i z členských príspevkov, ktoré svojím charakterom slúžia na plnenie úloh Matice slovenskej.

3. Na plnenie úloh, ktoré sú zverené Matici slovenskej štátom, sa podľa zákona poskytujú dotácie a účelové dotácie zo štátneho rozpočtu. S týmito dotáciami hospodári Matica slovenská podľa osobitných predpisov.

4. Matica slovenská môže s vlastným majetkom vykonávať podnikateľskú činnosť a vstupovať do podnikateľských aktivít.

5. Matica slovenská zostavuje svoj rozpočet na kalendárny rok, ktorý schvaľuje výbor na základe návrhu, ktorý predkladá správca. Súčasťou rozpočtu sú príjmy a výdavky, záväzky a pohľadávky.

6. Správca predkladá na rokovanie výboru pravidelné informácie o rozpočtovom hospodárení v polročnej periodicite. Po skončení roka vypracúva správu o činnosti a hospodárení Matice slovenskej, ktorú schvaľuje výbor. Dozorný výbor k tejto správe zaujíma stanovisko, a to na základe predchádzajúcich vykonaných finančných kontrol na príslušnom pracovisku Matice slovenskej.

7. Správca zodpovedá v plnom rozsahu za dodržiavanie finančných a hospodárskych noriem, ako aj za správu hnuťelného a nehnuteľného majetku Matice slovenskej.

8. Úlohy súvisiace s finančným hospodárením Matice slovenskej zabezpečuje Finančno-ekonomický útvar. Vo svojej činnosti sa riadi štatútom, ktorý vydáva predseda Matice slovenskej. Na jeho čele je riaditeľ, ktorého vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej po prerokovaní so správcom.

9. Úlohy v oblasti správy hmotného a nehmotného majetku, inventarizácie, obnovy nehnuteľného majetku Matice slovenskej, zabezpečenia prevádzky a chodu pracovísk a osobitných činností plní Technicko-investičný útvar. Vo svojej konkrétnej činnosti sa riadi štatútom, ktorý vydáva predseda Matice slovenskej. Na jeho čele je riaditeľ, ktorého vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej po prerokovaní so správcom.

10. Šatnica Matice slovenskej je špecializovaným pracoviskom na požičiavanie ľudových, historických a dobových odevov a odborným pracoviskom zameraným na udržiavanie, reštaurovanie, depozit krojov a kostýmov a s tým spojenú výskumnú činnosť. Vedúceho vymenúva a odvoláva predseda Matice slovenskej po prerokovaní so správcom.

Hlava XV.**Poradné orgány**

1. Prezídium Matice slovenskej je poradným orgánom predsedu Matice slovenskej a je zriadené na riešenie osobitných otázok smerovania a činnosti Matice slovenskej. Členmi prezídia sú významné osobnosti slovenského spoločenského, vedeckého a kultúrneho života. Podrobnosti upravuje štatút vydávaný predsedom Matice slovenskej. Zvoláva ho predseda Matice slovenskej minimálne raz za rok.

2. Vedecká rada Matice slovenskej je poradným orgánom Matice slovenskej. Na jej čele stojí predseda vedeckej rady. Funkcia vedeckého tajomníka je zlučiteľná s funkciou predsedu vedeckej rady. Členmi Vedeckej rady sú vedecký tajomník, riaditelia vedeckých pracovísk, predsedovia VO, ako aj ďalší členovia schválení na návrh predsedu Matice slovenskej výborom. Podrobnosti o činnosti a postavení vedeckej rady upravuje štatút vydávaný predsedom Matice slovenskej. Zvoláva ju predseda vedeckej rady v súčinnosti s vedeckým tajomníkom minimálne dva razy za rok.

3. Ďalšími poradnými orgánmi Matice slovenskej sú:

- Grémium predsedov krajských rád Matice slovenskej, zvoláva ho predseda Matice slovenskej minimálne dva razy za rok,
- Rada Slovákov žijúcich v zahraničí, zvoláva ju predseda Matice slovenskej minimálne raz za rok.

Hlava XVI.**Prechodné a záverečné ustanovenia**

1. V prípade zrušenia Matice slovenskej bez likvidácie Matica slovenská nezaniká a všetky práva a povinnosti prechádzajú na právneho nástupcu, ktorého určí valné zhromaždenie, resp. mimoriadne valné zhromaždenie. Na právoplatné rozhodnutie je potrebná štvorpätinová väčšina riadne zvolených delegátov s hlasom rozhodujúcim.

2. V prípade zrušenia Matice slovenskej s likvidáciou sa likvidácia vykoná na základe platných, všeobecne záväzných právnych predpisov. Spôsob likvidácie, osobu likvidátora, spôsob usporiadania majetku a ďalšie dôležité skutočnosti navrhuje výbor a dozorný výbor mimoriadnemu valnému zhromaždeniu, ktoré sa zide len na tento účel. Na právoplatné rozhodnutie je potrebná štvorpätinová väčšina riadne zvolených delegátov s hlasom rozhodujúcim.

3. O spôsobe zrušenia Matice slovenskej rozhodne valné zhromaždenie, resp. mimoriadne valné zhromaždenie.

4. Matica slovenská nemôže zaniknúť zmenou alebo zrušením zákona o Matici slovenskej ani iným vonkajším zásahom. Matica slovenská môže zaniknúť len jednomyseľným rozhodnutím valného zhromaždenia. Na právoplatné rozhodnutie o zániku je potrebná prítomnosť všetkých delegátov.

5. Zvolené orgány Matice slovenskej vykonávajú svoju činnosť až do ďalšieho valného zhromaždenia v roku 2013 bez zmeny.

6. Odbor mladých matičiarov pred 17. 9. 2011 sa považuje za Mladú Maticu podľa týchto stanov. Kluby Odboru mladých matičiarov, registrované v ČÚ pred 17. 9. 2011, sa považujú za odbory Mladej Matice podľa týchto stanov.

7. Tieto stanovy nadobúdajú platnosť schválením 17. 9. 2011 a účinnosť od 17. 10. 2011. Zrušujú sa Stanovy Matice slovenskej schválené na Sneme Matice slovenskej 22. 3. 2003 v Leviciach.

8. Zvolené orgány Matice slovenskej podľa ustanovení hlavy VII., čl. 3 a čl. 5 a hlavy VIII., čl. 1 a čl. 2 týchto stanov vykonávajú svoju činnosť až do ďalšieho valného zhromaždenia v roku 2021 bez zmeny.

9. Ustanovenie týchto stanov podľa hlavy V., bodu 2 nadobúda platnosť dňom schválenia 12. 10. 2019 a účinnosť 1. 9. 2020.

10. Ustanovenie týchto stanov podľa hlavy V., bodu 7 nadobúda platnosť dňom schválenia 12. 10. 2019 a účinnosť 1. 9. 2020.

11. Ustanovenie týchto stanov podľa hlavy V., bodu 16 nadobúda platnosť dňom schválenia 12. 10. 2019 a účinnosť 1. 7. 2020.

12. Novelizácia týchto stanov, ktorá bola schválená na Sneme Matice slovenskej 12. 10. 2019, nadobúda platnosť dňom schválenia 12. 10. 2019 a účinnosť od 1. 1. 2020.

Liptovský Mikuláš 12. októbra 2019

JUDr. Marián Gešper,
predseda Matice slovenskej

Naším dávnym predkom nebol cudzí kanibalizmus, ba ani ľudské obeť Kulty a obrady paleolitických lovcov

Miroslav PIUS – Foto: archív autora

Dnešného moderného človeka priam striasa pri pomyslení, že naši dávní predkovia boli v jednej fáze svojho vývoja kanibalizmi, ktorí zabíjali a jedli svojich nepriateľov, zajatcov alebo ľudí, čo sa vymykalo z akejsi ustálenej a zvykovej normy. Striasa nás vedomie, že jedným (možno najdôležitejším) článkom ich obživy bol kanibalizmus ako prostriedok na odvrátenie hladu a rituálny kanibalizmus ako obetovanie svojim bohom.

Pre paleolitického človeka bola najdôležitejšia plodnosť, ktorá umožňovala zachovanie rodu, a rozmnožovanie zvierat, ktorými sa živil. Neustálou hrozbou pre neho bol hlad. Zo strachu pred dravými zvieratami, ktorého boli silnejšie a rýchlejšie ako on, sa zrodilo vyzvanie nadprirodzených síl. Vznikali kulty. Druhým permanentným problémom, s ktorým si náš dávný predok nevedel dať rady, bolo veľké tajomstvo života a smrti.

■ LOVCI A PESTOVATELIA

Prví ľudia na brehoch našich riek Nitry, Žitavy, Hrona a Ipľa boli lovci a pestovatelia. Rastliny boli pre nich také významné a také dôverne známe ako ľudské bytosti. Každá rastlina mala svoje meno a presne vymedzené využitie. Každý muž, žena a dieťa poznali stovky botanických druhov. Každý vec, s ktorou sa stretli, vyzývali modlitbou, pretože Najvyšší Duch sídlil v ľuďoch, zvieratách i stromoch. Prvotnopospolní ľudia boli bytostne presvedčení, že ich život je spojený so životom určitej rastliny alebo zvierat. Hory, potoky, pramene a rybníky neboli pre ľudí tých čias len krásnymi miestami v prírode. Každá jednotlivosť bola pre nich výtvorom predkov, z ktorých pochádzali. V krajine, ktorá ich obklopovala, videli skutky a činy nesmrteľných bytostí, ktoré uctievali.

Základom ich rituálnych obradov bola mágia. Celý systém mágie spočíva vo viere, že človek môže zasiahnuť do prírody a doplniť alebo obmedziť jej beh. Čarodejník, mág, šaman, kúzelník v ich chápaní sveta nikdy neklamali.

■ UCTIEVANIE SLNKA

Prvým bohom našich predkov bolo Slnko. Bolo pre nich čosi žijúce, teplé, čo sa pohybuje vlastnou silou a s vlastným zámerom prežíva podobné osudy ako človek. Slnko bolo mužské božstvo, jeho symbolom bol kruh, voz, koleso, špirála. Potom tu bol kult ohňa. Oheň sa stal trvalou súčasťou rituálnych ceremónii pre svoju očistnú a oslobodzovaciu funkciu.

Aj zabitie človeka sa muselo podriaďovať určitým predpisom. Po jeho usmrtení muselo zákonite nasledovať zmierenie so zabitým a prosba o odpustenie činu. Vrahovi kmeňové spoločenstvo ukladalo určité obmedzenia, musel vykonať pokánie, zvykové ceremoniálne a rituálne obrady. Obeť si zaslužila rituálny obrad, aby si ním tí, ktorí ju zabili, uzmiernili jej dušu. Občajať to bol tanec so spevom, pri ktorom sa zabýty oplakával a prosil ho, aby im odpustil. Pri rituálnom obrade mu občajať odrezali hlavu, s ktorou po určitý čas zaobchádzali mimoriadne láskavo a oslovovali ju tými najnežnejšími menami. Vkladali ju do mŕtvych úst čast' svojej potravy. Tí, ktorí ho zabili, toto všetko robili preto, lebo ich premohol strach pred duchom zabitého. Báli sa návratu jeho ducha, a preto vykonali množstvo obradov, aby ho od seba odohnali. Aby ducha zabitého oklamali, preobliekali sa do iných šiat, lebo mŕtvi usmrcujú živých. Teda za zabitie (porušenie tabu) ich mohol stihnúť trest, choroba alebo smrť. Aby sa tak nestalo, aby neboli duchom zabitého potrestaní a bráni na zodpovednosť, na to im slúžilo čarodejníctvo a mágia, ktoré majú konkrétnu podobu rituálnych obradov. Tým, že zjedli časť tela zabitého tí, ktorí ho pripravili o život, získavali jeho vlastnosti.

Podľa náhodne pohodeňných kostí možno predpokladať, že aj v Domici a v neďalekej Androvskej jaskyni naši predkovia pojedali ľudské mäso. V Androvskej jaskyni sa našla

Po lovcoch medveďov sa zachovali stopy vo viacerých jaskyniach na Slovensku.

Inkovia aj Egypťania si už pred tisícročiami trúfli na trepanácie lebiek nielen na mŕtvych, ale aj na živých ľuďoch a zahojené rany dosvedčujú, že to boli úspešné "operačné výkony".

ľudská kostra, pripomínajúca nedoedený zvyšok strašnej obeť. Rituálny kanibalizmus je dokázaný aj v rozdrvených kostiach v Čertovej diere a vo Veľkých Rožkovciach. V jamách obidvoch lokalít sa našli ľudské kosti so stopami rezných rán. V lokalite Molpír sa našlo štyridsať ľudských kostier. Niektorí mŕtvi mali odrezané hlavy, iní ruky alebo nohy. V jednej z bronzových nádob sa nachádzala ľudská lebka, blízko nej bol umiestnený kamenný oltár, na ňom dve odťaté ženské ruky, ozdobené bronzovými a zlatými prsteňmi, zasypané obilím. Z ďalšej lebky bol vyrobený pohár, ktorý bol naplnený prosom. Zdá sa, že sa tu odohral obrovský, hromadný, krvavý obrad!

Tí, ktorí vykonávali tieto hrôzostrašné obrady, boli pomaľovaní červenou farbou (okrom), čo vyjadrovalo túžbu, aby Slnko urobilo ich život úspešným a plodným a aby ich požehnálo celým radom potomstva. Čarodejník, mág, šaman si okrem červenej farby nakreslili na tvár čiernu čiaru, ktorá predstavovala temnotu Zeme a označovala ohradu, do ktorej je celý život zatvorený.

■ RITUÁLNE MIESTA

Obradovú funkciu plnili kultové miesta a kultové predmety, na ktorých sa odohrával náboženský rituál. Takéto miesta mohli byť pre kult vyhradené v areáli osád alebo priamo na posvätných miestach (pramene, studničky, brody, vysoké stromy, jaskyne, oltáre z hlíny plasticky zdobené, spravidla dvojice obetných jám...).

Najstarší oltár na území Slovenska sa našiel vo Dvoroch nad Žitavou. V jaskyni Majda – Hrašková v Silici boli objavené masky vyrobené z ľudských lebiek, ktoré sa používali pri rituálnych obradoch. Oddelené ľudské dolné a horné končatiny a drastické zásahy na temenných častiach lebiek, sečné a rezné stopy na ľudských kostiach sa našli na ľudských skeletoch v Malých Kosihách a v Nitrianskom Hrádku. Iným prejavom rituálneho kanibalizmu bolo prikladanie ďalšej lebky do hrovej jamy. Ľudské obeť archeológovia našli aj v kniežacích mohylách v Lužanoch a v Kolte

V Šarovciach (okres Levice) sa našiel hrob, v ktorom bola pocho-

vaná kostra teľaťa bez hlavy. Zvieratá sa vkladali aj do ľudských hrobov. Možno to bolo preto, aby bolo pochovaným umožnené založiť si nové hospodárstvo. V súvislosti so Šarovcami išlo o zvieratá pochované na kultové ciele, teda nešlo o zvieratá ako zdroj obživy. Ide o posvätné zvieratá, ktoré bolo obetované v rámci uctievania kultu.

Lovci jaskynných medveďov sú známi aj zo slovenských jaskýň Horná Tuňa pri Harmanci a Rothová – Veľká Ružinská jaskyňa, kde sa konali rituálne obrady. Rozštiepené medvedie očné zuby sa našli v jaskyni Dzeravá skala pri Plaveckom Mikuláši. V menovaných jaskyniach možno predpokladať rituálne obrady, ktoré sa konali pod vedením čarodejníkov, šamanov, ktorí pomocou obradných úkonov uspokojovali duševné potreby svojich súkmeňovcov.

■ DARY BOŽSTVU

Naši dávní predkovia verili, že obeť je dar božstvu, aby si ho uzmiernili alebo si ho naklonili. Človek obetoval svojmu božstvu to, čím sa živil – mäso, obilniny, ovocie, víno, olej... Zvieracie obeť sú najstaršie. Používanie ohňa obetné mäso na oltári zmenilo na dym a umožnilo takú prípravu obeť, ktorá bola pre božstvo príjemnejšia.

Základom pitnej obeť bola spôčiatku krv obetných zvierat. Neskôr ju nahradilo víno. Mäso a krv z obetných zvierat prítomní požívali spoločne: božstvo spolu s veriacimi. Takáto obeť bola verejným obradom, slávnosťou celého kmeňa. Obetné jedlo bolo teda pôvodne slávnostnou hosťinou príslušníkov celého kmeňa. Pravidlo, že každý účastník hostiny musel jesť z mäsa obeť, má ten istý význam ako zákon, že previnilého súkmeňovca musí popraviť celý kmeň spoločne. Pre dávneho človeka bolo zabitie iného človeka, ktorého telo malo slúžiť ako obeť bohom, ospravedliteľné, lebo len takto dokázali prvotní ľudia vytvoriť posvätné puto, ktoré zjednotilo účastníkov slávnosti s ich bohom. Týmto putom bol život obetovaného. Obeť bola sviatosťou. Ani jeden z účastníkov obetnej hostiny sa zabíjaniu obeť nesmel vyhnúť.

Po vykonaní strašného činu zabitia sa obeť oplakávala, aby ich duša zabitého po smrti neprenasledovala. Po zabití obeť nasledovala slávnosť. Slávnostná nálada sa vyvolala tým, že čo je inokedy prísne zakázané (zabitie), je teraz mimoriadne povolené.

A kto boli obeť? Rituálne obeť sa našli pri odkryvaní plášte mohyly v Kolte (okres Nové Zámky). Aj tu sa prejavil zvyk, že pri smrti hrdinov boli obetovaní zajatci. Pri stavbe tejto mohyly išlo o ľudské obeť, zabíjané počas stavby mohyly, ktoré boli vkladane pod jednotlivé plášte mohyly. Išlo o rituálne vraždy, ktoré si vyžadovalo spoločenské postavenie mŕtveho. Boli to ľudia otrockého postavenia a boli obetovaní tým, pre ktorých sa stavali mohyly. Ich úlohou bolo sprevádzať mŕtvych na onen svet.

Mohyla v Palárikove slúžila ako kultový objekt, kde boli pochovávaní keltští kňazi – druidi. Aj tu sa našli ľudské a zvieracie kosti, ktoré možno dať do súvislosti s obetnými úkonmi. Súčasťou obrady bolo varenie časti zvieracieho a v jednom prípade ľudského tela, ktoré boli určené na zjedenie.

■ FUNKCIE MASIEK

Pre primitíva mala maska význam skutočného prevtelenia. Mládenec si prvýkrát zhotovil masku až vtedy, keď v lese stretol svojho strážneho ducha a pocítil jeho moc. Jeho maska znázorňovala a dokazovala zjavenie tejto moci. Rituálna maska predstavuje výtvarné spracovanie škrupinu, ktorá pri obradoch získava samostatnú existenciu. Medzi jej nositeľom (hercom) a rolou, ktorú hrá, nie je rozdvojenie, ale trvalá jednota medzi zobrazovaným svetom a jedincom. Posvätné masky, používané pri obradoch, boli vlastníctvom celého kmeňa. Zaobchádzalo sa s nimi s najväčšou úctou, pretože sa považovali za „nebezpečné“. Po skončení obrady sa masky odnášali do Domu strážcu, ktorý ich opatroval. Každá maska sa zabalila do srnčej kože. Masky sa občajne vkladali do hlinenej nádoby. Pri každom jedle sa „nakŕmili“ aj masky. Takáto maska sa našla pri archeologickom výskume v Nitrianskom Hrádku. Mala podobu ľudskej lebky. Aj Venuša – rozsievачka z Malých Vozokán, má na tvári masku.

■ TREPANÁCIA LEBIEK

Ak si pozorne prečítame román Egypťan Sinuhe od Mike Waltariho, dozvieme sa, že trepanácie lebiek boli v starom Egypte bežným zákrokom šikovných egyptských lekárov. Pacienta uspali odvarom z bylín, ohlil mu kožu na hlave britvou z pazúrika alebo obsidiánu a potom mu ostrým obsidiánovým nožom otvorili lebku. Prvé trepanácie ľudských lebiek v Egypte zaznamenávame už osemtisíc rokov pred našim letopočtom. Už v tom čase boli v Egypte chrámové lekárske školy. Slovo „trepanácia“, ktoré používame aj dnes, je z francúzskeho slova „trepan“ – vrták, alebo z gréckeho „tripnon“ – vyvŕtaný otvor. Doteraz v Európe bolo nájdených štyristopäťdesiat trepanovaných lebiek. Podľa názorov odborníkov usudzujú, že vo väčšine prípadov boli zákroky úspešné. Trepanáciou sa liečili rôzne mozgové choroby. Operácie sa neobišli bez zariekavania a magických obradov. Trepanácie poznali aj Inkovia a šikovne ich vykonávali...

V Dvoroch nad Žitavou objavili archeológovia pri výskume dve lebky. Jedna z nich mala dva vyvŕtané otvory už zahojené. Išlo o dvoch starých mužov, v obidvoch prípadoch s dvojistou trepanáciou. Podľa odborného posudku k zákroku na jednej z lebiek došlo až posmrtné. Zárok bol vykonaný vyrazením rondelu kruhovitým razidlom. Druhá dvojिता trepanácia bola urobená škrabadlom a rana sa zahojila! Pacient túto operáciu prežil.

Trepanácie mali liečiť duševné stavy, poruchy, ktoré mali základ v hlave chorého. Operácie zrejme vykonávali uctievaní muži kmeňa (šamani, zariekavači) obsidiánovým alebo pazúrikovým skalpelom.

FEJTON

Prekvapujúca informácia pre mnohých našich spoluobčanov – súčasťou nášho právneho systému je aj Listina základných práv a slobôd. Klobúk dolu pred jej textom. Francúzska revolúcia s jej heslami ako Sloboda, rovnosť a bratstvo sa môže hanbiť, takú my máme krásnu listinu. Ako pri každej listine, ktorú písal právnik, treba si všimnúť detaily, v ktorých sa ukrýva diabol. Zákonnodarca, banka a úzerník si vždy nechávajú zadné dverka. Tie dajú do zátvorky ako výnimky alebo do výkladovej časti. Alebo sú to tie drobné nečitateľné písmenká na spodku strany. Veľké písmenká platia, malé písmenká sú podstatné. Aby veľké neplatili vždy a všade.

Na plné ústa...

Ak je potrebné zvýrazniť malé písmenká, prijme sa zákon. Keď sa zákon týka obmedzovania slobôd prejavu a zhromažďovania, polovica národa ho nazve náhubkovým zákonom, polovica povie – konečne im to zatrhli. Veľkosť polovice nie je matematický pojem. Jazykovedný ústav by sa mal k tomu vyjadriť. Či sa správne po slovensky povie na hubu alebo po papuli.

Odpoveď na hamletovskú otázku, čo je povolené a čo je zakázané, hľadá ľudstvo oddávna. Aj na otázku, kto má hodnotiť, čo je povolené. Štát, mimovládka, ja alebo Fero? Je desaťpercentný úrok úžera? Tridsať a viac? Je viac zákon alebo morálka? Čo všetko môžem povedať o Ferovi pred Ferom, kým nedostanem od Fera po papuli (znie to predsa len lepšie ako na hubu)? Čo všetko môžem nasprejovať Ferovi na dom, aby som len zaplatil pokutu a nešiel do basy?

Samé ťažké otázky. Ale nato máme štát, aby za nás riešil pochybnosti. Uprešňoval, povoľoval, zakazoval. Čo je na papieri, to sa počíta. Napríklad symboly, znaky a značky. Profesionálny tatér dokáže o vytetovanom kvete rozprávať celé hodiny. Vytetovaná lalia je údajne znak čistoty. Vo Francúzsku znak lalie vypaľovali dádam ľahších mravov. Ako upresnenie ich povolania. Bolo by dobré zistiť, čo je o laliach v príručkách tretieho sektora, ktoré tak veľkoryso rozdali policii, a varovať tetovaniachtivé ženy. Lebo na kúpaliskách treba eliminovať hrozbu pohoršenia verejnosti. Ešteže máme dostatok vzdelaných dobrovoľníkov, ktorí škodlivý obrázok objavia možno aj pod plavkami a privalujú úradnú pomoc. A za svoju ostražitosť dostanú vyznamenanie.

Inflácia zákonov nenahradí morálku. Práve naopak. V Rwande v roku 1994 mali smolu ľudia s dlhými nohami. Lebo výška človeka bol jeden z mála rozlišujúcich znakov medzi ľuďmi rovnakého náboženstva, jazyka a zvykov. Až po vyvraždení osemstotiatich Tutsiov si svet všimol, že sa niečo nesprávne deje. Nemali zrejme zákon o zákaze vraždenia ľudí s dlhými nohami. Ani poradcov zo Slovenska. Na rozdiel od Ukrajiny.

Náhubkové zákony boli vždy ľuďom na smiech. Švejk by o tom vedel pohovoriť. Skôr či neskôr skončili. Napríklad od Nového roka smelo, slobodne a beztretné môžeme verejne povedať, koľko v práci zarábame. Využijem to právo hneď teraz a poviem to na plnú hubu. Málo.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Pravoslávie neopustilo jazyk, z ktorého sa súčasné bohoslužobné obrady zrodili Moskva vysoko nad zemou, aj hlboko pod ňou

Text a foto: Dušan D. KERNÝ

Teraz, keď sa toľko hovorí o Rusku, Kremli či ruskej politike a politikoch, povedal som si, že sa pozriem, ako vyzerá všedný deň v ruskom hlavnom meste. A to ma zaviedlo na miesta, kde podľa Guinnessovej knihy rekordov zmlodil najväčší hotel v Európe, ktorý naraz mohol ubytovať päťtisíc tristo ľudí. Takto som sa dostal do hlbokého podzemia, ktoré toto veľkomesto vytvorilo v strachu pred atómovou vojnou, aj do múzea gulagu – zločineckého pekla, ktorým prešli desiatky miliónov ľudí. Pojesť a popiť som zašiel do bývalého depa električiek a trolejbusov, kde plne zachovali a udržiavajú túto technickú pamiatku a pred dvoma rokmi tam vznikli reštaurácie na niekoľkých hektároch, a napokon som sa dostal do štyristohektárového nového mesta Skolkovo, kde má byť srdce novej ruskej ekonomiky a inovácií.

Žiaľ, že tento a možno aj na budúci rok to všetko bude ešte zrejme pre mnohých neprístupné, ale ostávajú živé spomienky...

■ TVERSKOU V TROLEJBUSE

Môj známy, popredný ruský znalec dejín ruského hlavného mesta, hovorí, že na prehliadku len toho podstatného v Moskve treba štyridsať dní. Toľko nijaký turista nemá. Ani ja, a tak som si rozložil spoznávanie na opakované návštevy. Prišlo mi to nezabudnuteľné chvíle v tomto meste a vzťah k mnohým výnimočným miestam v ňom, jeho osudom, jeho ľuďom.

Prvý príbeh sa viaže na zimu v roku 2003. Podupkávajúc, a nebol som sám, som sa konečne dočkal na zastávke naproti Kremľu trolejbusu, ktorý šiel hlavnou Tverskou, predtým Gorkého ulicou. Onedlho pred Jelisejevským, od cárskych čias doteraz chýrnym luxusným obchodom s potravinami a nápojmi priam od výmyslu sveta, zastal. Cestu pred ním blokoval prepychový autiak. Šofér, čakajúci na paniu, kým nakúpi, obrátený k nám v nabitom trolejbuse chrbtom, vystúpil z auta, aby si pofajčil. Policajť sa pomaly vzdávalo, aby to nemusel riešiť. Vodič trolejbusu ani na naliehanie cestujúcich nezatrúbil. Trvalo to viac ako štvrt hodinu a stále nič. V trolejbuse plnom ponížených ľudí, ktorým prepychové auto, blokujúce najvýznamnejšiu ulicu Moskvy, dávalo najavo svoje opovrhnutie, ich bezvýznamnosť, to, že si to môže dovoliť a nikto ani neekne, sa ponížené ticho dalo priam kráčať. Ktosi sa napokon ozval s večnou ruskou otázkou: Čo robíš? – Što delat? Zozadu trolejbusu sa ozvalo: Razstreljať, kak za Stalina!

Dodnes mi to znie v ušiach. Veď bola februárová zima a bola to moja prvá cesta moskovským trolejbusom. Keď som brázdil vlani na jeseň Moskvu po povrchu a pod zemou, všade ma sprevádzali svetelné tabule oznamujúce, kedy príde ďalší spoj, oznam sa prispôbuje, ukazuje minúty podľa toho, ako sa spoj blíži, a naozaj to všetko funguje. Pod zemou pribudli desiatky a desiatky nových staníc metra, takmer päťdesiat. Okolo Moskvy je už okružná železničná trať, na okruhu môžete kdekôľvek nastúpiť a vystúpiť bez toho, aby ste sa predierali krížom cez mesto. Cesta z letiska, kedysi dlhé utrpenie a zlatá baňa taxikárov najrozličnejšieho druhu, je polhodinové pohodlie rýchlovlakom do stredu mesta, vlak, samozrejme, s internetovým pripojením. Wi fi je aj v každej električke či v autobuse mestskej dopravy. Hore-dolu Tverskou teraz chodia autobusy bez prekážok, nikto po bokoch – ako kedysi dokonca v dvoch radoch – neparkuje. A chodia presne, vidíte to na svetelných tabuľkách.

■ RUSKÝ KONKURENT

Na mávanie rukou, aby ste zastavili taxík, ako kedysi, keď vlastne v Moskve bolo každé auto taxík a každý si privyrábal, treba zabudnúť. Nikto nezastane. Moskovčania sa ma ujali ako malého dieťaťa, keď videli, ako sa neúspešne usilujem mávaním zastaviť jeden taxík za druhým. Kto v ruštine, kto v angličtine, ale každý srdečne ponúkol pomoc. Mali v mobilnom telefóne aplikáciu zdatného ruského konkurenta google – yandexu,

Moskovské paradoxy súčasnosti – pozlátané cibuľovité vežičky stáročných pravoslávnych chrámov v objatí moderných stavieb, kde sa naplno a neviazane uplatňuje architektonická vynachádzavosť a odvaha.

pohybujete a nestojíte na mieste, že auto je skutočne dopravným prostriedkom, to sa ešte pred niekoľkými rokmi zdalo nespĺniteľným želaním.

■ PROJEKT Z AMERIKY

V Moskve je možné poprechádzať sa ponad rieku v osobitnom premostení v tvare veľkého V, nespája brehy, ale v polovici rieky, nad ktorú vyčnieva, sa oblúkom vracia naspäť. S mnohými lavičkami je tak veľkou prechádzkovou trasou, vlastne výbežkom rozsiahleho parku na jednej strane a na druhej s budovou koncertnej siene Zariadie. Tá sa skrýva pod veľkou sklenenou bublinou, obrovská sklenená kopula, pripomínajúca pancier obrovskej korytnačky, dáva celému parku na dohľad od Kremľa mimoriadne prepojenie s parkom, s prírodou. Cez deň presvitá do budovy slnko či

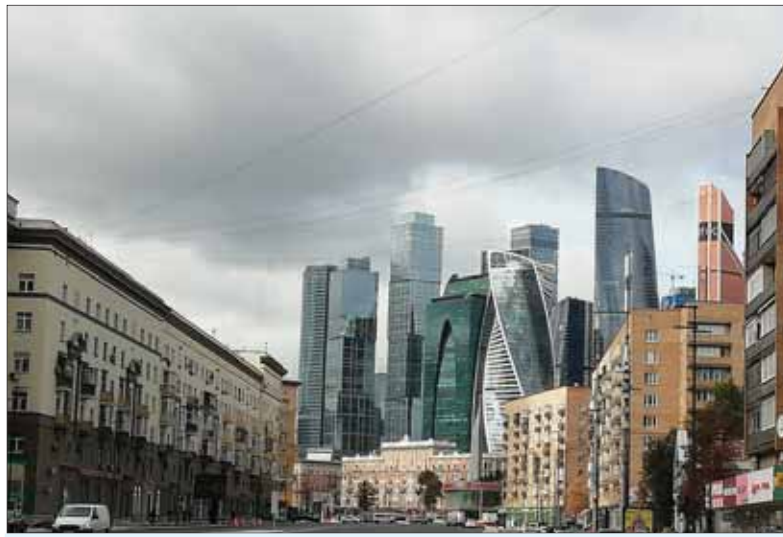
najúspešnejšej a najbohatšej ruskej firmy, ktorá sa vyvíjala z nuly. Aplikáciu taxi vložili do mobilu aj mne. Na obrazení vidíte, kde ktorý taxík je a kedy k vám príde, dopredu je jasná cena, appka vždy fungovala – skoro ráno či neskoro večer. A keď som sa potom vrátil do dediny pri Bratislave, potvorská appka ma tam našla, aby mi oznámila priamo tam v angličtine, že rajón Malaciek taxi yandex neobsluhuje!

Bez mobilu nebol nijaký taxikár, lebo je to životná nevyhnutnosť, skoro ani jeden taxikár nie je Rus, zväčša sú to nájomní šoféri z Kirgizska. Bez mobilu a GPS by boli v Moskve stratení. Kirgizi majú zrejme na rozdiel od iných štátov bývalého zväzu osobitné možnosti zamestnať sa v nenásytny Moskve.

Pred piatimi rokmi som v týchto novinách uvrejnol aj rozhovor s hlavným architektom Moskvy, zaujal ma mladý dynamický štyridsiatnik Sergej Kuzmin. Redakcia si trikrát overovala u mňa jeho meno a funkciu, bolo to na prvý pohľad neuveriteľné, že také veľké zviera má čas pre také predsa len nevelké noviny zo štátu, ktorý nie je investorm v Moskve. Pán Kuzmin okrem iného označil Moskvu za centrum moderných architektonických rozhodnutí: „Máme a chceme mať veľké medzinárodné projekty pre priestor novej, rozšírenej Moskvy, ani jeden projekt nie je bez medzinárodnej účasti, najzaujímavejšie projekty budú okolo nábreží, sme schopní uskutočniť aj tie najnáročnejšie projekty, rozvoj Moskvy musí strategicky vychádzať z prirodzeného prírastku obyvateľov. Na rozdiel od iných častí Ruskej federácie je tu aj oveľa vyššia pôrodnosť, život v Moskve musíme teda do roku 2025 projektovať pre približne štrnásť miliónov obyvateľov.“

■ NAJVYŠŠIA V EURÓPE

Keď som pri návšteve vlani na jeseň popíjal kávu a jedol zmrzlinu, povestné ruské moroženoje, v najvyššej budove v Európe (374 metrov), v bare Bašty federácie, pripomenul som si sebavedomie hlavného architekta. Vo výškach som chodil dookola a ako ostatní hľadel na nezvyčajný obraz mesta. Nebolo treba presvedčať, že len v New Yorku je viac mrakodrapov, bolo to očividné, veď okolité Moscow City má človek ako na dlani. Vyše tristo metrových veží je tu niekoľko, celé zoskupenie mrakodrapov, také foto-

Stará zástavba ruskej metropoly z čias socializmu v spojitosti s architektúrou súčasnej Moscow City

genické pre laika, je výpoveďou nielen o sebavedomí architektov, ale aj o technickej a finančnej sile a úpor- nudocho to treba vidieť a prevádzka sa usiluje dotiahnuť sem čo najviac ľudí, najmä mládeže a školákov – mladá generácia má získavať sebavedomie vďaka mrakodrapom vrátane toho najvyššieho v Európe, ktorý je v ich hlavnom meste Moskve. Zmrzlina a čokoláda zadarmo v neobmedzenom množstve sa zasa podáva v typickom sovietskom dizajne z dávnych čias. Mládež si veselo a hlučne užíva výstavnú prítomnosť a sladkú sovietskú zmrzlinovú nostalgii. Moderná prítomnosť a tradícia minulosti na jednom mieste – to si majú zapamätať, užiť mladé generácie. A nielen ony. Rodine nezamestnaného Jegora som daroval lístky na nočnú prehliadku, vrátili sa s manželkou a dcérkou ohromení, nadšení, bolo to pre nich úchvatné divadlo a nezabudnuteľný zážitok na panorámu nočnej Moskvy. A vrátili sa aj hrdí na svoje mesto.

Našinka však zaujme nemalo nových ciest a najmä poschodových niekoľkoúrovňových križovatiek, kto pozná, ako sa v doprave dusilo toto mesto, aké to bolo neznesiteľné napríklad pre našich športovcov či trénerov, vie oceniť, ako mesto rozplietlo dopravné uzly. Pozeráte sa zhora, z výšky, ktorá premieňa autá tam dolu na veľkosť detských hračiek, a vidíte, že nestoja, že sa nepretržite a rýchlo hýbu. Povestné probky, hodinové zápchy, nevidno. Dosiahnuť v Moskve, že v aute sa

svetlo a v noci zasa sa budova akoby vznáša v svetle, ktoré zvnútra presvitá obrovskou sklenenou strechou, akoby bola balónom. Filharmónia má kapacitu pol druha tisíc poslucháčov, jej otvorený amfiteáter štyritisíc. Park, prvá rozľahlá zeleň v Moskve od roka 1958 (!), okolo vytvárajú plochy typickej ruskej prírody, tundry, stepi, lesov, mokradí. Tieto štyri časti sú v terasách a časť tundry tvorí nezvyčajný veľikánsky osvetlený ľadový kontajner. Dnu je v ňom umiestnený mamut a mamutie mláďa tak, ako ich našli zmŕznutých na ďalekom severe. Či už veľkí, alebo malí sa nevedia odtrhnúť od tejto výnimočnej scény, od tohto stretnutia s dávno zaniknutým časom, na ktorý hľadajú cez hrubú sklenenú stenu na mamuta, ktorý sa tu zrazu uprostred Moskvy zjavil v životnej veľkosti. Priam sa zdá, že ožije a vyjde von do tundry okolo...

■ MILIARDY NA STAVBY

Človek si musí pripomenúť, že park, most a rozsiahlu pešiu zónu, ako aj sklenú bublinu filharmónie v strede Moskvy, kameňom čo by dohodil od Kremľa, celý tento projekt sa zrodil v americkom architektonickom štúdiu. Zmenilo to stred Moskvy s veľkolepým výhľadom na Kremľ a jeho chrámy, na známu scénu s Chrámom Vasilija Blaženého. Stálo to miliardy. Voľakedy tu v moskovskej štvrti Za radom, teda vonku z mesta, na periférii, začali kedysi stavať v poradí ôsmu stalin-skú výškovku, vežiak, akých je dodnes v Moskve sedem, ale tá ôsma mala byť zo všetkých najväčšia. Prestali, keď Stalin v roku 1953 zomrel. Potom

kritika stalinizmu, Chruščov vystriedal Brežnev, v šesťdesiatych rokoch 20. storočia tu postavili onen hotel, samozrejme, najväčší na svete, pre vyše päťtisíc ľudí. Za Chruščova to projektovali, za Brežneva postavili. Po nástupe Putina tú povestnú obrovskú stavbu, sovietskú pýchu, zrútili, zrovnali so zemou. Dlho tu bolo len rumovisko. Teraz je tu projekt, ktorý stál šesť miliárd rubľov!

Dnes, v časoch karantény, si človek, ktorý to všetko videl, zažil na vlastné oči, s ohromením pripomenie: to všetko malo byť pre dvanásť miliónov návštevníkov ročne! No v takom počte už nepríde. Pre verejnosť sa to začalo pri veľkolepých oslavách 870. výročia založenia Moskvy v roku 2017 – a teraz vidno, ako naprázdno môže, i keď zrejme dočasne, vyjsť úporné ľudské úsilie. Na tomto niekdajšom studenom močaristom predmestí sa dnes nachádza niečo, čo americká odborná tlač zaradila do zoznamu medzi štrnásť najpôsobivejších svetových architektonických projektov našich čias. Pod tým všetkým je podpísaný aj hlavný architekt Sergej Kuznecov, ten predsa vyhlásil súťaž, na ktorej sa zúčastnilo štyristodvadsať spoločností z dvadsiatich siedmich štátov a o výsledku rozhodovala medzinárodná porota. Nebola by to však Moskva, aby sa nehovorilo, že projekt si získal podporu vedenia mesta na čele so Sobjaninom (starostom Moskvy) a zaujal aj prezidenta Putina. Veď ako inak...

■ HLBOKO V PODZEMÍ

Aby sa človek zoznámil s psychikou tohto mesta, môže sa vydať na Taganku, hore je svetoznáme divadlo a aj Solženicynovo centrum. Dolu, osemnásť poschodí pod zemou, som sa dostal do obrovského, roky utajovaného priestoru vytvoreného v tajnosti po prvých atómových sovietskych pokusoch pre prípad jadrovej vojny. Bolo to pre Stalina a vedenie štátu. Sú to ohromujúce veľké podzemné priestory. Postavili ich tí istí, čo stávali úchvatné moskovské metro.

Keď ste tak hlboko pod zemou, najprv sa bojíte, aby nevypli elektrinu a výťahy neustrnuli, aby ste sa dostali hore. Potom si uvedomíte, že vidíte veľkosť vtedajšieho ruského strachu, to sa dá merať týmto rozľahlým priestorom. A nielen to, aj nezmyselnosť veľikánskych podzemných kazemát pre záchranu života na zemi. Treba tam ísť, treba to vidieť, prežiť, tých osemnásť poschodí pod zemou. Lebo keď sa konečne dostanete hore, von, je zrejma celá tá nezmyselnosť nefľudskej novej vlny jadrovej zbrojnice a vypovedávania dnes ešte platných zmlúv obmedzujúcich jadrové zbrane.

Neviem, ako v týchto vírusových časoch budú vyzerat pravoslávne veľkonočné pobožnosti, aj pre našinca napriek ich dlžke také vefavravné. Znejú totiž aj v pôvodnom staroslovanskom cirkevnom jazyku, ruská pravoslávna liturgia je živým pripomenutím starosloviančiny z 11. storočia. Pri televíznych prenosoch na to ruský cirkevný moderátor vždy osobitne upozorňuje a prekladá do terajšej ruštiny. Pravoslávie neopustilo jazyk, z ktorého sa dnešná liturgia zrodila.

Sviečku na rozľučku som zapálil v maličkom chráme na konci Malej Dimitrovky v samotnom strede Moskvy. Dostal som sa tam, keď som hľadal na čísle 23 pôvodnú budovu veľvyslanectva Slovenskej republiky, aby som o jej stave rozpovedal deťom vtedajších slovenských diplomatov, ktoré Moskvu v detstve zažili. Jeden, známy dlhoročný televízny kameraman, neďávno zomrel, druhá žije v Kalifornii. Deti z týchto rodín, ktoré sa však narodili po vojne, žijú v Bratislave, vo Viedni a v Mníchove. Dobre poznajú onú moskovskú adresu ich rodičov, lebo je nezabudnuteľnou spomienkou na neľahké osudy celých rodín, ako aj ich vlastných po dlhé desaťročia po roku 1945.

Ministerstvo organizuje zber dát o dosahu koronavírusu na kultúru

Krízový štáb ministerky kultúry

Ludovít KUSAL – Foto: TASR – Michal SVITOK

Nová ministerka kultúry SR Natália Milanová (OLaNO) prevzala svoj úrad v sobotu 21. marca a hneď od začiatku čelí mimoriadnej situácii zabezpečiť ochranu zdravia zamestnancov rezortu v čase epidémie koronavírusu či existenčným problémom časti kultúrnej obce po strate príjmu. Vláda Igora Matoviča hneď po svojom nástupe zobrala otázku ochrany občanov a zabezpečenia fungovania Slovenska hneď po voľbách veľmi aktívne. Krízový štáb sa snaží zabezpečiť nielen ochranné a zdravotnícke potreby a situáciu v jednotlivých rezortoch sa snažia zvládnuť jednotliví ministri.

Razantne sa snaží situáciu podchytiť aj nová ministerka kultúry Natália Milanová. V rámci svojho rezortu okamžite po nástupe do funkcie zriadila krízový štáb na riešenie ekonomicko-sociálnych následkov vírusu COVID-19 na inštitúcie, organizácie a ľudí pôsobiacich v kultúre. Ministerka si uvedomuje dosah epidemiologickej krízy na celý rezort. Tisíce ľudí prišli zo dňa na deň o príjem a ocitli sa v ťažkej životnej situácii. S krízovým štábom analyzovala výpadky príjmov inštitúcií, ktoré sú v priamej pôsobnosti ministerstva, diskutovali o možných spôsoboch podpory jednotlivých projektov, prípadne o ich presune.

■ DOSAH NA KULTÚRU

„V prvom rade musím povedať, že pred mojim nástupom do funkcie ministerky sa rezort kultúry absolútne nezaoberal následkami šíriaceho sa vírusu na oblasť kultúry. Situáciu nám komplikuje aj to, že v súčasnosti vytvárame absentujúce oddelenia, obsadzujeme pozície na ministerstve a väčšina našich zamestnancov a zamestnankýň je pre prevenciu v domácej karanténe.

Na rezorte sme už zriadili krízový štáb, s ktorým sme vypracovali základné materiály s možnými riešeniami ekonomických problémov v súvislosti s dosahom koronavírusu na kultúrnu sféru,“ povedala ministerka kultúry Natália Milanová s tým, že okrem krízového štábu, ktorý funguje v rámci jednotlivých sekcií ministerstva, plánuje budúci týždeň zapojiť do procesu riešenia aj predstaviteľov a predstaviteľky kultúry. Krízový štáb vypracoval základné materiály s možnými riešeniami ekonomických problémov dosahu koronavírusu na kultúrnu sféru,“ uviedla Natália Milanová.

Jedným z najdôležitejších krokov bolo stretnutie s ministrom práce Milanom Krajniakom. Keďže sektor je, čo sa týka zamestnaneckej politiky, v ňom špecifický, ministerka myslela na tých najzraniteľnejších. „Ide o SZČO, ktoré nemajú súběžne uzatvorený pracovný pomer. Štát im poskytne príspevok na základe poklesu tržieb v porovnaní s priemerom v roku 2019,“ konštatovala po rokovaní. K rozhodnutiam chce dospieť po dohode s kultúrnou obcou, s ktorou prediskutuje návrhy riešení. „Chcem, aby mali prehľad

a zároveň sa mohli aktívne zapojiť do riešenia vzniknutej situácie,“ myslí si. So zástupcami platformy Stojíme pri kultúre sa už stretla a aj s nimi rozoberala následky pandémie koronavírusu na kultúru.

Zástupcovia platformy organizujú zber dát v prieskume dosahu koronavírusu na kultúru. Ide o komplexný súbor informácií priamo od zasiahnutých komunit, ktoré majú dopomôcť rýchlej a adresnej pomoci. Ministerku zároveň ubezpečili, že sú ochotní výsledky prieskumu poskytnúť ministerstvu kultúry, ktoré s nimi bude môcť následne pracovať. Ministerka kultúry Natália Milanová už komunikovala aj s ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Milanom Krajniakom o možnostiach riešenia krízového stavu, v ktorom sa ocitli zamestnanci v kultúre.

■ OBMEDZENIA PRE Maticu

Ministerstvo pracuje v obmedzenom krízovom režime, pri komunikácii s úradom jeho pracovníci žiadajú verejnosť, aby uprednostnili elektronickú komunikáciu – emaily, elektronickú podateľňu. Úrad verejného zdravotníctva od 10.

Osoby zahalené rúškami a v rukaviciach sme doteraz na oficiálnych portrétoch vládných činiteľov nevidali – tento patrí novej ministerke kultúry Natálii MILANOVEJ – uvidíme, aké zásadné zmeny do rezortu prinesie.

marca 2020 zakázal organizovať a usporadúvať hromadné podujatia nielen kultúrneho, ale aj športového, spoločenského či iného charakteru. Z tohto dôvodu organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti rezortu neorganizujú a nesprístupňujú kultúrne podujatia či expozície. Mestá a obce odvetdy všetky kultúrne akcie rušia a nikto si netrúfa odhadnúť, dokedy bude vzniknutá situácia pokračovať. „Toto rozhodnutie sa výrazne dotklo aj Maticy slovenskej, ktorá prestala od marca do odvolania organizovať všetky kultúrne, spoločenské, vzdelávacie i športové podujatia, ktoré sme mali naplánované v rámci programu hlavných aktivít i regionálnej kultúry na tento rok. Bude to výpadok minimálne jednej tretiny – ak nie viac –

z celkového počtu matičných akcií. Ročne ich organizujeme a podporujeme do päťsto. Prehodnocujeme aj zdroje na to vyčlenené. Presúvame ich do iných kapitol – predovšetkým na vydavateľské aktivity. Aktuálne vyrábame aj krátke dokumenty o výročiach dôležitých mílnikov a osobností v tomto roku. Chceme ich v rámci komplikovaného systému výučby na základných školách ponúknuť všetkým školám na Slovensku. Mohli by ich poslať svojim žiakom a tí by si po ich vzhliadnutí zaujímavým spôsobom mohli dané učivo osvojiť. Ponúkame im napríklad hraný dokument o M. R. Štefánikovi, výročí Trianonu a ďalších osobnostiach. Verím, že školy to využijú,“ uviedol pre SNN správca Maticy slovenskej Maroš Smolec.

Historičke Natálii PETRANSKEJ ROLKOVEJ vyšla v Matici slovenskej užitočná publikácia

Ustanovizeň na pozadí politických dejín

KNIHA TÝŽDŇA

Natália Petranská Rolková

**MATICA SLOVENSKÁ
A NÁRODNÁ OTÁZKA
V PRVEJ
ČESKOSLOVENSKEJ
REPUBLIKE**

MATICA SLOVENSKÁ

Monografia je prvou publikáciou, ktorá sa pokúsila zobrazit' dejiny Maticy slovenskej na pozadí politických dejín Slovenska. Dokumentuje vývoj postavenia Slovákov v prvej Československej republike 1919 – 1938. Erudovane a vedeckým štýlom zobrazuje na jednej strane pozíciu a úlohu Maticy v dobovom diani, na druhej strane ponúka širší politický a spoločenský kontext zrkadliaci sa na jej pôde, ako aj v aktivitách jej vedúcich predstaviteľov.

Publikácia mala pôvodne vyjsť v roku stého výročia „oživotvorenia“ MS v roku 1919, preto jej ťažisko je analýza tejto historickej udalosti a následného budovania a pôsobenia MS, jej prvých krokov, spolupráce s inými organizáciami a konštituovanie jej nových štruktúr – inštitučných aj spolkových. Ide najmä o prebudovanie matičného života, obnovujúce valné zhromaždenie MS, tvorbu a prijatie stanov MS a personálne obsadenie vrcholných orgánov MS. Autorka sa podrobne venuje augustovým slávnostiam v roku 1926, sporu o Pravidlá slovenského pravopisu a následnému prelomovému valnému zhromaždeniu MS v máji 1932. Čitateľa zaujme téma spisovná slovenčina ako politikum, obdobie priprav Pravidiel slovenského pravopisu, ale aj reakcie MS a odbornej verejnosti na nové Pravidlá slovenského pravopisu. Valné zhromaždenie MS 1932 bolo určite dôležitým medznikom nielen v matičných, ale aj v národných dejinách Slovákov. Cesta matičnej delegácie do USA v rokoch 1935 – 1936 silno rezonovala v matičnom živote. Podrobnejšie si všima osobnosti formujúce tvár MS, akými boli najmä Jozef Škultéty, Štefan Krčméry či Jozef Čiger Hronský. Kniha nám približuje projekt Slovenskej národnej knižnice a postoje Maticy slovenskej po 6. októbri 1938, keď sa Slováci a Slovensko stali po prvýkrát samostatným subjektom medzinárodného práva. Autorka vychádza prevažne z archívnych materiálov a zo súdobej tlače, prináša tiež bohatý faktografický materiál v prílohe. Ide o stanov MS, personálne zloženie najvyšších orgánov MS (1919 – 1945), vedecké a umelecké odbory Maticy slovenskej a vývoj členskej základne Maticy slovenskej. Úloha MS v historickom procese emancipácie slovenského národa nie je ani náhodná, ani zanedbateľná. Bez jej poznania by bol obraz danej éry nekompletný či dokonca skreslený.

Vedeckými recenzentmi publikácie sú prof. PhDr. Róbert Letz, PhD., doc. PhDr. Ivan Mrva, CSc., a PhDr. Pavol Madura.

Peter Mulík

MEDAILÓN

Kára plná bolesti (1985), Južná pošta (1987) či Šipová Ruženka (1990) – hádajte, čo majú tieto diela filmovej tvorby na Slovensku spoločné? Podpis režiséra, scenáristu a dramaturga Stanislava Párnického, ktorý sa jedenásteho apríla dožíva sedemdesiatich piatich rokov.

Stanislav Párnický patrí medzi najaktívnejšie osobnosti filmovej a televíznej tvorby na Slovensku. Jeho snímky výrazne ovplyvnili podobu domácej kinematografie osemdesiatych a deväťdesiatych rokov 20. storočia.

Režisér S. Párnický má sedemdesiatpäť rokov

Charakteristikou tvorby režiséra Stanislava Párnického sa postupne jeho zrením stala akcentovaná dynamickosť, nápaditosť, detailizovanie vyjadrovanej témy a jej motívov, pestrá obraznosť, invenčné stvárňovanie obsahu s dôrazom na asociatívnosť a pointu výpovede.

Narodil 11. apríla 1945 v Piešťanoch. Zaujal už počas štúdiá divadelnej réžie na Vysokej škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave inscenáciou jednoaktoviek *Tiger a Stenotypisti* (Divadelné štúdio VŠMU, 1967), za ktorú získal cenu za réžiu na festivale študentských divadiel v nemeckom Erlangene. Neskôr počas pôsobenia v Slovenskej televízii v priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych rokov 20. storočia sa podpísal pod diela *Straty a nálezy* (1975), *Americká tragédia* (1976), *Chlapec z majera* (1980), *Najatý klaun* (1980), *Zbožňovaná* (1980), *Cukor* (1982), *Hlbkový rekord* (1985) či *O mužoch, ženách a deťoch* (1986), ktoré vzbudili záujem porôt na mnohých festivaloch.

V roku 1985 prešiel na bratislavskú Kolibu do Slovenskej filmovej tvorby. Upozornil na seba psychologickou drámou *Kára plná bolesti* (1985), dejovo situovanou do prostredia slovenskej dediny v čase druhej svetovej vojny. Úspech mu priniesla aj dráma *Južná pošta* (1987), za ktorú v roku 1988 získal Osobitnú cenu Filmoveho festivalu pracujúcich. V roku 1995 nakrútil pokračovanie filmu *Štefana Uhra Pásla kone na betóne* (1982) pod názvom *... kone na betóne, kde rozvíja osudy ústrednej ženskej hrdinky*. V roku 1990 sa Párnický podieľal na vzniku Filmovej a televíznej fakulty VŠMU v Bratislave. Je členom Slovenskej filmovej a televíznej akadémie. (kl)

HUMORESKA

Ďalší pseudovedec zahynul pri svojej vedeckej činnosti. Aj keď Američan rozhodol sa napodobniť Rusa Jurija Gagarina, ktorý v apríli pred päťdesiatimi deťmi rokmi obletel Zem. Americký vedec samouk v Kalifornii zostrojil raketu na parný pohon a osobne ju vyskúšal. Na Zem hneď po štarte dopadol padák. Raketa bez padáka o pár sekúnd neskôr. Z väčšej výšky, natvrdo. Vedec samouk sa pokúšal dokázať svoju teóriu, že Zem je plochá. Na mieste, kam dopadol aj s raketou, plochá skutočne bola. Pred dopadom. Po dopade tam vznikla jama. Teória plochej Zeme je obľúbená u konzervatívnych moslimských imámov. Dostali návod, ako sa o tom osobne presvedčiť. Do Kalifornie

nie kvôli tomu ani nemusia cestovať. Púšti majú v svojich a v spriatelenej krajine viac než dosť. Darwinova cena je ako bonus.

Pokusy amatérov sa väčšinou končia podobne. Nie najlepšie. Vo všet-

nomiky a spoločnosti DESI na dvadsiatom treťom mieste z dvadsiatich ôsmich hodnotených. Trinásť percent Slovákov sa ešte nikdy nepripojilo na internet. Sociálne siete nám nepatria. Twitter v USA zrušil sedemdesiat

Odhady agentúr kopírovali smer vetra a tok peňazí. Sociálne siete sa stávajú stále viac asociálnymi. Rečnicke cvičenia pohlavárov strán preplňovali mediálny priestor. K tomu organizované autobusové púte a zhromaždenia

lecké výklady dejín a ich prepájanie na súčasnosť. Provokovanie nedodržiavaním jazykového zákona. Namiesto konštruktívnych návrhov na zlepšovanie života obyvateľov Slovenska. Ale často aj úprimný záujem ľudí, ktorí prichádzali na mítingy a zaujímali sa o svoju budúcnosť.

Neodvozieme sa, ktorá agentúra vyhrala voľby. Zostáva nám len veriť a dúfať, že to nebola práve tá izraelská agentúra, ktorá vyhrala naše prezidentské voľby. V Čiernej Hore mala pritom pár vrúbikov. Pokus o štátny prevrat, pokus o atentát na čiernohorského predsedu vlády. Permanentný pokus o štátny prevrat sme mali už dlho pred očami a na uliciach aj u nás. Veď uvidíme. Za služby profesionálov treba totiž skôr či neskôr zaplatiť.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

Pokusy a činy amatérov predpovedajú katastrofu

kom. Vo volebnej kampani, v riadení štátu, v kradnutí a vraždení, obchodovaní s pozemkami. Najlepšie je obrátiť sa na profesionálov. Reklamné kampane takmer všetkých politických strán viedli experti z Izraela. Treba uznať, že internetový mediálny priestor mali vynikajúco podchytený. Najmä strany bývalej opozície. Lenže Slovensko je v európskom indexe digitálnej eko-

úctov, ktoré obhospodarovali troji prezidentského kandidáta Bloomberga. Mesačne každý z nich inkasoval dvetisícpäťsto dolárov. Šepkaná informačná agentúra JPP hovorila o šesťsto eurách pre slovenských trolov.

Internetové médiá posledný čas praskali vo švíkoch. Videá sa nahrávali, mixovali, zliepali, uverejňovali. Photoshop slávil víťazstvo nad realitou.

iných strán. Hádzanie skál na rečníkov. Polopriemyselne vyrábané mávadlá, transparenty, plagáty. V Iráne prekvitá biznis firma na výrobu amerických a izraelských zástav. Mesačná spotreba na spaľovanie počas demonštrácií je dvetisíc kusov. Prepieraná špina, zneužívanie nešťastia ľudí, opakovanie lží, poloprávdy a kydanie na oponentov ako pracovná metóda. Chcelibybyť zna-

SEBAOBRAHA

Nielen na Slovensku, ale aj po celom svete je v súčasnosti najhorúcejšou témou koronavírus COVID-19. Svetová zdravotnícka organizácia označila tento stav za svetovú pandémiu. Podľa mnohých analytikov nás v Európe to najhoršie ešte len čaká. Aké sú, respektíve aké budú následky tejto blížiacej sa katastrofy? Najviditeľnejším globálnym následkom bude ekonomická kríza, ktorá svet neminie. O nej sa už hovorilo aj pred vypuknutím vírusu v Číne, momentálny stav to len umocňuje.

Svetová ekonomika citeľne upadá

Svetová ekonomika sa rúti do recesie. Jednou z príčin môže byť aj „neudržateľný“ udržateľný rast. Teória udržateľného rastu je nepriradená a v súčasnosti sa to ukazuje v plnej nahote. Niektorým, ktorí sú zodpovední za zhoršenie svetovej ekonomiky, tento vírus prišiel takpovediac vhod. Preto sa objavil názor, či koronavírus nebol vyvolaný zámerné, ako to naznačujú konšpiračné teórie. Ide však skôr o otázku zodpovednosti voči ekonomike a tento vírus môže poslúžiť aj ako výhovorka pre stav ekonomiky vo svete. Výroba sa zníži, podniky prestanú vyrábať, znížia sa zisky a svetová ekonomika pôjde hlboko do recesie. Ľudia začnú byť ešte viac závislí od pôžičiek z bánk, ktoré sú aj lepšie kontrolovateľné. Svet sa stal až príliš globálny a takáto prepojenosť nie je zjavne všetkým po vôli.

Ekonomické nebezpečenstvo koronavírusu je oveľa väčšie ako jeho zdravotné riziká. Ľudské utrpenie môže prísť vo forme choroby alebo smrti. No môže to byť aj neschopnosť platiť účty či strata domova. Najviac utrpia menšie firmy, ktoré už teraz zostali bez potrebných produktov či základných materiálov. K poklesu dodávok prispelo zatvorenie tovární v Číne, ktorá je najväčším exportérom na svete a od jej dodávok závisí tretina celej výroby sveta. Existuje aj koordinovaná snaha ekonomicky poškodiť západné krajiny a odradiť ich od agresívnej obchodnej politiky, akú zaviedol Donald Trump. Čína sice ekonomicky i ľudsky za epidémiu koronavírusu zaplatila, no jej obchodným záujmom bude vyhovovať oslabenie ekonomiky USA a ukončenie vzájomnej obchodnej vojny. Ďalším faktorom je rusko-saudská ropná vojna. Zhruba tridsaťpercentný pokles ceny ropy Moskve ani Rijádu krátkodobu neuškodí, no USA si to nemôžu dovoliť. Takýto stav by mohol viesť ku kríze amerického ropného priemyslu, a tým i k prepúšťaniu až k celkovej recesii.

Jedným z mála pozitív tejto krízy je zlepšenie ovzdušia nad najviac postihnutými krajinami, najmä v Číne a Taliansku. Zastavila sa výroba niektorých podnikov, znížila sa migrácia. Ale svet, ktorý nás čaká po prežití koronavírusu, už nikdy nebude ako predtým. Generácie, ktoré nezažili vojnu, si možno konečne prehodnotia hodnotový rebríček a zistia, že nič nie je isté a vyššia úroveň blahobytu nie je samozrejmosťou.

Peter SCHVANTNER

Liberalizmus sa úporne usiluje zlikvidovať národnú identitu a silný štát

Koronavírus pochoval globalizáciu

Radoslav ŽGRADA – Kresba: Andrej MIŠANEK

Epidémia koronavírusu zasiahla svet s doteraz nevidanou silou, akú v moderných dejinách ešte v čase mieru nezažil. Stále sa nedá presne predikovať, ako dlho bude trvať a v akej intenzite. Pomaly sa však blížime k bodu, keď ekonomické dosahy sa stávajú hrozivejšími ako tie zdravotné. Už dnes však môžeme s istotou povedať, že svet po COVID-19 nebude už nikdy tým svetom ako pred pandémiou. Najciteľnejší úder bude zasadený globalizácii a liberalizmu ako jej ideologickému palivu. Epidémia zmení svet aj nazeranie na národný štát.

Koronavírus a následnú hospodársku krízu najlepšie zvládnu silné štáty, ktoré dokážu garantovať autoritu, občiansky poriadok a sociálnu spravodlivosť, na rozdiel od liberálneho otvoreného štátu. Takým príkladom je Čína. To isté platí aj o sebestačnosti – čím viac je štát sebestačný a menej závislý od globálnych procesov, tým odolnejší bude voči tejto kríze.

LIBERALIZMUS KRÍVA

Dôležitá je nielen úroveň organizácie toho či onoho národa, ale takisto socioekonomická funkcia jeho štátu. Liberalizmus, glorifikujúci individualizmus až do extrémnych podôb sa dlhodobou snahou narušiť a zlikvidovať národnú identitu, silný štát a spolupatričnosť občanov, ktorá je v praxi najpevnejšia tam, kde je najmenej liberalizmu a kde sa zachovali kultúrne a etnické homogénne spoločenstvá. Ukazuje sa, že liberalizmus a globalizácia ako dva základné fenomény dnešnej doby kompletne zlyhali a sú prekonané. Európske krajiny navzájom uzatvárajú svoje hranice a vyberajú si svoje vlastné riešenia na zvládnutie epidémie, navyše začínajú medzi sebou súperiť o ochranné a lekárske prostriedky. Dokonalou ukážkou európskej solidarity bolo zadržanie zdravotných pomôcok v Nemecku, „veľký ochranca sveta“ Spojené štáty americké sa zatvorili pred Európou, nik s výnimkou Číny, Ruska a Kuby sa neponáhľal s pomocou Taliansku. Súčasná situácia jasne dokázala slabosť myšlienky globalizácie a potrebu vrátiť národom hranice a štátnu suverenitu jednotlivých krajín.

Opätovne sa vrátila do hry úloha administratívneho štátu, ktorý sa neoliberalná ideológia minimálneho štátu snažila vytesniť. V čase kríz sa vždy v plnej nahote nakoniec ukáže, že liberalizmus je mýtus na prospech veľmi úzkej najbohat-

šej skupiny ľudí západného sveta a dlhodobu nevie reprodukovať spoločnosť. Neoliberalná globalizácia, a teda myšlienka, že štát nemá inú úlohu, len lákať nadnárodný kapitál a zľavovať sociálne a environmentálne štandardy – povestný beh na dno –, aby sa efektívnejšie zapojil do globálnej deľby práce, len hygienizoval domácu spoločnosť v záujme nadnárodných korporácií a silných globálnych hráčov. Globalizácia, ktorá nie je schopná riešiť skutočné

hrozby, dokonca ich prehľubuje, bude pomaly umierať, keďže si ľudstvo na príklade smrťacej hrozby uvedomí, aké riziká prináša, a štáty si uvedomia, aké sú zraniteľné, ak krajiny niektoré procesy nemajú pod kontrolou. Po každej veľkej kríze, vojne či pandémii ľudia ďaleko viac začínajú uvažovať nad prežitím spoločnosti ako celku a o to viac si kriticky uvedomia, že súčasný systém nahráva len individuálnym záujmom svetovej plutokracie.

BESEDNICA

Sme svedkami nečakanej pandémie, ktorá prináša v súčasnosti veľké problémy. Koronavírus ukázal veľkú zraniteľnosť človeka, ale možno nám pomôže v tom, aby sme sa naučili byť sami so sebou, aby sme si uvedomili našu krehkosť a ohrozenosť nášho života. Okrem iného sa veľmi vyjavuje povaha ľudí. A tá je vo väčšine prípadov na zaplakanie. Je neuveriteľné, koľko je okolo nás cynizmu. Koľkokrát sa na sociálnych sieťach stretávam s výzvami, vraj „o nič nejde“, veď na to umierajú len starí a chorí ľudia...

Fungovanie spoločnosti nie je založené na tom, že sa budem cez periskop tešiť, ako zomierajú a trpia ostatní, lebo na mňa to ešte neprišlo, ale na vzájomnej spolupatričnosti a pomoci. Reálne čísla a apel na uvedomenosť a zodpovednosť občanov je presne to, čo by mali médiá robiť. Bez ohľadu na vládne opatrenia ide v prvom rade o prístup a mentálne nastavenie jednotlivca. Preto v niektorých krajinách stačia mäkkšie opatrenia a v iných nepomôžu ani tie najtvrdšie, aj keby tam umierali ľudia po stovkách. Len ma mrzí, že tí prví doplácajú na tých druhých.

Ako postupovať? Liečivá pritom máme vo vlastných rukách, len ich nedostatočne využívame. Ľudia, ktorí kontinuálne zamorujú vlastné vedomie negatívnou informáciou v rôznych formách, teda sú mentálne nedisciplinovaní, vytvárajú potenciálne najväčšie predpoklady, aby sa im ich mentálna projekcia uskutočnila,

efekt je negatívny placebo efekt. Ide vlastne o očakávanie zlych vecí. Ak sa nám podarí v našej mysli vytvoriť vakcínu proti strachu, pomôžeme lekárom, zdravotným sestram a mnohým ďalším. V čase krízy musí každý individuálne ukázať svoju vnútornú silu a pohnúť sa ďalej. Hovorí sa, že všetko zlé je

Taký je nocebo efekt

Dušan PIRŠEL – Ilustrácia: Andrej MIŠANEK

prípadne aj ich blízkym, na ktorých majú tieto individuá vplyv. Ak je takýto stav mysle ich normou, tak v situácii, keď treba už reálne prepnúť na opačný pól, im to prosťe nejde, aj keď to skúsia, preto to zavrhnú. Lenže na mentálnej úrovni inej cesty niet. Teraz sa jednoducho treba venovať tomu, čo štandardne predtým. Dôležitý je relax pri sebaavdelávaní alebo inej príjemnej aktivite. Netreba pasívne vyčkávať na koronavírus, ale treba sa mu brániť vopred, a to aj pozitívnym myslením. Po mentálnej stránke platí nevytvárať nocebo efekt. Nocebo

aj na niečo dobré. Tieto časy sú naozaj dobrou a vhodnou príležitosťou na to, aby sa človek zastavil a rozmyšľal najmä o zmysle života ako takého, aj o zmysle vlastného života. Verím, že takéto časy budú pre mnohých aj zdrojom poučenia z toho, čo sa deje okolo nás i uprostred nás – v našom vnútri, uprostred našich rodín a uprostred priateľov a známych.

Zmena paradigmy myslenia a následne aj konania ľudstva vo väčšom súlade s prírodou bude zrejme len postupná za predpokladu, že príroda ho nepritlačí

UNIÁ ZASPALA

V západnej Európe globalizmus zbral nádej mnohým príslušníkom strednej triedy na lepšiu sociálnu mobilitu a živobytie obecné tým, že ich pracovné príležitosti vyviezol kvôli navýšeniu zisku do krajín s nižšou cenou práce, pracovnými a environmentálnymi štandardmi. To všetko dohromady spôsobilo, že predtým bohatá západná populácia, ktorá si dokázala aj niečo ušetriť, je dnes zadlžená. U nás sa o to postarala devastácia po osemdesiatom deviatom v podobe divokej privatizácie, ktorú následne dorazil výpredaj strategických podnikov do zahraničia za Dzurindovej vlády, čo spôsobilo stratu potravinovej aj priemyselnej sebestačnosti, nehovoriac o všeobecne rozšírenej korupcii počas celého ponovembrového vývoja.

Epidémia obnažila aj ďalší aspekt globalizácie – okrem zmiznutia ľudí z našich miest nie je možné prehliadnuť aj zmiznutie Európskej únie. Brusel sa nezmohol absolútne na nič, o to grotesknejšie je sledovať, ako až 19. marca prišiel s desaťbodovou výzvou na riešenie situácie, ktoré národné štáty už dávno prijali. Dôležitejšiu úlohu, dúfajme, zohrá EÚ pri koncipovaní programu pomoci zasiahnutým ekonomikám po opadnutí epidémie.

NÁRODNÝ ŠTÁT

Uvidíme, či bude rovnaká ochota zachrániť reálnu ekonomiku tak, ako bola po vypuknutí hypotekárnej krízy v roku 2008 pri zachraňovaní finančného sektora. A či podporu dostanú aj malí ekonomickí hráči, či už sú to živnostníci, malé a stredné podniky, alebo sa opäť zvýhodnia veľkí producenti, ako sme to mohli vidieť prednedávnom v americkom Kongrese. Slovensko musí pomôcť všetkým vzhľadom na dominantné postavenie automobilového priemyslu, ako aj myslieť na živobytie drobných podnikateľov. Treba si definovať náš národný záujem, obnoviť potravinovú sebestačnosť, zvýšiť ekonomickú suverenitu, budovať lokálnu ekonomiku – teda posilňovanie odolnosti voči vonkajším šokom, v politickej rovine budovať akcieschopný národný štát. Do konca epidémie je ešte ďaleko, navyše nás čaká následná ekonomická kríza, musíme vytrvať. Isté však je, svet, ako sme ho poznali doteraz, sa už definitívne zmenil.

ešte drsnejšie do kúta. Ľudstvo ako celok zostáva ešte stále nepoučiteľné. Aj v týchto dňoch sa v médiách oveľa viacej píše a hovorí o „krivkách rastu“ než o primeranom a funkčnom návrate človeka k prírode.

Našich predkov sužovali oveľa väčšie epidémie, ako je terazšia COVID-19 – I. časť

Morové rany decimovali svet od stredoveku

Ivan MRVA – Ilustrácie: archív autora

Slovensko i celý svet sú v súčasnosti postihnuté epidémiou dosiaľ neznámeho koronavírusu. Pri triezvom uvažovaní sa zdá, že je to viac mediálna a politická bublina a skutočné nebezpečenstvo od mikroskopického zškodníka nám nehrozí, ale od tých, čo plánujú využiť strach z ochorenia, aby obmedzovali, kontrolovali a trestali. Uvidíme, čo bude nasledovať.

Európa i naše Slovensko za posledných sedem storočí ohrozovali a decimovali oveľa nebezpečnejšie a ničivejšie pandémie, ako spôsobuje tento nepatrný Covid-19. Mor a cholera popri iných infekčných chorobách si vyžiadali desiatky miliónov obetí. Takmer všetky morové a cholery epidémie mali svoj pôvod v Ázii, odkiaľ už za panovania cisára Justiniána (527 – 565) prenikol prvý známy mor, ktorý od roka 541 pustošil obyvateľstvo Byzantskej ríše. Vzhľadom na riedke osídlenie k nám, našťastie, neprenikol.

■ MOROVÉ RANY

Prvá globálna morová epidémia sa začala v štyridsiatych rokoch 14. storočia. Tiež sa rozšírila zo strednej Ázie, odkiaľ ju na Krym zaviezli Tatári zo Zlatej Hordy, ktorí sa pokúšali dobyť mesto Kaffa, ovládané Janovskou republikou. Aby zlomili odhodlanie obrancov, katapultmi za hradby vystreľovali morom nakažené mŕtve telá. V Kaffe sa začala písať prvá kapitola biologickej vojny a zároveň tu bol začiatok obrovskej tragédie stredovekej Európy, ktorá si vyžiadala asi dvadsaťpäť miliónov ľudských životov.

Janovské lode zavliekli mor do Konštantínopolu a na Sicíliu. Na jeseň 1347 dorazila do sicílskej Messiny janovská loď, na ktorej väčšina posádky počas plavby zomrela na morovú nákazu. Zakrátko epidémia kosila nielen obyvateľstvo Sicílie, ale aj na pobreží Francúzska, kde najviac spustošila mesto Marseille. Ľudia si uvedomili, že nákaza sa roznáša najmä na lodiach, a tak vo Francúzsku každé plavidlo muselo štyridsať dní kotviť na mori a až potom ho pustili do prístavu. Francúzska číslovka 40 – quarante (karant), sa stala základom všeobecne rozšíreného slova karanténa, ktorú dnes bezprostredne zažívame.

■ ČIERNA SMRŤ

Námorná karanténa však nedokázala epidémiu zastaviť, za obeť jej padli stotisíce obyvateľov Francúzska i Pyrenejského polostrova. V máji 1348 v Avignone, kde v tom čase sídlil pápež, pochovávali denne tisícstýristo obetí pandémie. Len v tomto meste zomrelo okolo päťdesiat tisíc ľudí. Nakazenému sa na tele objavili tmavé krvácajúce škvrny, zachvátila ho horúčka a ťažký kašeľ. V konečnom štádiu obeť postihli krče vyvolané zlyháváním pľúc. Aj preto morovú epidémiu nazývali čierna smrť. V Taliansku pustošila takmer tri roky. Vo Florencii napočítali vyše šesťdesiat tisíc mŕtvych.

Najznámejším svedkom epidémie bol Florentin Giovanni Boccaccio, ktorý v románe Dekameron zanechal opis jej desivého vyciňania. Mnohé talianske mestá a dediny zostali bez obyvateľstva. Cez Benátky a Alpy mor prenikol do Nemecka, Švajčiarska a Rakúska. V prístavnom meste Lübeck, ktoré len pred krátkym časom pre množstvo nových obyvateľov museli rozšíriť, zomrelo až deväťdesiat tisíc ľudí, v Bazileji pätnásť tisíc.

V roku 1349 epidémia preskočila do Británie, potom aj do Škandinávie a severného Poľska. Ani Rusko nezostalo ušetrené, od roka 1351 aj tu zúrila na napokon sa vrátil tam, odkiaľ prišiel, do Tatármi ovládanej Zlatej Hordy. Na európskom kontinente pandémie vyludnila asi dvestotisíc dedín a miest a na jej následky zomrela takmer tretina obyvateľov. Tragické následky mala táto epidémia aj na Blízkom východe, v Sýrii, Egypte, Iraku aj Perzii a v počte obetí nezaostávali za Európou. O najväčšej epidémii stredoveku nemáme zo Slovenska žiadne správy, masové úmr-

tia nie sú zaznamenané ani v Bratislave, hoci v neďalekej Viedni mor zúrila plnou silou v roku 1349 a množstvo obyvateľov zo strachu pred nakažením ušlo z mesta na vidiek. Tragiku tohto obdobia prehlbili aj masové pogromy na Židov vo viacerých európskych krajinách. Kládlo sa im za vinu, že práve oni sú pôvodcami epidémie a jedovatými práškami otravujú verejné studne i vzduch.

Pustošivá morová epidémia k nám

Morovej epidémii v Bazileji podľahli tisícky obyvateľov.

zavítala v roku 1509. Rozšírila sa z Viedne na Záhorie, potom do okolia Trnavy. Vyčítala aj za Dunajom, v Győri, vo Veszpréme a v Budíne. Panovník Vladislav II. aj s deťmi zo strachu ušiel z budínskeho kráľovského paláca do Prahy. Mnohé dediny na Záhorí zostali ľudoprázdne. Po skončení epidémie zemskí páni lákali na pusté majetky osadníkov najmä z Chorvátska, kde už šarapatili Turci. Prví chorvátski kolonisti, ktorí prišli do Lamača okolo roka 1513, spomínali, že južné Záhorie bolo pusté, niekdajšie polia pokrývali húštiny a v nich sa skrývali zbojníci.

■ VOJNY S TURKAMI

Epidémia spustošila mnohé dediny na dolnom Považí. V Šintave bolo päťdesiat chalúp prázdnych, v Pate štyridsaťjeden, vo Veľkej Mači dvadsaťpäť, v Červeníku až sedemdesiatdva. V Križovanoch nad Dudváhom zo štyridsiatich štyroch rodín prežilo pohromu len šesť. Po roku 1526 stále častejšie do Uhorska vnikali oddiely Turkov a od roka 1541 kontrolovali južnú a strednú časť kráľovstva. Vojny s Turkami prispeli k rozšíreniu morových epidémií, keďže mnohí osmanskí bojovníci prichádzali z Ázie, kde bola kolíska nákazy. Paradoxne však mor, ktorý na severnom Slovensku zúrila od júna do konca septembra 1545, sa k nám rozšíril z Poľska. Spustošil najmä Spiš, kde bolo trinásť mestečiek v poľskom zálohu. Levočský kronikár zaznamenal aj počty obetí, vzhľadom na počet obyvateľov boli mimoriadne vysoké – v Kežmarku zomrelo tisícštyristo, v Levoči osemsto a v Spišskej Novej Vsi šesťsto ľudí.

■ ORDO PESTIS

V septembri 1554 sa opäť na Spiši šírila mor. Našťastie, epidémia nebola taká zhubná ako pred deviatimi rokmi, v Levoči za jeden mesiac zapríčinila smrť dvesto občanom. V tomto období na pokyn cisára Ferdinanda I. lekárska fakulta Viedenskej univerzity vypracovala súbor opatrení v prípade vypuknutia morovej epidémie. V roku 1562 Ferdinandovo Ordo Pestis (Morový poriadok) vytláčili a rozoslali do slovenských stolíc a magistrátom miest. Viaceré spomedzi tridsiatich siedmich bodov poriadku sú aj z hla-

diska modernej bakteriológie, hygieny a prevencie na vysokej úrovni. Ak by sa dôsledne dodržiavali, nepochybne by naši predkovia oplakávali oveľa menej obetí rôznych pandemicí, ktoré naše Slovensko v nasledujúcich storočiach postihli.

Za pätnásťročnej vojny s Turkami v roku 1600 opäť šarapatil mor. Podľa údajov levočského kronikára iba v samotnej Levoči pomrelo tritisícpäťsto osôb. Niektoré dni pochovali až osem-

štvrtou v poradí v 17. storočí, nie však poslednou. Najviac obetí si vyžiadala v Hrabušiciach, Podolínci, vyludnila banské mesto Smolník. Veľmi trpeli aj Kežmarok a Levoča, kde pomrelo osemsto osôb.

Pamätný mor s katastrofálnymi následkami najmä na západnom Slovensku u nás aj v susednom Rakúsku zúrila v roku 1679. Epidémia sa najprv objavila vo Viedni začiatkom januára 1679.

Lekár na ceste k nakaženému v maske a ochrannom plášti

Údaje ju dovliekli balkánski obchodníci s vínom. Vysoká hustota obyvateľstva v hlavnom meste Habsburskej ríše bola živnou pôdou pre jej bleskovú rozšírenie a strašné následky. Panovník Leopold I. vydal novelizovaný Ferdinandov morový poriadok a s rodinou ušiel do Prahy. Do konca novembra len v samotnej hradbami obtočenej Viedni zomrelo 49 486 ľudí, na videnských predmestiach ďalších asi tridsaťtisíc. Epidémia tu kulminovala v júli, keď za mesiac pochovali sedemtisícpäťsto videnských občanov všetkých vekových kategórií.

■ POGROMY NA ŽIDOV

Nevidaným umiernením roztrpčení Viedenčania sa vrhli na Židov, ktorých považovali za príčinu pohromy. Židia poutekali z mesta a mnohí našli azyl na Slovensku. Tak sa však nákaza rozšírila na Žitný ostrov, do Bratislavy a v auguste zasiahla už aj Prešov. V septembri mor zúrila aj na Spiši, zasiahol Spišské Podhradie, kde si vyžiadala tisícpäťsto životov. V Levoči nakaže podľahlo štyristo ľudí. Epidémia citelne postihla Kežmarok, Vrbov, Spišskú Sobotu aj Poprad. Katastrofálny priebeh mala na západnom Slovensku a najmä v Bratislave. Jej priebeh a následky podrobne opísal mestský lekár Dr. Karol Rayger starší.

■ PARALYZOVANÝ ŽIVOT

Nakazený vzduch sa šíril ulicami mesta a kto mohol, ten z Bratislavy ušiel. Ani arcibiskup Selepčeni sa vo svojej rezidenции necítil bezpečne a utiahol sa do Marianky, rozutekali sa aj úradníci Uhorskej komory a guberniálnej správy na čele s gubernátorom Ampringerom. Život v meste bol na niekoľko mesiacov úplne paralyzovaný, obchody zostali zavreté, remeselníci nepracovali, dovoz potravín do Bratislavy uviazol na mŕtvom bode. Strach pred nákazou vyhnal mnohých Bratislavčanov za hradby do vinogradov, iní zas prespávali na brehoch Dunaja v člnkoch, v stanoch a v chatrčiach. Územie mesta nemohli už opustiť, lebo na hraniciach chotára patrolovali vojaci a nikoho neprepustili. Chorých odvádzali do morového špitála na Lazaretskej ulici, kde masovo umierali. Špitál museli rozšíriť o provizórne drevené baraky a za špitálom narýchlo

Námestie v Banskej Štiavnici s majestátnym Mariánskym stĺpom

zriadili cintorín, ktorý bol o krátky čas plný čerstvých hrobov. Situáciu ešte zhoršili prudké lejaky a dunajská povodeň, ktorá strhla stany a provizórne baraky aj s obyvateľmi.

Čierna smrť pustošila Bratislavu a okolie do novembra 1679 a údajne si vyžiadala až dvanásťtisíc ľudských životov. Mesto zostalo takmer ľudoprázdne, až kým sa nezačali postupne vracat tí, čo zavčasu ušli. Na schöndorfskom a dunajskom predmestí prežilo len šesť rodín. Z vďaky za skončenie epidémie bratislavskí meštania na kopci nad poddanskou obcou Lamač nechali postaviť kaplnku zasvätenú sv. Rozálii, ochrankyni pred morovou nákazou. Keď v roku 1691 opäť z Malej Ázie hrozila morová nákaza, na príkaz cisára Leopolda I. dal kardinál Leopold Kolonič vypracovať osobitne pre Uhorsko určený morový poriadok. V prípade rozšírenia epidémie sa zakazovalo čapovanie vína a piva, konanie procesií a aj bohoslužieb, nesmelo sa predávať šatstvo ani posteľná bielizeň, pri krste dieťaťa mohli byť prítomné len tri osoby a na svadobnom veselí nanajvyš dvanásť zdravých hostí. Tí, čo prichádzali z cudziny, sa museli preukázať pasom, a aj keď nejavili známky choroby, zostali na hranici štrnásť dní v karanténe v osobitných barakoch. Boli to obmedzenia, aké sú v platnosti aj v súčasnosti.

■ MARIÁNSKE STĹPY

Ani najprísnejšie protiepidemiologické zásady však nedokázali zabrániť ďalšej morovej nákaze. U nás vypukla po tuhej zime ešte počas posledného kuruckého povstania v roku 1710. Mor najprv pustošil na východe územia. Vrchnosť zriadila sanitárne kordóny, ktoré mali zabrániť rozšíreniu epidémie na západ, ale už koncom roka mor zúrila v stredoslovenskej banskej oblasti, v Banskej Štiavnici zomrelo až šesťtisíc ľudí. Keď tu epidémia ustúpila, magistrát nechal postaviť na námestí krásny barokový morový stĺp, ktorý je ozdobou mesta. Rovnaké morové stĺpy nájdeme vo viacerých slovenských mestách, postihnutých morovou katastrofou v tejto dobe. Jeden stojí na námestí v Trenčíne, kde v roku 1710 zomrelo tisícšesťsto ľudí, ďalší v Nitre, Kremnici, Košiciach a napokon aj v Bratislave. Niekdajšie hlavné mesto Uhorska, pamätajúc na epidémiu pred tromi desaťročiami, urobilo prísne sanitárne opatrenia, okolo mesta sa tiahol strážny kordón a bez pobytu v karanténe nikto nebol do Bratislavy vpustený. Celý rok 1711 zostalo mesto od epidémie ušetrené. A tak sa v máji mohla uskutočniť aj korunovácia Karola III.

Bratislavskí obyvatelia na rozdiel od videnských židobojcov považovali nákazu za trest Boží za svoje veľké hriechy, kolenačky sa modlili, kajali a postili. Už v septembri 1713 sa začala zbierka na morový stĺp Svätej Trojice, ktorý dodnes zdobí torzo Rybného námestia. Zdá sa, že morový stĺp, vrúcne modlitby a pokánie zabránili vypuknutiu ďalšej epidémie tohto druhu. Svojím dielom k tomu prispelo aj prísnejšie dodržiavanie karanténnych a sanitárnych opatrení v celej krajine. Na záver treba ešte poznamenať, že s výnimkou roka 1739, keď sa v Uhorsku opäť vyskytla morová epidémia, ale len v menšom rozsahu, rozsiahle pandémie pľúcneho moru už krajinu prestali sužovať. Na ich miesto v 19. storočí nastúpila cholera a potom španielska chrípka. Celkovým počtom obetí, žiaľ, prekonal všetky morové pohromy. Ale o tom až niekedy nabuduce.

Pokračovanie v budúcom čísle

INZERCIA

JAR S KNIHOU

Vydavateľstvo Matice slovenskej,
M. R. Štefánika 25 / A, 036 01 Martin
tel.: (043) 324 04 23
objednavky@vydavatel.sk
www.vydavatel.sk

Milí priatelia, tohoročná jar je síce boľavá a ťaživá, ale stále platí, že dobrá kniha je tým najvernejším priateľom a spoločníkom, ktorý vás nakazi nanajvýš ak dobrou náladou alebo kúskom poznania. A naše internetové knihkupectvo www.vydavatel.sk pracuje naplno aj v čase karantény. Okrem tejto výberovej jarnej kolekcie kníh na každú príležitosť máme pre vás v našej internetovej predajni pripravené ďalšie stovky matičných vydaní a státisíce kníh z iných vydavateľstiev! Doprajte si vybranú knižnú spoločnosť, opäť za výnimočne nízke alebo len symbolické ceny.

Okrem toho:

- za zabalenie a vyexpedovanie vašej zásielky neplatíte u nás ani cent,
- pri objednávke nad 49 € v našom internetovom obchode www.vydavatel.sk zaplatíme za vás aj poštovné,
- na našej internetovej stránke nájdete vždy aktuálnu ponuku a oveľa viac zľavných titulov!

Objednajte si preto najvýhodnejšie cez internet na stránke www.vydavatel.sk.

Pri objednávke poštou alebo e-mailom uveďte vždy:

- meno, priezvisko, adresa
- telefón
- e-mail

Jar s knihou trvá od 31. 3. do 30. 6. 2020. Niektoré knihy sa môžu počas tohto obdobia vypredať!

Pre deti a mládež

... ks Ladislav Hrubý 8,90 / 1,00 €
BIELE DETI NA ÚTEKU k. č. 945
Podivné chodničky tuláka Marcela z žilinskej partie výrastkov, ktorá sa zhrčila okolo bradatého alkoholika Viktora, sa pretnú v opustenej chalupe na kysuckých kopaniciach.

... ks Milan S. Ďurica 8,90 / 1,50 €
ŽIVOT KONŠTANTÍNA A ŽIVOT METODA k. č. 872
Staroslovenské príbehy sú najlepším prameňom o pôsobení stolárskych bratov na našom území.

... ks František Rojček 8,40 / 1,90 €
NEUVERITEĽNÉ DOBRODRŽSTVÁ UJA FERA k. č. 977
V lipťovskej dedinke, učepenej pod vysokými hrebeňmi Nízkych Tatier, sa niekoľko rokov po svetovej vojne dejú čudné veci.

... ks Jozef Pavlovič 7,40 / 2,50 €
SLOVÁCI A SLOVÁ k. č. 990
Zábavné čítanie o pôvode slov. Viete, že jed súvisí s jedlom, záhuba s hubou a že poduška sa tak volá preto, lebo ju dávame pod ušká...?

... ks Jaroslav Rezník 7,90 / 2,50 €
SĽNEČNÝ BUDÍČEK / LITERÁRNE HÁDANKY k. č. 1 011
Kniha krásne ilustrovaných básničiek a veršovaných hádaniek pre školákov. Uhadneš podľa indícií meno spisovateľa, o ktorom básne hovorí?

... ks kolektív autorov 7,90 / 2,50 €
INDICKÉ BÁJKY k. č. 1 021
Bájk plné múdrosti a ponaučenia, ilustrované slovenskými deťmi čitateľmi.

... ks Marta Hlušíková 7,90 / 2,90 €
VEŽOVNÍČEK k. č. 944
Veselé dobrodružstvá hodinového škriatka a jeho priateľov.

... ks Magduša Klocháňová 6,90 / 2,90 €
ČO SA DEJE NA LÚKE k. č. 3 968
Spoznajte drobných, ale o to zaujímavejších obyvateľov lúčneho sveta, odhalte niektoré ich tajomstvá!

... ks Hana Košková 9,90 / 2,90 €
JANIČÁRKA k. č. 1 005
Historická novela z čias tureckých nájzdov líči drámu zavlečených dvojčiat, z ktorých Turci vychovali janičiarov.

... ks P. Mišák, P. Vrlík 8,90 / 3,90 €
MURÁRSKE POVESTI A PRÍBEHY k. č. 993
Slávni lipťovskí murári vystavali Budapešť a pochodili skoro celý svet. Prečítajte si nevsedné a tajuplné príbehy vyložené z murárskej kapsy.

... ks Ondrej Sliacky 9,90 / 3,90 €
DIVY SLOVENSKÁ II k. č. 1 000
„Zážitková vlastiveda“ ponúka množstvo nových príbehov a unikátnych informácií, ktoré zviditeľňujú skutočné, hoci často neznáme divy okolo nás.

... ks P. Dobšínský, upravil S. Muntág 7,90 / 3,90 €
STARÝ BODRÍK A VLK k. č. 3 807
Zahrajte sa s rozprávkou! Čarovný príbeh o hrđskom a múdrom psíkovi doplnajú zábavné úlohy pre mladých zvedavcov.

... ks Štefan Nižňanský 8,90 / 3,90 €
ZÁHORÁCKI PERMONÍCI k. č. 3 733
Zázrační permoníci odhalia zvedavým deťom veľa pozoruhodností kraja ukrytého pod vrcholmi Malých Karpát.

... ks Ján Miláč 7,90 / 3,90 €
LEVOČSKÉ POVESTI k. č. 3 730
Kniha tajuplných príbehov poddhaluje dávne tajomstvá kráľovského mesta a sprítomňuje jeho život spred stáročí.

... ks Jozef Tatár 8,90 / 3,90 €
TURČIANSKE POVESTI II k. č. 1 019
Zbierka povestových príbehov, povedačiek a príhod z Turčianskej záhradky voľne nadväzuje na úspešný prvý zväzok Turčianskych povestí.

... ks František Rojček 8,90 / 3,90 €
NA ZMRZLINE SO ŽIRAFOU k. č. 3 972
Výber fantastických lyriky a veršovaných mikropríbehov majstra detskej poézie ponúka zábavnú hru s jazykom a inšpiráciou, okorenenu svižným humorom.

... ks František Rojček 7,90 / 4,50 €
PAVÚČIK NA NITKE k. č. 3 992
Nádherné ilustrovaná kniha riekaniak a veršovaných hádaniek venovaná predškôlkakom a najmladším čitateľom.

... ks S. V. Lapšanský 10,90 / 4,90 €
ZEMPLÍNSKE TAJOMSTVÁ k. č. 3 957
Kniha historických noviel na motívy zemplínskych povestí.

... ks Peter Mišák 8,90 / 4,90 €
ROZPRÁVKY Z POKLADU PAVLA DOBŠÍNSKEHO k. č. 3 706
Známe i menej známe rozprávky z nesmrteľnej zbierky P. Dobšínskeho prerozprávane tak, aby boli prístupné aj pre tých najmenších čitateľov.

... ks Jozef Čiger Hronský 10,90 / 5,90 €
SLOVENSKÉ POVESTI k. č. 3 956
Do tejto knihy sme vybrali najkrajšie slovenské povesti z tvorby skutočného majstra slova.

... ks Ján Podmanický 10,90 / 5,90 €
KYSUCKÉ POVESTI k. č. 3 832
V druhom, upravenom vydaní nás autor pozýva na prechádzku minulosťou drsného, ale čarokrásneho kraja pozdĺž rieky Kysuce.

... ks Mária Ďuričková 10,90 / 5,90 €
SLOVENSKÉ POVESTI MÁRIE ĎURIČKOVEJ k. č. 3 824
Výberová kolekcia viac ako 40 tajuplných príbehov z dávnej minulosti našej vlasti z diela výnimočnej spisovateľky.

... ks Štefan Meliš 10,90 / 5,90 €
KRÁĽ MATEJ POD MANÍKOM k. č. 3 997
Zbierka povestí z Javorníkov a Strážovských vrchov, ktoré od dávnych pamätíkov zapisal, zozbieral a uchoval výnimočný znalec miestnej histórie.

... ks Ľudovít Petraško 10,90 / 5,90 €
POVESTI, PRÍBEHY A POVEDAČKY Z VÝCHODU SLOVENSKA k. č. 4 009
Stovka príbehov, ktoré vám vyzprávajú erudovaný historik a zberateľ povestí z východu Slovenska.

... ks Mariana Drgoňová 9,90 / 5,90 €
OBRAZKOVÝ SLOVNÍK ANGLICKO-NEMECKO-SLOVENSKÝ PRE ŠIKOVNÉ DETI k. č. 910
Trojjazyčný obrazkový slovník zahŕňa vyše 1 300 najfrekvencovanejších slov, niekoľko stoviek slovných spojení a ich použitie v najbežnejších životných situáciách.

Krásna literatúra

... ks Mikuláš Kočan 9,90 / 0,50 €
PÍPEŤ k. č. 904
Študentská Bratislava koncom 70. rokov je dejiskom čudnej spleti postáv a situácií, ktorými sa ako motto vinie, smäd po živote.

... ks Mikuláš Kočan 7,95 / 0,50 €
TOTALITA, MOJA LÁSKA k. č. 683
Svojský pohľad na totalitné časy cez prizmu neobyčajného vzťahu, ktorý obstál aj v ťažkých skúškach.

... ks Ladislav Ťažký 9,80 / 0,50 €
LOVCI LUDSKÝCH TVÁRI k. č. 759
Voľné pokračovanie knihy Porazení víťazi je pútavým a prepotrebým dorozprávaním výnimočných ľudských osudov.

... ks Tomáš Winkler 7,57 / 1,00 €
DLHO BUDEME MŔTVI k. č. 629
Prozaický návrat do začiatku 70. rokov minulého storočia, do čias normalizácie, s množstvom autentických autobiografických prvkov.

... ks Matej Thomka 6,90 / 1,00 €
POD ORECHOM TMA k. č. 897
Sedem originálnych krátkych próz úspešného mladého prozaika, laureáta mnohých literárnych súťaží.

... ks Daniela Prihodová 9,90 / 1,00 €
MESTEČKO k. č. 1 074
Príbeh osamotej matky s dieťaťom v kulisách malého mesta, kde jeden druhému vidí až do kuchyne, kde sa klebetí a šušká.

... ks Anna Zelenková 8,90 / 1,00 €
VECI NA DNE DUŠE k. č. 856
Dva doteraz neznáme rukopisy Štefana Krčméryho – jednej z najvýraznejších osobností slovenského literárneho života z 30. rokov 20. storočia.

... ks Mária Balázová 13,90 / 1,50 €
VOJTĚCH STAŠÍK. KRÁSA A ZMYSEL OTÁZOK k. č. 762
Život a dielo akademického maliara, jedného z umelcov nastupujúcich po príslušníkoch generácie 1909.

... ks Roman Kaliský-Hronský 9,90 / 1,90 €
MOST DO MESTA k. č. 962
Kulisou románu je Bratislava na konci prvej svetovej vojny. Zmeny politických režimov prinášajú dramatické príbehy, v ktorých sa odhaľujú ľudské charaktery.

... ks Daniela Prihodová 8,90 / 2,90 €
PO NOCI DEŇ k. č. 3 838
Študentská Lucia býva s matkou a jej striedajúcimi sa exotickými partnermi v jednoizbovom byte na okraji hlavného mesta.

... ks Július Balco 8,90 / 2,90 €
KLIATBA ŽLTÝCH RUŽÍ k. č. 938
Majstrovská novela výnimočného prozaika vtiahne čitateľa do tajomného sveta na pomedzí rôznych dimenzií reality.

... ks Maroš M. Bančej 7,90 € / 2,90 €
OPIČÍ CIRKUS k. č. 3 719
Štvrtá básnická zbierka bratislavského tvorcu.

... ks J. Rezník 9,90 / 3,90 €
KLENUTÝ SLOVENSKÝ POÉZIE I. k. č. 3 720
Reprezentatívny výber najkrajších kúskov starých majstrov slovenskej lyriky.

... ks Tomáš Winkler 13,90 / 3,90 €
KTO PROTI OSUDU k. č. 941
Tridsaťštyri biografických príbehov podáva nevsedné fakty o živote a diele významných slovenských spisovateľov 19. a 20. stor., od J. Kollára až po J. Barču-Ivana.

... ks Ľuboš Jurík 12,90 / 4,90 €
ALEXANDER DUBČEK – ROK DLHŠÍ AKO STOROČIE k. č. 1 001
Unikátne zobrazenie života, pôsobenia a posledných chvíľ najznámejšieho slovenského politika.

Ľuboš Jurík cena jedného zväzku 11,90 / 5,90 €
... ks KRIMI PRÍPADY REPORTÉRA AZ 1 – 4 k. č. 1 072
... ks KRIMI PRÍPADY REPORTÉRA AZ 5 – 8 k. č. 1 090
... ks KRIMI PRÍPADY REPORTÉRA AZ 9 – 12 k. č. 1 093
... ks KRIMI PRÍPADY REPORTÉRA AZ 13 – 16 k. č. 3 710
... ks KRIMI PRÍPADY REPORTÉRA AZ 17 – 20 k. č. 3 715
Dvadsať krimi príbehov v piatich zväzkoch vás zavedie do krivolakých uličiek starej Bratislavy. Nie sú len pútavým čítaním s nečakanými pointami, ale aj obrazom Bratislavy tridsiatych rokov.

Pre každého niečo

... ks Július Filo 7,57 / 0,50 €
PRENIKANIE SOLI k. č. 505
Prenikanie kresťanských hodnôt do denného života je motívom knihy i života emeritného biskupa evanjelickej cirkvi.

... ks Zoltán Pástor 10,90 € / 0,50 €
SLOVÁCI A MAĎARI k. č. 785
Syntetický pohľad na viac ako tisícročné vzájomnej slovensko-maďarskej koexistencie a konfrontácií.

... ks Roman Michelko 8,90 / 0,50 €
MEDZIVOJNOVÉ EURÓPSKE DIKTATÚRY k. č. 821
Vedecko-popularizačná monografia sa zaoberá fenoménom diktatúr v Európe medzi dvomi svetovými vojnami.

... ks M. Jesenský, P. Kubica 9,90 / 0,50 €
ZVONY ALEBO KYSUCKÁ KAMPANOLÓGIA k. č. 772
Kniha o kysuckých zvonoch, zvoniciach, tradíciách zvonolejársťva a ďalších kampanologických zaujímavostiach.

... ks Anton A. Baník 9,96 / 0,50 €
NA DEJINNE KRÍŽOVATKE k. č. 736
Výber z historických prác Antona A. Baníka (1900 – 1978) pripravil Tomáš Winkler.

... ks Milan Čič 9,90 / 0,50 €
NÁROD A ŠTÁT k. č. 831
Jeden z tvorcov slovenskej ústavy sa zamýšľa nad poslaním štátu a jeho vzťahom k národu.

... ks Peter Lizoň 12,90 / 0,50 €
MOJA CESTA: Z NOVOSVETSKEJ ULICE DO NOVÉHO SVETA k. č. 927
Renomovaný architekt opisuje svoju pohnutú životnú aj profesionálnu dráhu, štúdiá na Slovensku, emigráciu, zložené začiatky v novom prostredí.

... ks B. Telgarský, K. Čizmaríková 8,90 / 0,50 €
ČERVENÝ KRÍŽ NA SLOVENSKU V ROKOCH 1989 – 1992 k. č. 878
Dejiny najstaršej a najväčšej mimovládnej humanitnej organizácie vo vtedajšom Československu.

... ks Igor Haraj 9,90 / 0,50 €
VLASTNÉ MENO V MYSELENÍ ANTIKY A STREDOVEKU k. č. 790
Ucelený obraz o najstaršom filozofickom a jazykovednom nazeraní na fenomén vlastných mien.

... ks zost. Monika Turočková 9,90 / 0,50 €
ZMENA INTENCIEJ HODNOTY PREFIXÁCIU k. č. 837
Štúdia s netradíciou témou a s novými, teoreticky priebornými riešeniami obohacuje slovenské jazykovedné bádanie.

... ks Jerguš Ferko 8,90 € / 1,00 €
MAĎARSKÉ SEBAKLAMY k. č. 727
Vecná, kritická analýza najpálčivejších otázok slovensko-maďarského spoluzitia.

... ks Ján Kačala 7,90 / 1,00 €
K PODSTATE VETY k. č. 829
Štúdia významného jazykovedca prezentuje základy syntaxe v slovenčine.

... ks Miriam Viršínská 9,90 / 1,00 €
EVANJELICKÁ CIRKEV A. V. V UHORSKU A SLOVÁCI V DRUHEJ POLOVICI 19. STOROČIA k. č. 811

... ks Ivan Szabo 8,90 / 1,00 €
TAKMER LETNÉ ZNÁMOSTI k. č. 989
Pätnásť výnimočných slovenských osobností (Pácalt, Bohúň, Fabry, Zguriška, Ťažký, Marsina, Schuster...)

... ks T. Haviar, M. Haviarová 11,90 / 1,90 €
SPIŠSKÉ RENESANČNÉ ZVONICE k. č. 799
Unikátna publikácia o významných historických zvoniciach z územia Spiša.

... ks Ľuba Haviarová-Ružičková 9,90 / 1,90 €
KRONIKA EMIGRANTKY k. č. 936
Bola jednou z tých, ktorí v auguste 1968 museli opustiť vlasť. S láskou spomína na starú domovinu a približuje nám svoj „americký sen“...

... ks Karol Strelec 11,90 / 1,90 €
OBLÁTNICE k. č. 937
Objavná práca popredného etnografa ozrejmjuje vývoj oblátnic, ich tvorové premeny, techniky zhotovenia a ikonografiu výzdobných motívov.

... ks Peter Urban 12,90 / 2,50 €
ĎUMBIER – NAJVYŠŠÍ Z NÍZKYCH... k. č. 866
Pútavá kronika jedného z národných vrchov Slovákov prináša množstvo unikátnych informácií o vrchu a jeho ľudoch.

... ks J. Kačala, R. Krajčovič 9,56 / 2,50 €
PREHLAD DEJÍN SPISOVNEJ SLOVENČINY k. č. 788
Najlepšia príručka pre všetkých záujemcov o štúdium slovenských dejín a slovenčiny.

... ks Vladislav Garaj 8,90 / 2,50 €
ANGLICKÉ POREKADLÁ, PRÍSLOVIA A PRIROVNANIA k. č. 912
Zbierka anglických prísloví, porekadiel, prirovnaní a ich slovenských ekvivalentov je výbornou pomôckou na prácu s angličtinou.

... ks Ján Čomaj 10,90 / 2,50 €
DROTÁRSKA ODYSEA k. č. 813
Strhujúci príbeh jedinečného slovenského fenoménu – drotárstva, drotárov a ich pokračovateľov.

... ks Peter Huba 13,90 / 2,50 €
PRÍBEH SLOVENSKEJ HYMN A JEJ AUTORA k. č. 1 092
Osud piesne Nad Tatrou sa blýska je do dnešných dní tajomstvom. Kto je vlastne jej autorom? A ako sa stala slovenskou hymnou?

... ks Martin Slaninka 12,90 / 2,90 €
ASSEMANOV EVANJELIAR A KALENDAR k. č. 883
Hlaholný rukopis je jednou z najstarších písomných pamiatok Slovanov.

... ks Pavol Fúko 11,90 € / 2,90 €
OBJEKTÍVOM SPOMIENOK k. č. 3 959
Autentický pohľad do zákulisia a živá kronika štyroch desaťročí Slovenskej televízie, zachytáva momenty, keď kamery nebežali a mikrofony mlčali.

... ks Viliam Apfel 9,90 / 3,50 €
PRÍPAD MAYERLING k. č. 906
Kauza tragickej smrti korunného princa Rudolfa Habsburského je stále opraďená tajomstvom. Z archívnych dokumentov vychádzajú najavo odvážne zistenia.

... ks Gustáv Murín 9,90 / 3,90 €
VOLAJU MA ŽALU! ... A EŠTE MA NEDOSTALI k. č. 1 006
Príbeh jedného z najznámejších maľarských bosov Bratislavy poddhaluje skryté zátky maľarského života i prepojenia podsvetia a najvyššej politiky na Slovensku.

... ks Ondrej Demo 10,90 / 3,90 €
VIANOČNÉ LUDOVÉ KOLEDY, VINŠE A HRY k. č. 943
Viac ako 200 pôvodných kolied, vinšov a vianočných hier z rôznych častí Slovenska, notové a textové prepisy záznamov z hudobného archívu Slovenského rozhlasu.

... ks Peter Daubner 9,90 / 3,90 €
METASTÁZY GLOBÁLNEHO KAPITALIZMU k. č. 3 739
Kniha rozhovorov s kritickými intelektuálmi o závažných problémoch a vyhliadkach súčasnej spoločnosti.

... ks Ján Čomaj 8,90 / 3,90 €
SÚBOJE S PREKLIAŤIM k. č. 982
Voľné pokračovanie knihy Jána Čomaja Neskutočné príbehy (MS, 2013) prezrádza ďalšie skutočné, pritom priam neuveriteľné ľudské drámy.

... ks Vladimír Mináč 8,90 / 3,90 €
DÚCHANIE DO PAHRIBIE/NÁVRATY K PREVRATU k. č. 955
Esejistické dielo známeho spisovateľa je aktuálne i dnes, tri desaťročia po novembri 1989...

... ks Peter Štrelinger 10,90 / 3,90 €
JEDENÁŠŤ POVRAZOV k. č. 823
V literárnom panoptiku čitateľ nájde informácie o dejinách Kremnice, baní a mincovne, poprave Juraja Langsfelda, na ktorú nešiel nikto z mesta.

... ks Svätoslav Mathé 8,90 / 3,90 €
POKUS POVSTALECKÉ KOALÍCIE k. č. 978
Povstanie z roku 1944 patrí nepochybne medzi najvýraznejšie, ale aj najkontroverzejšie udalosti novodobých slovenských dejín.

... ks Ľubomír Kralčák 12,90 / 3,90 €
PŮVOD HLAHOĽKY A KONŠTANTÍNŮV KÓD k. č. 925
Nový pohľad na genuzu hlaholských písmen si všímá vzťah hlaholky k zásadám Euklidovej geometrie.

Drahošlav Machala cena jedného zväzku 14,90 / 3,90 €
... ks SLOVENSKÁ VLASTIVEDA IV NITRIANSKA ŽUPA k. č. 874
... ks SLOVENSKÁ VLASTIVEDA VII KOŠICKÁ ŽUPA k. č. 857

Veľkolepo koncipovaný projekt Slovenskej vlastivedy púta vo sprítomňuje najpozoruhodnejšie osobnosti a historické udalosti jednotlivých krajov Slovenska.

... ks Marián Klenko 8,90 / 3,90 €
POLITIKA BEZ MOCI k. č. 3 732
Kniha s podnázvom Skutočný obraz reality opisuje, ako dochádza k odlúďšovaniu spoločnosti.

... ks Ivan Kňaze 11,90 / 4,90 €
POVAHY ZVIERAT k. č. 907
Dôverný znalec slovenskej prírody vám na mnohých príkladoch ukáže fascinujúce prejavy duševného života zvierat.

... ks Marián Tkáč 11,90 € / 4,90 €
NEZNÁMY SLOVENSKÝ PRÍBEH k. č. 3 959
V tridsiatich esejach vedie autor čitateľa dejinami Slovenska – od kráľa Svätopluka po súčasnosť.

... ks Ľubomír Novotný 12,90 / 6,90 €
POHĽADY DO STREDOVEKÝCH DEJÍN SLOVENSKA k. č. 933
Kniha podáva vzácne informácie o tajomstvami zahalenej časti slovenských dejín.

... ks Anton Marec 10,90 / 5,90 €
SPIŠSKÉ NOMEN OMEN k. č. 3 744
Spišský spisovateľ a znalec regionálnych dejín sa pozrel na pôvod miestnych názvov úplne novým spôsobom.

... ks Miloš Jesenský a kol. 15,90 / 5,90 €
JAVORNÍKY k. č. 3 705
Pútavý sprievodca pozoruhodnosťami prírody, kultúry a histórie na severe Slovenska.

... ks Michal Slivka 12,90 / 6,90 €
POHLADY DO STREDOVEKÝCH DEJÍN SLOVENSKA k. č. 933
Kniha podáva vzácne informácie o tajomstvami zahalenej časti slovenských dejín.

... ks Ľubomír Novotný 12,90 / 6,90 €
POČIATKY PRAVEKÉHO UMENIA NA SLOVENSKU V STREDOEURÓPSKOM KONTEXTE k. č. 934
Dejiny slovenského umenia sa začali písať dávno pred prvou písomnou zmienkou!

... ks Ladislav Vrtel 18,90 / 8,90 €
OSEM STOROČÍ SLOVENSKEJ HERALDIKY k. č. 3 740
Dielo popredného špecialistu prináša ucelený prehľad vývoja heraldickej tvorby na Slovensku od prvopočiatkov heraldickej symboliky až po súčasnosť.

... ks V. Lokšík a kol. 13,90 / 1,50 €
TRADIČNÁ KUCHÁRKA MODERNE k. č. 954
Majstri kuchárskeho a cukrárskeho umenia vás naučia sklbiť tradičnú kuchyňu s modernými trendmi v gastronómii.

... ks Gustáv Murín 10,90 / 1,50 €
ONDREJ ANTOVOSZKY – ŽIVOT S CHUŤOU k. č. 974
Životný príbeh výnimočného slovenského šéfkuchára a výberová kolekcia jeho obľúbených receptov.

... ks Daniela Bednářová 9,90 € / 1,90 €
V KUCHYNI KREMNICKEHO BANÍKA k. č. 817
Nazrite do tradičnej banickej domácnosti v „zlatej Kremnici“ a ochutnajte niečo z unikátneho receptára miestnych špecialít!

... ks Jozefína Zaukolcová 12,90 / 2,50 €
ČOKOLÁDA – SLAD

OČAMI MATIČIARA

Corona podľa slovníka cudzích slov znamená veniec, koruna, korunka. Taká, čo sa nosí na hlave na znak povýšenia majestátu nositeľa. Symbol moci, múdrosti a bohatstva. Čo nám chce tento výraz v súvislosti s nálezom povedať?

Vírus bohatých?

Pandémia koronavírusu vznikla v Číne, v jednej z najbohatších ekonomík sveta. Do celého sveta ju rozniesli najmä tí, ktorí cestujú. Tým, čo cestujú pracovne, to preplatí bohatá firma, štát. Tí, čo sa presúvajú za zážitkami samostatne, s najväčšou pravdepodobnosťou chudobní nie sú. Lyžovačky z celou rodinou v rakúskych Alpách či v severnom Taliansku si nemôže predsa dovoliť každý, a už tobôž nie každý Slováč. Lekárom ich platia farmaceutické firmy...

Ukazuje sa, že tí, čo majú z nejakého titulu koruny na hlavách či dost koruniček vo vreckách, prípadne sa za nimi do zahraničia vydali, sú prvými šíriteľmi nákazy. V istom slova zmysle elita jednotlivých národov. Prečo vinou ich hláv a vreciek vírus zabíja v našich štátoch? Ohrozuje azda bohatstvo život človeka? Z histórie i Biblie poznáme viacero takých príkladov!

Niekedy sa zrejme v živote stane, že koruny ľudia nosia príliš pyšne, bezohľadne. Tie druhé zas z vreciek iných vyberajú nenásytne. A tak sa preťažené vrecká trhajú, koruny, a aj tie z hláv, padajú do nenávratna. Stratou korún sa začala kedysi i dnes akási prepotrebná liečba. Ako to bratia Česi aktuálne spievajú: „Ať mocná pycha nedusi život náš...“ Tiež asi prišli na ten liek. Teraz je každý malý a nikto kráľ. Zdá sa, že obeť jeme všetkej koruny sveta, len nech prežijeme.

A čo naši matičiari? Mnohí sa ozvali, šijú rúška. Ako sami hovoria vo veľmi zvláštnej atmosfére – každý sám doma pre seba, rodinu, susedov, pre každého, kto ich požiada. S rešpektom pred situáciou a odhodlanou dlaňou pomocť človeku, národu, spoločnosti uzdraviť sa, tak ako to robili doteraz na iných poliach spoločenského diania.

Treba pokračovať? Šatníci Matice slovenskej, že sa postarala o naše bezpečie rúškami, že ďalej šije pre ostatných, ktorí to potrebujú. Vďaka patrí aj všetkým matičiarom, čo vykonajú v tomto období rovnakú záslužnú činnosť na prospech celku. Aby sa opäť padnutá koruna nášho národa obnovila vo vyššiu múdrosť, vôľu a silu ducha.

Mgr. Mária TKÁČOVÁ

Zrejme najstarším matičiarom je profesor Ladislav TAJTÁK z Košíc
Nestor východoslovenských historikov

Text a foto: Anton METENKO

V týchto dňoch sa nevedných deväťdesiatich deviatich rokov života dožíva nestor košických a východoslovenských historikov prof. PhDr. Ladislav TAJTÁK, CSc., ktorý sa narodil 27. apríla 1921 v Košiciach. Zmaturoval v roku 1942 na menšinovom slovenskom gymnáziu v okupovaných Košiciach. V roku 1943 začal študovať dejepis – zemepis na budapeštianskej univerzite, na ktorej absolvoval dva semestre. Po oslobodení pokračoval v štúdiu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, ktorú ukončil v roku 1948.

Ladislav Tajták do roka 1956 pôsobil ako stredoškolský profesor na niekoľkých stredných školách v rodiných Košiciach. Od septembra 1956 prednášal na Vyššej pedagogickej škole v Prešove, kam ho na učiteľovanie získal Vasil Grivna. V roku 1959 vznikla Univerzita Pavla Šafárika v Košiciach. Jednou z jej prvých fakúlt sa stala Filozofická fakulta so sídlom v Prešove.

■ ŽIVOT S HISTÓRIU

Mladý pedagóg Ladislav Tajták ani chvíľu neváhal a stal sa zakladajúcim členom jej Katedry dejín. V roku 1965 získal hodnosť kandidáta historických vied obhájením kandidátskej dizertačnej práce „K otázke vzniku tzv. slovenského separatizmu a Dvortsákovo separatistické hnutie na východnom Slovensku 1918“. Na svojej alma mater – Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, sa v roku 1969 habilitoval na docenta. Z politických dôvodov bolo však jeho habilitačné pokračovanie pozastavené, a preto titul docent mu bol udelený až v roku 1974. Na jar v roku 1968 sa stal vedúcim Katedry dejín Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove a stal na jej čele až do jej zlúčenia s Katedrou histórie Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove v roku 1978. Predmetom jeho vedeckovskumnej práce sa stali národné dejiny obdobia novoveku. Dominantnými boli dejiny východného Slovenska na prelome 19. a 20. storočia, ktoré vždy

Vzácná snímka košických matičiarov po konferencii vlni v júni s najstarším členom MS 98-ročným prof. Ladislavom TAJTÁKOM, CSc. (uprostred) a jeho manželkou MUDr. Cecíliou TAJTÁKOVOU, CSc.

zasadzoval do celoslovenského kontextu. Systematicky sa venoval národnopolitickým a sociálnoekonomickým aspektom dejín tohto regiónu v uvedenom období, skúmal dejiny slovenských miest, ale pozornosť sústredil aj na historiografické a kultúrne problémy.

■ ORGANIZÁTOR VEDY

Profesor Tajták má významný podiel na organizovaní vedeckého života na východnom Slovensku. Bol tajomníkom a predsedom, neskôr podpredsedom východoslovenskej odbočky Slovenskej historickej spoločnosti, členom výboru Slovenskej historickej spoločnosti, Československej

historickej spoločnosti, členom edičných rád odborných vedeckých časopisov a zborníkov (Historický časopis, Nové obzory, Historica carpatica, a i.). Pracoval v komisii pre Slovákov v zahraničí pri Matici slovenskej.

Spolu s manželkou doc. MUDr. Cecíliou Tajtákovou, CSc., sa v roku 1990 stali aj členmi Miestneho odboru Matice slovenskej v Košiciach. Dlhoroční členovia MO MS Košice sú v súčasnosti aj najdlhšie žijúcim matičným manželským párom v rámci MO MS v Košiciach, ba možno aj v rámci celej Matice slovenskej. Zatiaľ sa spolu doteraz dožili úctyhodných sto osemdesiatich ôsmich rokov.

Andreja Sládkoviča si v ustanovizni ctíme ako jedného z jej zakladateľov
Bard, ktorý je matičiarom zvlášť blízky

Text a foto: Naďa LEGNAVSKÁ

Maticu slovenskú založili štvrtého augusta 1863 najvýznamnejšie slovenské osobnosti 19. storočia. Jediný štúrovec, ktorý aktívne prispel k tomuto dôležitému míľniku slovenských dejín, bol Andrej Sládkovič. Ustanovizeň si ho pripomína ako svojho zakladajúceho člena a matičiara pri príležitosti dvojstého výročia jeho narodenia.

„Je mi osobne veľmi ľúto, že pre prísne opatrenia z dôvodu šírenia koronavírusu si nemôžeme včas uctiť Andreja Sládkoviča na plánovanom kultúrnom podujatí v Hrochoti. Samozrejme, ochrana zdravia ľudí je teraz najdôležitejšia, preto sa podujatie uskutoční v náhradnom termíne. Andrej Sládkovič je matičiarom zvlášť blízky, lebo aj vďaka nemu mohla vzniknúť najstaršia národná ustanovizeň Slovákov. V roku 1861 sa výrazne podieľal na prijatí a formulácii textu Memoranda národa slovenského, ktoré obsahovalo požiadavku na založenie Matice slovenskej. Osobne sa zúčastnil na ustanovujúcom valnom zhromaždení Matice slovenskej

v Turčianskom Svätom Martine 4. augusta 1863 a stal sa jej zakladajúcim členom i členom matičného výboru. Pri tejto príležitosti Sládkovič napísal oslavnú báseň Pamiatka pre deň 4. augusta,“ vysvetlil predseda MS Marián Gešper.

Sládkovič sa podieľal na tvorbe Literárneho odboru MS a bol posudzovateľom matičných literárnych súbehov. V gescii Matice slovenskej intenzívne

pracoval na rozsiahlych dokumentoch Denník a Zápisnica Slovenského národného zhromaždenia. V roku 1869 mu Výbor Matice slovenskej odsúhlasil finančnú pomoc vo výške stopäťdesiat zlatých, ktorú mu osobne odovzdal matičný tajomník Franko Vítazoslav Sasinek. Po predčasnej smrti Andreja Sládkoviča sa v apríli 1872 uskutočnila v sídle Matice slovenskej slávnostná panychida a fakľový sprievod na jeho pamiatku.

„Matica slovenská sa svojmu veľkánovi odvdčila aj po smrti: výrazne sa zaslúžila o popularizáciu diela Andreja Sládkoviča. V roku 1939 v matičnom vydavateľstve vyšli Sládkovičove Zborné básne a v roku 1970 monografia o Sládkovičovej Marine pod názvom Diamant v hrude z pera vedeckého tajomníka MS Pavla Vongreja. O dva roky neskôr ustanovizeň vydala aj druhé zrevidované vydanie základnej monografie Andrej Sládkovič s podtitulom Život a dielo od Cyrila Krausa,“ priblížil M. Gešper.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN 12/2020 sme sa pýtali na slávneho myjavského kapelníka a prináša. Správne odpovedali tí, čo napísali, že to bol Samko Dudík a jeho kapela sa volala Dudíci. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Romana Straková, Púchov; Ivan Lamošiak, Štúrovo; Jozef Sobečko, Košice.

V tomto čísle publikujeme zaujímavý článok historika Ivana Mrvu o epidémiách, ktoré sužovali našich predkov. Spomína aj, ako vzniklo slovo karanténa. Nám postačí, ak uvediete krajinu jeho pôvodu, v ktorej museli lode štyridsať dní stáť na voľnom mori, kým mohli vplávať do prístavu, aby sa takto predišlo šíreniu prípadných epidémií, ktoré kedysi sužovali posádky námorníkov.

Svoje odpovede nám posielajte na redakčné kontakty do ďalšieho vydania SNN o dva týždne, keďže sú teraz veľkonočné sviatky, počas ktorých Vám želáme pokoj, pohodu v rodinách a najmä pevné zdravie.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

11. apríla

– pred sedemdesiatimi piatimi rokmi oslobodili mesto Martin vojská ukrajinskej a rumunskej armády (1945)

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi (1955) sa narodila moderátorka Alena Heribanová, okrem iného aj bývalá riaditeľka Slovenského inštitútu vo Viedni

– pred šesťdesiatimi piatimi rokmi (1955) zomrel politik a lekárnik Andrej Martvoň; v roku 1939 sa stal poslancom Snemu Slovenskej republiky ako náhradník na neuplatňovaný mandát Jozefa Tisa

12. apríla

– pred sto rokmi (1920) sa narodil spisovateľ pre deti a mládež, prozaik František Kreutz (1920 – 2004), znalec regionálnej horehronskej histórie i ľudovej slovesnosti; od roka 1957 ich publikoval v detských časopisoch Ohník a Sniečko

– pred šesťdesiatimi rokmi (1960) sa narodila džeťová speváčka Adriana Bartošová, manželka herca Štefana Bučka; z jej diskografie spomeňme albumy Harmony Of Rain, Blue Afternoon, Adriana, Confession, Už viem, Znovuzrodenie či Trojlístok

13. apríla

– pred sedemdesiatimi rokmi (1950) prebehla v Česko-Slovensku „akcia K“ – likvidácia mužských rádov a reholí; tento deň sa svojou brutalitou zapísal do histórie pod názvom Barbarská noc

– pred sto dvadsiatimi (1900) rokmi sa narodila prozaička a prekladateľka Zuzka Zguriška (1900 – 1984), vlastným menom Ludmila Dvořáková; vo svojich literárnych dielach sa snažila predstaviť rázovitý svet myjavských kopaníc, ktorý podávala z tej humornejšej stránky

14. apríla

– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi (1885) sa narodil básnik Ivan Gall (1885 – 1955); napísal okolo tridsať lyrických básní a niekoľko krátkych próz

15. apríla

– pred dvadsiatimi rokmi (2000) zomrel kameraman Stacho Machata (1954 – 2000); určite si pamätáte filmy Slané cukríky (1985) alebo Nemožná (1987)

16. apríla

– pred osemdesiatimi rokmi (1940) sa narodil redaktor, básnik a publicista Rudolf Machovič (1940 – 1994), člen literárno-umeleckej skupiny Bója a Zväzu slovenských výtvarných umelcov

– pred šesťdesiatimi rokmi (1960) sa narodil významný operný spevák Miroslav Dvorský, brat ešte známejšieho brata Petra, držiteľ viacerých ocenení vrátane Krištáľového krídla (2018)

17. apríla

– pred sto tridsiatimi piatimi rokmi (1885) sa narodil básnik a prekladateľ Vladimír Roy (1885 – 1936), vnuk slovenského národného buditeľa Jozefa Miloslava Hurbana; ovládal šesť cudzích jazykov

– pred osemdesiatimi piatimi rokmi (1935) sa narodil pán novinár Ján Čomaj (1935 – 2020), náš kolega v SNN; dávno predtým pracoval v denníku Smena, pre podporu obrodného procesu bol prepustený zo zamestnania, od roka 1993 bol zástupca šéfredaktora denníka Slovenská republika Zomrel tento rok v januári

– pred štyridsiatimi rokmi zomrel (1980) matematik, fyzik a pedagóg Juraj Tatár (1894 – 1980); patrili medzi priekopníkov v oblasti teórie vyučovania fyziky na Slovensku.

Ludovít KUSAL